

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยขอนำเสนอ
กรอบกลุ่มประเด็นหลัก ต่อไปนี้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการและการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน

1. ความหมายของความต้องการ
2. ความหมายของการมีส่วนร่วม
3. ประเภทและรูปแบบการมีส่วนร่วม
4. ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม
5. ความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม
6. ความหมายของกระบวนการเรียนการสอน
7. วิธีสอนแบบต่าง ๆ

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

8. การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน
 - 8.1 บทบาทของการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน
 - 8.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน
 - 8.3 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน
 - 8.4 แนวคิดในการนำผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง

เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน

9. ตัวอย่าง/กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนของผู้บริหาร
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 10.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 10.2 งานวิจัยในต่างประเทศ
11. สรุปแนวคิดในการวิจัย

1. ความหมายของความต้องการ

ได้มีผู้ให้ความหมายของความต้องการไว้ดังนี้

สุนทร โคตรบรรเทา (2524 : 25) กล่าวว่าความต้องการ คือ ความขัดแย้งที่สามารถวัดได้ระหว่างผลลัพธ์ที่พึงประสงค์หรือบอกได้ถึงความแตกต่างระหว่างอะไรที่เป็นอยู่และอะไรที่ควรหรือต้องการจะเป็น

แบรดชอร์ (Bradshaw. 1972 : 640-643) ได้จำแนกความต้องการทางสังคม (Social needs) ไว้ 4 ประเภท คือ

1. ความต้องการเชิงปทัสฐาน (Normative need) หมายถึง ความต้องการในเชิงวิชาชีพที่มีฐานความรู้มีการกำหนดมาตรฐานทางวิชาชีพที่พึงประสงค์ไว้เป็นตัวเปรียบเทียบกับสิ่งที่ปฏิบัติหรือผลของการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง

2. ความต้องการเชิงความรู้สึก (Felt need) หมายถึง ความรู้สึกที่ผู้มีหน้าที่ให้บริการหรือผู้ที่ให้บริการหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ต้องการเข้าไปทำกิจกรรมในการให้บริการ

3. ความต้องการที่แสดงออกมาให้เห็น (Expressed need) หมายถึง ความต้องการในส่วนที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองหรือส่วนที่ยังขาดหายอยู่ แล้วบุคคลก็แสดงออกมาให้เห็นด้วยการเรียกร้อง

4. ความต้องการเชิงเปรียบเทียบ (Comparative need) เป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่ผู้รับบริการกลุ่มต่าง ๆ ได้รับว่าเท่าเทียมกันหรือไม่ ผลต่างที่พบในการเปรียบเทียบถือเป็นความต้องการของกลุ่มผู้รับบริการ

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ความต้องการมีความหมายได้หลายนัยแต่ในการวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาความต้องการหรือความรู้สึกของกลุ่มคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่จะเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วถือว่าเป็นงานให้บริการอย่างหนึ่งทางสังคม

ดังนั้น จึงขอใช้ความหมายของความต้องการเชิงความรู้สึกเป็นคำหลักในการวิจัยในครั้งนี้

2. ความหมายของการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

จาร์ส นวลนัม (2540 : 248) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของบุคคลกลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็นตรงกันและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมของโครงการหนึ่งเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ได้กำหนดไว้

สากล สถิติวิทยานันท์ (2532 : 63) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมหมายถึงความสนใจความหวังกังวลร่วมกัน ความเชื่อศรัทธาและไม่พึ่งพอใจร่วมกันและการตกลงใจร่วมกัน

สุจินต์ ดาววีระกุล (2527 : 18) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อตัวประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังที่ปรารถนาหรือตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องมีใช้การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

ไวท์ (White, 1982 : 18) ได้ให้ความหมายโดยกล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย 4 มิติ ด้วยกันคือ มิติที่หนึ่งคือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำและทำอย่างไร มิติที่สองคือการมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ มิติที่สามคือการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานและ มิติที่สี่คือการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

จากแนวคิดของนักบริหารและนักวิชาการจะเห็นได้ว่าให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในแนวทางเดียวกัน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ ก็คือองค์การหลักและบุคคลหรือ กลุ่มบุคคล ทั้ง 2 ฝ่ายร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

ดังนั้น สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ การดำเนินกิจกรรมการบริหารขององค์การในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีแนวคิดว่าการบริหารองค์การ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมจะทำให้องค์การสามารถบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์การได้ ซึ่งสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2540 : 270) ที่ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การดำเนินกิจกรรมในด้าน การกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานหรือเข้าไปมีส่วนในกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งของ องค์การ

3. ประเภทและรูปแบบการมีส่วนร่วม

ประเภทของการมีส่วนร่วม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540 : 271) พิจารณาในแง่ประเด็นของการมีส่วนร่วมแล้วจะพบว่ามีด้วยกันหลายลักษณะดังนี้

3.1 การมีส่วนร่วมโดยคู่ที่กิจกรรม เช่น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งในการติดต่อผู้อื่น ในการประท้วงการเป็นสมาชิกห้วคณะแนวให้พรรคการเมือง เป็นต้น

3.2 การมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากระดับการบริหาร แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ในระดับแนวราบ เป็นการมีส่วนร่วมโดยไม่จริงจังการมีส่วนร่วมในแนวดิ่งเป็นการมีส่วนร่วมกับผู้ที่มีอำนาจ

มากกว่ามีผลประโยชน์ มากกว่าและการมีส่วนร่วมในการบริหารงานที่เกี่ยวข้องทั้งแนวดิ่งและแนวนราบ

3.3 การมีส่วนร่วมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีอำนาจและควบคุมตามแนวความคิดของอาร์นสไตน์ (Arnstein) ซึ่งได้แบ่งการเข้ามามีส่วนร่วมไว้ 8 กลุ่ม คือ

3.3.1 กุศโลบาย (Manipulation) เป็นการเข้ามาเพียงเพื่อประชาสัมพันธ์ตนเองไม่ได้มุ่งหวังการมีส่วนร่วม

3.3.2 การรักษา (Therapy) คล้าย ๆ กับกุศโลบายแต่เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันและมีพฤติกรรมตามที่ผู้ต้องการเท่านั้น

3.3.3 การบอกกล่าว (Informing) เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย

3.3.4 การให้คำปรึกษา (Consultation) เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามคอยพิจารณาถึงข้อคิดต่าง ๆ แต่ไม่ได้บังคับให้ผู้บังคับทำตามการมีส่วนร่วมของผู้ตาม

3.3.5 การปลอบโยน (Placation) มีลักษณะเหมือนกับการเห็นอกเห็นใจคล้อยตามแต่ในใจนั้นไม่ได้มีการยอมรับที่จะปฏิบัติตามเลย

3.3.6 การเป็นหุ้นส่วน (Partnership) หมายถึงการมีส่วนร่วมนั้นจะมีลักษณะการร่วมกันคิดร่วมกันทำและร่วมกันตัดสินใจมากขึ้น

3.3.7 การมอบอำนาจ (Delegated power) เป็นการที่ผู้นำมอบอำนาจให้ผู้ตามปฏิบัติแทนซึ่งเป็นการเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของผู้ตามมากขึ้น

3.3.8 อำนาจและการควบคุม (Power and Control) อยู่ในมือของผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทอย่างแท้จริง

จาร์ส นวลนิ่ม (2540 : 249-250) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมเป็น 3 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมโดยตรงโดยผ่านองค์การจัดตั้งของประชาชน เช่น การรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่าง ๆ การมีส่วนร่วมทางอ้อมโดยผ่านองค์การผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการกลุ่มหรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้โดยผ่านองค์กรที่มีใช้ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2539 : 340) กล่าวว่า หลักการพัฒนาชนบท โดยให้ประชาชนในชนบทได้เข้ามามีส่วนร่วม และพึ่งตนเองได้ในทุกขั้นตอนของโครงการ และการดำเนินงานพัฒนาชนบท ตามหลักการนี้จำเป็นจะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันทำและร่วมกันบำรุงรักษา โดยให้ประชาชนเป็นผู้คัดเลือกจัดตั้งองค์กรของประชาชนขึ้นและให้เป็นผู้กำหนดความต้องการของตนเองภายใต้

4. ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

การจำแนกการมีส่วนร่วม ตามขั้นตอนเป็นการจำแนกโดยอาศัยหลักการที่ว่ากิจกรรมที่มนุษย์ทำขึ้นนั้น เป็นกระบวนการที่แบ่งออกได้หลายขั้นตอนและการเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละขั้นตอนนั้นมีความสำคัญแตกต่างกันตามลักษณะกิจกรรมแต่ละขั้นนั้น การแบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมนั้น มีผู้แบ่งไว้หลายแบบ ดังนี้

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1980 : 19) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้น ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบาย และประชากรที่เกี่ยวข้องการตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานของโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่าใครทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพแล้วยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

บัญญัติ แก้วส่อง (2531 : 224) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ภาคสนามในประเทศไทยว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้นน่าจะมี 4 ขั้นตอน คือ

- ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการกิจกรรม
- ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน
- ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

บิชูร แก้วส่อง (2531 : 260) ได้ผสมผสานแนวคิดเชิงทฤษฎีของ โคอเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff) เข้ากับแนวคิดทฤษฎีปฏิบัติของ อทิน รพีพัฒน์ (2527 : 210) เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 197) จำแนกประเภทการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนาเป็น 5 ขั้นตอน คือ

- ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ
- ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนโครงการพัฒนา
- ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ
- ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลที่เกิดจากโครงการพัฒนา
- ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2532 : 25) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการลงมือทำเอง
- ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์
- ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ดิน ปรัชญพฤทธิ์ (2533 : 634) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน คือ

- ขั้นที่ 1 ขั้นกำหนดความต้องการ
- ขั้นที่ 2 ขั้นวางแผนดำเนินงาน
- ขั้นที่ 3 ขั้นตัดสินใจ
- ขั้นที่ 4 ขั้นดำเนินการ
- ขั้นที่ 5 ขั้นติดตามงาน

ดิเรก ฤกษ์หว่าช (2527 : 73-74) ซึ่งให้เห็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ซึ่งเขาเรียกว่าเป็นขอบเขตของการมีส่วนร่วมที่สำคัญ 6 แบบ คือ การวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชนหรือของกลุ่ม การกำหนดแนวทางการดำเนินการให้บรรลุผลในการแก้ปัญหาหรือบรรลุเป้าหมาย การระดมทรัพยากรทั้งในและนอกชุมชน การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ การควบคุมติดตามและประเมินผล และการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างยุติธรรม

ทองศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ และคณะ (2534 : 356) เห็นว่าแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบมากที่สุด คือ แนวคิดของ โคอเฮนและอัฟฮอฟฟ์ ซึ่งได้จำแนกขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (Decision making) การดำเนินการ (Implementation) ผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้นประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็

เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การดำเนินงานและประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยข้องกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

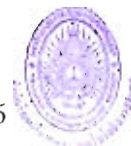
ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

จากแนวคิดของนักการศึกษา สรุปได้ว่า ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมนั้นนักศึกษามีความเห็นแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของนักการศึกษาที่ใช้แบ่ง มุมมองของการมีส่วนร่วมและงานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมนั้น ๆ

จากข้อสรุปดังกล่าว ผู้วิจัยคำนึงถึงความครอบคลุมและความสอดคล้องกับงานหลักของสถานศึกษา 4 ขั้น ได้แก่

- ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา
- ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการวางแผน
- ขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผน
- ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการติดตามผลประเมินผล

เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหากับการมีส่วนร่วมในการวางแผนสามารถรวมกิจกรรมเข้าด้วยกันได้ ผู้วิจัยจึงขอรวมไว้ในขั้นการมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาเป็นกรอบในการวิจัย ดังตาราง 1

ตาราง 1 แนวคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม	นักวิชาการ									
	Cohen and Uphoff	ชกีน, เจมส์ค็อกซ์ และคณะ	บ็อยเชอร์ แก้วทอง	สมศักดิ์ สุขวงศ์	ดิน ประชัญญ์ฤทธิ	ม.ศุโขทัยธรรมภิรักษ์	ศิโรตม์ อุทัยทรัพย์	ทองศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ	ทองศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ	รวม
ร่วมศึกษาปัญหา	-	✓	-	-	-	✓	✓	✓	-	4
ร่วมตัดสินใจ	✓	-	-	✓	✓	-	-	-	✓	4
ร่วมวางแผน	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	7
ร่วมปฏิบัติตามตามแผน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	9
ร่วมรับผลประโยชน์	✓	-	✓	✓	-	-	-	-	✓	5
ร่วมติดตามผล	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	9

จากตาราง 1 จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามแผนและร่วมติดตามผลมีนั้นมากที่สุด การมีส่วนร่วมที่นักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาเป็นการมีส่วนร่วมที่มีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผู้วิจัยขอรวมการมีส่วนร่วมศึกษาปัญหา ร่วมตัดสินใจเข้าไว้ในการมีส่วนร่วมวางแผน ส่วนการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จะไม่ขอกล่าวถึง เพราะไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และขอพิจารณาคัดเลือกการมีส่วนร่วม มาเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและผู้ปกครอง ว่าแตกต่างกันหรือไม่ การมีส่วนร่วมดังกล่าว ได้แก่ 1) ร่วมวางแผน 2) ร่วมปฏิบัติตามแผน 3) ร่วมติดตามผลประเมินผล

5. ความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

มีผู้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

การมีส่วนร่วมจัดได้ว่าเป็นการสะท้อนถึงเสรีภาพทางการเมืองที่ชาวชนบทสามารถเข้ามาทำการตัดสินใจ และเป็นช่องทางให้สามารถสะท้อนปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องตรงประเด็น และเป็นการควบคุมระบบราชการให้สนองความต้องการของประชาชนมากขึ้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2538 : 117) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนน่าจะมีคามสัมพันธ์สูงกับสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาชนบท

ระบบการมีส่วนร่วม (Participative group) ดิน ปรัชญพฤทธิ์ (2533 : 40) ได้กล่าวถึงผลจากการวิจัยเชิงประจักษ์ของลิเคิร์ต (Likert) พบว่า หากหน่วยงานธุรกิจพยายามใช้ระบบที่เปิดโอกาสให้คนงานได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเพียงใด ก็ยิ่งทำให้ผลผลิตของคนงานดีขึ้นและคนงานมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กรมากขึ้นเพียงนั้น นอกจากนี้องค์การยังสามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้ด้วย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2537 : 93) กล่าวว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานมากยิ่งขึ้น ประสิทธิภาพเกี่ยวกับหน่วยงานมีโครงสร้างนโยบายการดำเนินงานและใช้วิชาการให้บรรลุถึง เป้าหมายโดยใช้วิธีการที่ดีที่สุด สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกกับคุณภาพของคนใน หน่วยงาน จำรัส นวลนิ่ม (2540 : 249) การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนากิจกรรมสำคัญที่ต้องทำก็คือผลักดันให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active participation) ในการดำเนินงานพัฒนา ทั้งนี้ก็เนื่องจากหลักสำคัญที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นความต้องการและเจตคติของประชาชนถ้า ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและวางแผนพัฒนาแล้วจะทำให้ประชาชนยอมรับแผนงาน โครงการพัฒนานั้น ๆ เป็นการสร้างประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน คือ การที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

การให้คนงานมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร จะเป็นสิ่งช่วยให้คนงานมีโอกาสตอบสนองสิ่งจูงใจของตนได้ ธงชัย สันติวงษ์ (2530 : 420) กล่าวว่า การเปิดโอกาสให้คนงานเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ขององค์การย่อมทำให้คนงานรู้สึกว่าคุณค่าขององค์การ การให้มีส่วนร่วมในการบริหารมิใช่จะเป็นประโยชน์สำหรับคนงานเท่านั้น แต่ยังเป็นประโยชน์สำหรับฝ่ายบริหารอีกด้วย การที่ผู้บริหารได้ทราบความคิดเห็นของคนงานก็ย่อมช่วยให้สามารถปฏิบัติงานได้ถูกต้องยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชนบทนั้น ทำให้ประชาชนได้ทำงานร่วมกัน และเรียนรู้ถึงทักษะหรือความคล่องแคล่วในการจัดการชุมชนในขณะที่ได้ร่วมงานการพัฒนาชุมชนของตน

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545 : 9) กล่าวว่าความสำคัญของการมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีส่วนในการทำงาน จะทำให้เกิดความรู้สึกเกี่ยวข้องผูกพันกับงานหรือองค์การ ความรู้สึกผูกพันเกี่ยวข้องที่ว่านี้ หากมีการตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันแล้ว จะเป็นผลให้เกิดข้อผูกมัดหรือสิ่งที่ตกลงใจร่วมกัน

การสร้างองค์กรคุณภาพ (Quality organization) ผู้บริหารจะต้องสร้างนิสัยแห่งคุณภาพที่เป็นพื้นฐานเสียก่อน ประกอบด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสภาพแวดล้อมที่ทำงานและวิธี

ทำงาน โดยจัดกิจกรรม 5 ส อย่างจริงจังต่อเนื่องการทำงานเป็นทีม องค์กรต้องสร้างบรรยากาศ และสนับสนุนการทำงานเป็นทีมการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ทีมงานต้องปรับปรุงงานด้วยความจริงใจ การมุ่งที่กระบวนการ และมีการควบคุมคุณภาพของกระบวนการ การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ทักษะในอาชีพ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรเรียนรู้ตลอดเวลา สมศักดิ์ สิบธุระเวชชัย (2543 : 9) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า การให้ทุกคนมีส่วนร่วมจะทำให้รักและผูกพันกับงาน อันจะนำไปสู่จุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ มีเป้าหมายการพัฒนาสถานศึกษาไปสู่การประกันคุณภาพ การศึกษามีรูปแบบการบริหารจัดการที่มุ่ง การบริหารระบบคุณภาพพร้อมทั้งให้ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการกำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา

รายงานผลการดำเนินงานโครงการนำร่องระดับชาติ เรื่องการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ในโรงเรียนนำร่อง : รูปแบบที่คิดสรร (สุมน อมรวิวัฒน์, 2545 : 25) วิธีการทำงานประสานกัน ระหว่างโรงเรียนกับนักวิจัยมีหลายช่องทาง เช่น การติดต่อกันโดยตรง การเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา การเยี่ยมโรงเรียน การนิเทศ ติดตามหรือพบปะส่วนตัว การติดต่อกันทางโทรศัพท์ ติดต่อผ่านทางไปรษณีย์ การส่งเอกสารและติดต่อผ่านผู้ช่วยผู้วิจัย

กระบวนการทำงานของนักวิจัยและโรงเรียนในการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้ เก่ง ดี มีสุข จะประสบความสำเร็จได้ยังต้องอาศัยการประสานสัมพันธ์กับผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น ชุมชน ผู้ปกครอง หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ที่ให้การส่งเสริม สนับสนุน ให้ความร่วมมือด้วย

จากการอ่านข้อมูลไปสเตอร์เกี่ยวกับข้อค้นพบด้านการพัฒนาการเรียนการสอน และการบริหารการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน พบว่า ข้อค้นพบที่พบมากที่สุด คือ ด้านบุคลากร รองลงมา คือ ด้านการเรียนการสอน ถัดลงมา คือ ด้านการบริหารจัดการและระบบการทำงาน ตามลำดับ ด้านการเรียนการสอนผลจากการพัฒนาการเรียนการสอน พบว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูและนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งทำให้บรรยากาศการเรียนดีขึ้น และการเรียนการสอนมี กระแสความดี นอกจากนี้ยังเกิดความร่วมมือในการขยายผลการจัดการเรียนการสอน การวิจัยในชั้นเรียนสู่โรงเรียนในสหวิทยาเขตอีกด้วย

จากแนวคิดของนักวิชาการและนักวิจัยได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรในแนวทางเดียวกัน โดยมีความเห็นร่วมกันว่าการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสียเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรด้วยความเต็มใจจะทำให้องค์กรมีการพัฒนาประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น สรุปได้ว่าการพัฒนาองค์การทั้งภาครัฐและเอกชนไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาชนบท การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาบริษัทห้างร้านหรือโรงงานอุตสาหกรรม การบริหารงานโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมจะเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้้องค์การประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน และถาวร

6. ความหมายของกระบวนการเรียนการสอน

สุพิน บุญชูวงศ์ (2531 : 3-4) ได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนการสอน คือ การจัด ประสบการณ์ที่เหมาะสมให้นักเรียนได้ปะทะเพื่อที่จะให้เกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ไปในทางที่ดีขึ้น เป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามเป็นภารกิจที่ต้องใช้ทั้ง ศาสตร์และศิลป์ จึงจะสามารถก่อให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ของนักเรียน

ลำพอง บุญช่วย (2530 : 8-9) กล่าวว่า เป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อนต้องอาศัย ทั้งศาสตร์และศิลป์อาศัยศาสตร์ก็ตรงที่ผู้สอนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักการสอนและเป็นผู้ที่มี ศิลปะหรือมีกลวิธี มีเทคนิคในด้านต่าง ๆ อีกมากมาย

ฮิลส์ (Hills. 1982 : 266) ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่นักเรียน ซึ่งต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

กู๊ด (Good. 1973 : 588) ได้ให้ความหมายกว้างว่า การจัดสถานการณ์การเรียนการสอน ซึ่งรวมถึง (1) การปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างครูกับนักเรียน (2) กระบวนการตัดสินใจในการ วางแผนการออกแบบการสอน การเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับสถานการณ์การสอนและการเรียนรู้นั้น ๆ (3) การประเมินผล การออกแบบ การเรียนการสอนใหม่และการเผยแพร่

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2527 : 17) ให้ความหมายว่า การจัดกระบวนการเรียน การสอนซึ่งจะมีความหมายในเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน เป็นกระบวนการ 2 ทาง คือ เป็นการให้และการรับความรู้ที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันทั้งสองฝ่ายผู้สอนที่เป็นฝ่ายให้ความรู้ และผู้เรียน ซึ่งเป็นฝ่ายรับความรู้ และในขณะที่เดียวกันผู้สอนคือครูก็เกิดการเรียนรู้จากการสนองตอบของผู้เรียน ด้วย

จากความหมายของกระบวนการเรียนการสอนที่มีผู้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยกิจกรรมเหล่านั้นจะมีความต่อเนื่องเป็นขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือขั้นเตรียมการสอน ขั้นดำเนินการสอนและขั้นประเมินผล

7. วิธีสอนแบบต่าง ๆ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการต่างๆ

วิธีการของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการ เป็นการสอนที่ผู้สอนหลีกเลี่ยงการเป็นผู้บอกความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรง แต่จะจัดให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เหมาะสมกับธรรมชาติ และวัยของผู้เรียน (สงวน ลักษณะ 2542 : 20)

กระบวนการ คือ แนวทางดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีขั้นตอน ซึ่งวางไว้อย่างเป็นลำดับตั้งแต่ต้นจนจบ แล้วเสร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ (กรมวิชาการ, 2543 : 12) ดังนั้น ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีกระบวนการ จึงหมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ แล้วบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ความหมายของวิธีสอน

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของ “วิธีสอน” ไว้ดังนี้

วาริ นิระจิต (2526 : 50) ให้ความหมายไว้ว่า วิธีสอน คือ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามและพัฒนาไปในทางที่พึงปรารถนา สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

กาญจนา เกียรติประวัตติ (2534 : 134) ให้ความหมายไว้ว่า วิธีสอน หมายถึง วิธีการที่ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งการใช้เทคนิคการสอน เนื้อหาวิชา และสื่อการสอน เพื่อให้บรรลุถึงจุดประสงค์ของการสอน

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2531 : 28) กล่าวว่า วิธีสอนเป็นกระบวนการที่ทำให้จุดประสงค์ หรือความมุ่งหมายของการศึกษาปรากฏผลขึ้นได้ ฉะนั้นวิธีสอนจึงเปรียบเสมือนสะพานที่เชื่อมโยงวัตถุประสงค์กับผลให้ต่อเนื่องกัน

จากความหมายที่ประมวลมาข้างต้นพิจารณาได้ว่า วิธีสอนเป็นวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้น จึงสามารถสรุปความหมายของวิธีสอนได้ว่า วิธีสอนหมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่ผู้สอนใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนด

วิธีสอนที่สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนมีหลายวิธี เช่น

1. วิธีสอนแบบบรรยาย
2. วิธีสอนแบบสาธิต
3. วิธีสอนแบบอภิปราย

4. วิธีสอนแบบแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม
5. วิธีสอนแบบแก้ปัญหา หรือแบบวิทยาศาสตร์
6. วิธีสอนแบบทดลอง
7. วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน
8. วิธีสอนแบบศูนย์การเรียนรู้
9. วิธีสอนแบบอุปนัย
10. วิธีสอนแบบนิรนัย
11. วิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติ
12. วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง

ฯลฯ

ลักษณะของวิธีสอนแบบต่าง ๆ

ความหมายและขั้นตอนของการสอนแต่ละวิธี

1. วิธีสอนแบบบรรยาย

ความหมาย วิธีสอนแบบบรรยาย หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนพูด บอกเล่า อธิบาย เนื้อหา หรือเรื่องราวต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน โดยผู้สอนเป็นฝ่ายเตรียมการศึกษา ค้นคว้าเนื้อเรื่องมาแล้วเป็นอย่างดี ผู้เรียนเป็นฝ่ายมารับผลการศึกษาค้นคว้านั้น โดยทั่วไปมักจะเป็นการสื่อความหมายทางเดียว คือ จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน โดยผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนน้อย เพียงแต่ ฟัง จดบันทึก หรือซักถามบางครั้ง วิธีสอนแบบนี้จะยึดบทบาทของครูผู้สอนเป็นหลักสำคัญ

ขั้นตอนการสอน

1. ขั้นเตรียมการสอน ประกอบด้วย

วินิจฉัยผู้เรียน โดยพิจารณาถึงพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์เดิม ความสามารถของผู้เรียน อาจใช้วิธีพูดคุย ซักถาม สัมภาษณ์หรือใช้แบบทดสอบก่อนเรียนเพื่อประโยชน์ในการเตรียมเนื้อหา และวิธีการสอน

1.2 เตรียมเนื้อหา โดยพิจารณาถึงความละเอียด ลึกซึ้ง มากน้อย และลำดับของเนื้อหาให้เหมาะสมกับเวลาและลักษณะของผู้เรียน

1.3 เตรียมคำถาม เพื่อใช้ถามผู้เรียนระหว่างการบรรยาย จะช่วยให้ผู้เรียนตื่นตัวและสนใจได้ดีขึ้น

1.4 เตรียมสื่อการเรียนการสอน โดยเตรียมสื่อให้พร้อมอยู่ในสภาพใช้การได้ดีอาจเป็น สไลด์ แผ่นใส ภาพ ของจำลอง ของจริง ฯลฯ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น

1.5 เตรียมการวัดผลประเมินผล อาจจัดทำเป็นแบบทดสอบหลังการเรียน เป็นแบบฝึกหัดหรือการถามคำถามเพื่อวัดว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และมากน้อยเพียงใด

2. ชั้นสอน ประกอบด้วย

2.1 ชั้นนำ อาจใช้วิธี

2.1.1 ชักถามชุดคุยกับผู้เรียนเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มเรียน

2.1.2 ทบทวนการบรรยายในครั้งก่อนเพื่อเชื่อมโยงกับเรื่องใหม่

2.2 ชั้นอธิบาย เป็นชั้นสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน ผู้สอนควรได้ดำเนินการ ดังนี้

2.2.1 บอกโครงเรื่อง ขอบข่ายของเนื้อหา และแจ้งจุดประสงค์ของบทเรียน

2.2.2 อธิบายให้ชัดเจนตามลำดับเนื้อหาอย่างต่อเนื่องกัน

2.2.3 สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนตลอดเวลาเพื่อการขำซ้ำ หรือหยุดทบทวนใหม่

2.2.4 ถามคำถามในบางตอนเพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน และทดสอบ

ความเข้าใจ

2.3 ชั้นสรุป เป็นการปิดท้ายชั่วโมงการบรรยาย อาจใช้วิธี

2.3.1 สรุปโยงเนื้อเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ

2.3.2 ตั้งปัญหาให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ วิจัย

2.3.3 ฝากปัญหาให้ผู้เรียนไปคิดต่อ

2.3.4 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามปัญหา

2.3.5 มอบหมายงานให้ผู้เรียนไปค้นคว้าเพิ่มเติม

2.3.6 ควรได้บอกล่วงหน้าถึงเนื้อหาที่จะเรียนในครั้งต่อไป

3. ชั้นติดตามผล ประกอบด้วย

3.1 วัดผลประเมินผลผู้เรียน โดยอาจใช้วิธี

3.1.1 ตรวจสอบบันทึกที่ผู้เรียนจดคำบรรยาย

3.1.2 ถามคำถามในเนื้อหาที่บรรยาย

3.1.3 ให้ทำข้อทดสอบ หรือแบบฝึกหัดเพิ่มเติม

3.2 วัดผลประเมินผลผู้สอน โดยอาจใช้วิธี

3.2.1 จัดทำแบบสอบถามให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอน การอธิบาย การใช้น้ำเสียง บุคลิกท่าทาง ฯลฯ

3.2.2 ให้เพื่อนครูได้เข้าสังเกตการสอน แล้วให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์แก่การสอน

3.2.3 ใช้เทปบันทึกเสียงบันทึกการบรรยายของตน แล้วนำไปเปิดฟังเพื่อพิจารณาประเมินผลตนเอง

2. วิธีสอนแบบสาธิต

ความหมาย วิธีสอนแบบสาธิต หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนหรือบุคคลหนึ่ง (อาจเป็นวิทยากรที่ผู้สอนเชิญมา) แสดงหรือกระทำให้ดูเป็นตัวอย่างพร้อม ๆ กับการบอก อธิบาย เพื่อให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรงในเชิงรูปธรรม ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้จากการสังเกตกระบวนการขั้นตอนการสาธิตนั้น ๆ วิธีสอนแบบสาธิตจึงเป็นการสอนที่ยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง เพราะผู้สอนเป็นวางแผน ดำเนินการและลงมือปฏิบัติ ผู้เรียนอาจจะมีส่วนร่วมบ้างแต่ก็เพียงเล็กน้อย วิธีสอนแบบนี้จึงเหมาะสำหรับจุดประสงค์การสอนที่ต้องการให้ผู้เรียนเห็นขั้นตอนการปฏิบัติ

ขั้นตอนการสอน

1. ขั้นเตรียมการสอน

1.1 กำหนดจุดประสงค์ในการสาธิตให้ชัดเจน

1.2 จัดลำดับเนื้อหาตามขั้นตอนให้เหมาะสม

1.3 เตรียมกิจกรรมการเรียนการสอน สิ่งที่จะให้นักเรียนปฏิบัติ ตลอดจนคำถามที่จะใช้ให้รอบคอบ

1.4 เตรียมสื่อการเรียนการสอนและเอกสารประกอบให้พร้อม

1.5 กำหนดเวลาในการสาธิตให้พอเหมาะ

1.6 กำหนดวิธีการวัดผลประเมินผลให้ชัดเจน

1.7 เตรียมสภาพห้องเรียนให้เหมาะสมเพื่อให้ นักเรียนมองเห็นการสาธิตได้ทั่วถึง

1.8 ทดลองสาธิตเพื่อให้แน่ใจว่าไม่เกิดการติดขัด

2. ขั้นการสาธิต

2.1 บอกจุดประสงค์การสาธิตให้นักเรียนทราบ

2.2 บอกกิจกรรมที่นักเรียนจะต้องปฏิบัติ เช่น นักเรียนจะต้องจดบันทึก สังเกตกระบวนการ สรุปลขั้นตอน ตอบคำถาม เป็นต้น

2.3 ดำเนินการสาธิตตามลำดับขั้นตอนที่เตรียมไว้ ประกอบกับการอธิบายอย่าง

ชัดเจน

3. ขั้นสรุปประเมินผล

3.1 ผู้สอนเป็นผู้สรุปความสำคัญ ขั้นตอนของสิ่งที่สาธิตนั้นด้วยตนเอง

3.2 ให้ผู้เรียนเป็นผู้สรุป เพื่อประเมินว่าผู้เรียนมีความเข้าใจในบทเรียนนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด

3.3 ผู้สอนอาจใช้วิธีการต่างๆ เพื่อประเมินว่าผู้เรียนเข้าใจเนื้อเรื่อง ขั้นตอนการสาธิตมากน้อยเพียงใด เช่น ให้ตอบคำถาม ให้เขียนรายงาน ให้แสดงการสาธิตให้ดู ฯลฯ

3.4 ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามหรือแสดงความคิดเห็นภายหลังการสาธิตแล้ว

3. วิธีสอนแบบอภิปราย

ความหมาย วิธีสอนแบบอภิปราย หมายถึง วิธีสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือพิจารณาหัวข้อที่กลุ่มมีความสนใจร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาคำตอบแนวทางหรือเพื่อแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งร่วมกัน วิธีสอนแบบอภิปรายจึงเป็นวิธีการสอนที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน คือได้คิด ได้ทำ ได้แก้ปัญหา และได้ฝึกการร่วมกันทำงานแบบประชาธิปไตย ผู้เรียนจึงเป็นศูนย์กลางของการเรียน มีลักษณะการเรียนรู้แบบกระตือรือร้น (Active learning) เป็นการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ด้านเจตคติ และด้านทักษะการเรียนรู้ เช่น ทักษะการคิด การพูด การรับฟัง การแสดงความคิดเห็น การทำงานร่วมกับกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นตอนการสอน

1. ขั้นเตรียมการอภิปราย ผู้สอนต้องเตรียมในสิ่งต่อไปนี้

1.1 หัวข้อและรูปแบบการอภิปราย เตรียมให้สอดคล้องเหมาะสมกับจุดประสงค์ของบทเรียน เวลาเรียน จำนวนผู้เรียน สถานที่ ฯลฯ เช่น ถ้ามีเวลาจำกัด ควรใช้แบบชุมนุมปรึกษา (Phillips 66 หรือ Buzz Group) ถ้าต้องการรวบรวมความคิดอาจใช้แบบระดมสมอง (Brain storming) ถ้ามีเวลาให้ผู้เรียนได้เตรียมเนื้อหาสาระความรู้มาล่วงหน้า ควรใช้แบบซิมโพเซียม (Symposium)

1.2 ผู้เรียน ผู้สอนควรได้ให้ผู้เรียนเตรียมตัวการอภิปรายมาล่วงหน้าทั้งด้านเนื้อหาสาระ และประเด็นความคิดสำคัญและวิธีการพูด จะทำให้ผู้เรียนได้ประโยชน์จากการเรียนแบบอภิปรายอย่างแท้จริง

1.3 ห้องเรียน ผู้สอนควรจัดโต๊ะเก้าอี้ให้เหมาะสมกับรูปแบบการอภิปราย เช่น 1) จัดแบบวงกลม หรือครึ่งวงกลม เหมาะสำหรับการอภิปรายแบบระดมสมอง 2) จัดแบบรูปตัวยู หรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า เหมาะสำหรับการอภิปรายกลุ่มใหญ่ 3) จัดแบบรูปตัวที (T) หรือแบบเรียงแถวหน้ากระดาน เหมาะสำหรับการอภิปรายหมู่แบบพานอล (Panel)

1.4 สื่อการเรียน อาจต้องใช้เอกสารไว้แจกประกอบการอภิปราย อาจมีการใช้สไลด์ ภาพ แผนภูมิ แผ่นใส ฯลฯ เพื่อสรุปผลการอภิปราย หรือประกอบการอภิปรายของแต่ละกลุ่ม

ผู้สอนต้องเตรียมไว้ให้พร้อม

2. ขั้นตอนการอภิปราย ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการควบคุมการอภิปรายให้ดำเนินไปได้ด้วยดี จึงต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1 บอกหัวข้อหรือปัญหาที่จะอภิปรายให้ชัดเจน

2.2 ระบุจุดประสงค์การอภิปรายให้ชัดเจน

2.3 บอกเงื่อนไขหลักเกณฑ์การอภิปราย เช่น ระยะเวลาที่ใช้ รูปแบบวิธีการอภิปราย บทบาทหน้าที่ของผู้อภิปราย การรายงานผล ตลอดจนมารยาทในการพูด การรับฟังผู้อื่น และการเคารพมติของส่วนรวม

2.4 ให้ดำเนินการอภิปรายโดยผู้สอนควรช่วยเหลือให้การอภิปรายดำเนินไปได้ด้วยดี ขณะที่ผู้เรียนเข้ากลุ่มอภิปราย ผู้สอนไม่ควรเข้าไปกำกับหรือแทรกแซงผู้เรียนตลอด ควรคอยดูแลอยู่ห่างๆ คอยกระตุ้นให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ เมื่อผู้เรียนต้องการเท่านั้น

3. ขั้นสรุป ประกอบด้วย

3.1 สรุปผลการอภิปราย เป็นช่วงที่ผู้แทนกลุ่มสรุปผลการอภิปราย นำเสนอผลการอภิปรายต่อที่ประชุมเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถามผู้อภิปรายตอบคำถาม ผู้สอนอาจถามคำถามผู้อภิปรายได้ในสาระสำคัญที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับ ขณะเดียวกันช่วยกลุ่มอธิบายให้เกิดความกระจ่างในเนื้อหาบางตอนได้

3.2 สรุปบทเรียน ผู้สอนเป็นผู้สรุปเนื้อหาสาระสำคัญที่ได้จากการอภิปราย การได้เสริม ข้อคิดแทรกความรู้ ย้ำประเด็นสำคัญและสรุปแนวคิดหลักให้แก่ผู้เรียน ตลอดจนแนวทางการนำความรู้ไปใช้เป็นประโยชน์ในชีวิต การสรุปนั้นควรสรุปเป็นหัวข้อบนกระดานดำ เพื่อผู้เรียนจะได้เข้าใจชัดเจนและบันทึกไว้ได้ง่าย

3.3 ประเมินผลการเรียน ผู้สอนควรมีการประเมินผลการอภิปรายหลังที่สิ้นสุดบทเรียนเพื่อดูว่าการเรียนการสอนในคาบเรียนนั้น ๆ ด้วยวิธีการอภิปรายมีคุณค่าหรือมีข้อบกพร่องอย่างไร โดยประเมินให้ครอบคลุมถึงเนื้อหา หัวข้อการอภิปราย จุดประสงค์ รูปแบบพฤติกรรมของผู้เรียน บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในการอภิปราย ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการเรียนการสอนด้วยวิธีการอภิปรายครั้งต่อไป

4. วิธีสอนแบบแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม

ความหมาย วิธีสอนแบบแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนมอบหมายให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ช่วยกันค้นคว้าหรือทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ เพื่อช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในบทเรียนยิ่งขึ้น ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี เพราะได้ลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเอง

ขั้นตอนการสอน

1. **ขั้นเตรียม** เป็นขั้นที่ผู้สอนจัดเตรียมวางแผนการสอน โดยเตรียมหัวข้องานที่จะมอบหมายให้ทำเป็นกลุ่ม กำหนดจุดมุ่งหมาย เวลา วิธีการ ตลอดจนเตรียมสื่อการสอนและเอกสารที่ต้องใช้ในการสอน

1.1 **ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน** เป็นขั้นจูงความสนใจของผู้เรียนเข้าสู่บทเรียน ให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมที่จะเรียนรู้ อาจใช้วิธีทบทวนความรู้เดิม สนทนา ชักถาม อภิปรายนำเรื่อง ฯลฯ

1.2 นอกจากนี้ ผู้สอนควรได้แจ้งจุดประสงค์การสอน แจ้งขั้นตอนการทำกิจกรรม กำหนดเวลา และข้อตกลงอื่น ๆ ให้ผู้เรียนเข้าใจตรงกันก่อนเข้ากลุ่มทำกิจกรรม

1.3 **ขั้นสอน** มีลำดับขั้นดังนี้

1.3.1 แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มตามจำนวนที่เหมาะสม ให้ใช้วิธีการแบ่งกลุ่มที่น่าสนใจ

1.3.2 ให้แต่ละกลุ่มเลือกประธาน เลขานุการ

1.3.3 แจกเอกสาร บัตรคำถาม หรือสื่อการเรียนที่กลุ่มจำเป็นต้องใช้ในการทำกิจกรรมกลุ่ม

1.3.4 ให้กลุ่มทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายภายในเวลาที่กำหนด

1.3.5 ให้แต่ละกลุ่มรายงานผลงานของกลุ่มตามที่ผู้สอนกำหนด

1.4 **ขั้นสรุป**

1.4.1 ให้ผู้เรียนอภิปรายร่วมกันเพื่อสรุปความสำคัญจากการรายงานของแต่ละกลุ่มและ ผู้สอนให้ข้อเสนอแนะหรือแนวคิดในการประยุกต์ใช้

1.4.2 สนทนาและซักถามผู้เรียนถึงประเด็นปัญหาสำคัญเพื่อเป็นการวัดผล

2. **ขั้นประเมินผล** เป็นขั้นที่สอนประเมินผลการทำงานกลุ่มของผู้เรียนว่า ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในบทเรียน เกิดเจตคติและทักษะในการทำงานกลุ่มมากน้อยเพียงใด บรรลุตามจุดประสงค์หรือไม่ ผู้สอนควรได้ประเมินพฤติกรรมของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ด้วย เช่น ความกระตือรือร้นในการแบ่งกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความร่วมมือ ความรับผิดชอบ ความสนใจ ความกล้าแสดงออก ลักษณะการเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี ฯลฯ เป็นต้น

5. วิธีสอนแบบแก้ปัญหา

ความหมาย วิธีสอนแบบแก้ปัญหา เป็นวิธีสอนที่ให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์

ขั้นตอนการสอน

1. ชั้นเตรียม

- 1.1 ผู้สอนศึกษาแผนการสอน เนื้อหา และจุดประสงค์การสอนอย่างละเอียด
- 1.2 ผู้สอนวางแผนกำหนดกิจกรรมที่จะให้ผู้เรียนปฏิบัติเป็นขั้นตอนตามลำดับ

2. ชั้นดำเนินการสอน

2.1 ชั้นกำหนดขอบเขตของปัญหา เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนมองเห็นปัญหา และกำหนดขอบเขตของปัญหา ผู้สอนอาจใช้วิธีเล่าเรื่อง สร้างสถานการณ์จำลอง อภิปราย ศึกษากรณีเฉพาะราย ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นปัญหานั้น ถ้ามีหลายปัญหา อาจแยกเป็นข้อ ๆ ได้ ดังนั้น บทบาทของผู้สอนในขั้นนี้คือ

- 2.1.1 นำทางให้ผู้เรียนเห็นปัญหา
- 2.1.2 จัดสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหา
- 2.1.3 ช่วยตั้งจุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหาให้ทุกคนเข้าใจได้ตรงกัน

2.2 ชั้นตั้งสมมติฐาน เป็นขั้นวางแผนทางที่จะหาคำตอบของปัญหา โดยให้ผู้เรียนตั้งสมมติฐานว่า ปัญหานั้นน่าจะมีสาเหตุมาจากอะไรหรือวิธีการแก้ปัญหานั้นน่าจะแก้ไขได้โดยวิธีใดบ้าง บทบาทของผู้สอนในขั้นนี้คือ

- 2.2.1 ช่วยผู้เรียนวางแผนจะแก้ปัญหาก็ได้โดยวิธีใดบ้าง
- 2.2.2 แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มรับผิดชอบงานตามความสามารถและความสนใจ

2.3 ชั้นรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นที่ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลใช้ในการแก้ปัญหา โดยอาจค้นคว้าจากตำรา เอกสารต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ ชักถามผู้เชี่ยวชาญ ฯลฯ แล้วจดบันทึกข้อมูลไว้ บทบาทของผู้สอนในขั้นนี้คือ

- 2.3.1 แนะนำแหล่งความรู้เพื่อค้นคว้าหาข้อมูล
- 2.3.2 ติดต่อบุคคลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญช่วงหน้าเพื่อให้สัมภาษณ์แก่ผู้เรียน

2.4 ชั้นทดลองและวิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นที่ผู้เรียนนำข้อมูลมาพิจารณาโดยเริ่มจากการทดลองปฏิบัติ และนำผลจากการทดลองมาวิเคราะห์ว่าวิธีใดใช้ได้ผลในการแก้ปัญหา อาจใช้ได้หลายวิธีแตกต่างกันไป บทบาทของผู้สอนในขั้นนี้คือ

- 2.4.1 สังเกตการทดลองหรือวิธีการแก้ปัญหาของผู้เรียน และให้คำแนะนำเมื่อ

จำเป็น

2.4.2 อำนวยความสะดวกด้านวัสดุอุปกรณ์ และสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ที่ผู้เรียนต้องการใช้ในการทดลองและการวิเคราะห์ข้อมูล

2.5 ชั้นประเมินผลและสรุปผล เป็นขั้นสุดท้ายของลำดับชั้นสอน เมื่อผู้เรียนได้ทำการทดลองและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากชั้นที่ 2.4 แล้ว ผู้เรียนย่อมสามารถประเมินผลวิธีการแก้ปัญหาและสรุปได้ว่า วิธีการใดได้ผลดีที่สุดในการแก้ปัญหานั้น บทบาทของผู้สอนในขั้นนี้คือ

2.5.1 ให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มรายงานวิธีการแก้ปัญหาดังแต่ชั้นที่ 1 จนถึงชั้นที่ 5

2.5.2 ผู้สอนอภิปรายซักถามผู้เรียน ช่วยเสริมและสรุปประเด็นสำคัญของการเรียนการสอนครั้งนี้

3. ชั้นประเมินผล

ผู้สอนประเมินผลการทำงานของผู้เรียน แล้วแจ้งให้ผู้เรียนทราบข้อดีและข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป

6. วิธีสอนแบบทดลอง

ความหมาย วิธีสอนแบบทดลอง หมายถึง วิธีสอนที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ศึกษา ค้นคว้าด้วยการทดลองเพื่อพิสูจน์หลักการ ทฤษฎี ที่ผู้อื่นได้ค้นพบไว้ วิธีสอนแบบนี้มักใช้ในวิชาวิทยาศาสตร์ เช่น ทดลองการเกิดเงา ทดลองการเพาะพืชด้วยเมล็ด ทดลองการสะท้อนของแสง ทดลองว่าแสงเดินทางเป็นเส้นตรง ฯลฯ เป็นต้น

ขั้นตอนการสอน

ขั้นตอนการสอนโดยการทดลอง มี 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมการทดลอง

1.1 กำหนดจุดประสงค์ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตร คู่มือครู หรือแผนการสอน แล้วตั้งจุดประสงค์การสอนให้ชัดเจนว่าต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมแต่ละด้านอย่างไรบ้างจากการเรียนด้วยการลงมือทดลองปฏิบัติ

1.2 วางแผนการทดลอง เป็นขั้นที่ผู้สอนต้องลำดับขั้นตอนการสอนและเตรียมกำหนดกิจกรรมไว้ล่วงหน้าว่าจะนำเข้าสู่บทเรียนอย่างไร ให้ผู้เรียนได้ทดลองตามลำดับขั้นอย่างไรบ้าง สรุปผลการทดลองและเสนอผลตอนใด **อย่างไรหรือโดยวิธีใด** เป็นต้น

1.3 จัดเตรียมวัสดุและเครื่องมือ ตลอดจนแบบบันทึกผลการทดลองและแบบประเมินผล ผู้สอนต้องเตรียมไว้ให้พร้อม ให้มีจำนวนมากพอเพียงกับจำนวนนักเรียน และอยู่ในสภาพที่ใช้การได้

1.4 ตรวจสอบความถูกต้องและประสิทธิภาพของเครื่องมือ วัสดุที่ใช้ ผู้สอนควรได้ทดลองใช้เครื่องมือก่อนสอน เพื่อให้เห็นปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ล่วงหน้า และเพื่อประโยชน์ในการแนะนำ ตักเตือน ผู้เรียนในขณะที่ทดลอง

1.5 เตรียมแบ่งกลุ่มผู้เรียน ผู้สอนต้องกำหนดกลุ่มผู้เรียนให้เหมาะสม ไม่ควรเป็นกลุ่มใหญ่เกินไป เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้วิธีทดลองอย่างทั่วถึง การแบ่งกลุ่มผู้เรียนนี้ต้องสอดคล้องกับจำนวนวัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์ที่มีอยู่

2. ขั้นทดลอง

2.1 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นสร้างความเข้าใจ ผู้สอนควรได้แจ้งจุดประสงค์ การทดลอง ขั้นตอน วิธีการทดลอง แนะนำการใช้เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ให้ผู้เรียนได้ทราบบทบาทของคนและให้ศึกษาคู่มือปฏิบัติการก่อนการลงมือทดลอง

2.2 ขั้นทดลอง ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการทดลอง โดยมีผู้สอนคอยดูแล แนะนำช่วยเหลือ ถ้าเป็นการทดลองที่อาจก่อให้เกิดอันตรายได้ ผู้สอนต้องควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด

3. ขั้นเสนอผลการทดลอง ผู้เรียนนำเสนอผลการทดลอง และรายละเอียดประกอบ เช่น โครงการทดลอง การเตรียมการ วิธีการทดลอง และผลที่ได้จากการทดลอง

4. ขั้นอภิปรายสรุปผล ในขั้นนี้ผู้เรียนจะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ตนได้รับ เช่น บางกลุ่มอาจได้ผลการทดลองที่คลาดเคลื่อนก็จะช่วยกันวิเคราะห์หาสาเหตุว่าผิดพลาดที่ขั้นตอนใดและมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไร ในขั้นนี้ผู้สอนจะมีบทบาทในการให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม ข้ำประเด็นสำคัญ และสรุปหลักการ ความคิดรวบยอดที่ได้จากการทดลอง

5. ขั้นประเมินผล เมื่อการอภิปรายสรุปผลเสร็จสิ้นลง ผู้สอนควรได้ประเมินผลผู้เรียนในด้านต่าง ๆ และแจ้งให้ผู้เรียนทราบเพื่อการปรับปรุงแก้ไขในการทดลองที่จะมีขึ้นในครั้งต่อไป เช่น ประเมินด้านการใช้เครื่องมือ ด้านความละเอียดรอบคอบในการทดลอง ด้านการจัดบันทึกผล การทดลอง ด้านการรายงานผล ด้านการให้ความร่วมมือกับกลุ่ม เป็นต้น

7. วิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติ

ความหมาย วิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติ หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติขึ้นจากความเป็นจริง มาให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามที่ผู้เรียนคิดว่าควรจะเป็น ผู้สอนจะให้การแสดงออกทั้งทางด้านความรู้ความคิด และพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นพื้นฐานในการให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียน อันจะให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาสาระของบทเรียนอย่างลึกซึ้ง และรู้จักปรับหรือเปลี่ยนพฤติกรรม และการแก้ไขปัญหาค้างๆ ได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ

การสอนโดยใช้บทบาทสมมติ ในแต่ละขั้นตอนมีวิธีการสอนดังนี้ (กรมวิชาการ, 2527 : 37-40)

1. ขั้นเตรียมการสอน เป็นการเตรียมใน 2 หัวข้อใหญ่ ได้แก่

1.1 เตรียมจุดประสงค์ของการแสดงบทบาทสมมติให้แน่ชัดและเฉพาะเจาะจงว่า

ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจอะไรบ้างจากการแสดง

1.2 เตรียมสถานการณ์สมมติ เพื่อเล่าให้ผู้เรียนฟังโดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ การเตรียมสถานการณ์และบทบาทสมมตินี้อาจเตรียมเขียนไว้อย่างละเอียดเพื่อมอบบทแก่ผู้เรียน หรือเตรียมเฉพาะสถานการณ์เพื่อเล่าให้ผู้เรียนฟัง ส่วนรายละเอียดผู้เรียนต้องคิดเอง

การเตรียมสถานการณ์และบทบาทสมมตินี้ ควรให้มีความชัดเจน มีความยากง่ายที่เหมาะสมกับระดับผู้เรียน มีเนื้อหาที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง และควรให้มีความขัดแย้งหรือปัญหาที่จะต้องแก้ไข เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกคิดและแก้ปัญหา

2. ขั้นตอนการสอน จัดแบ่งย่อยได้ 7 ขั้นตอนดังนี้

2.1 ขั้นนำเข้าสู่การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้สอนอาจใช้วิธีของประสบการณ์ใกล้ตัวผู้เรียน เล่าเรื่องราวหรือสถานการณ์สมมติ ชี้แจงประโยชน์ของการแสดงบทบาทสมมติและการร่วมกันช่วยกันแก้ปัญหา

2.2 เลือกผู้แสดง เมื่อผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว ผู้สอนจะจัดตัวผู้แสดงในบทบาทต่างๆ ในการเลือกตัวผู้แสดงนั้นอาจใช้วิธีดังนี้

2.2.1 เลือกอย่างเจาะจง เช่น เลือกผู้ที่มีปัญหาออกมาแสดง เขาได้รู้สึกในปัญหาและเห็นวิธีแก้ปัญหา

2.2.2 เลือกผู้ที่มีบุคลิกลักษณะคุณสมบัติ มีความสามารถเหมาะสมกับบทบาทที่กำหนดให้

2.2.3 เลือกผู้แสดงโดยให้อาสาสมัครเพื่อให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนและการตัดสินใจ

2.3 การเตรียมความพร้อมของผู้แสดง เมื่อเลือกผู้แสดงได้แล้ว ผู้สอนควรให้เวลาผู้แสดงได้เตรียมตัวและตกลงกันก่อนการแสดง ผู้สอนควรช่วยให้กำลังใจ ช่วยขจัดความตื่นเต้นประหม่า และความวิตกกังวลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้แสดงได้แสดงอย่างเป็นธรรมชาติ

2.4 การจัดฉากการแสดง การจัดการแสดงอาจจะจัดแบบง่าย ๆ กำกับถึงความประหยัดทั้งเวลาและทรัพยากร เช่น อาจสมมติโดยการเลื่อนโต๊ะเพียงตัวเดียว เพราะการจัดฉากนี้เป็นเพียงส่วนประกอบย่อยของการแสดง

2.5 การเตรียมผู้สังเกตการณ์ ในขณะที่ผู้แสดงเตรียมตัว ผู้สอนควรได้ใช้เวลานั้นเตรียมผู้ชมด้วย โดยควรทำความเข้าใจกับผู้ชมว่าควรสังเกตอะไรจึงจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์และอภิปรายในภายหลัง ผู้สอนผู้สังเกตการณ์ช่วยกันดู และบันทึกพฤติกรรม และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่อง ๆ ไป

ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจอะไรบ้างจากการแสดง

1.2 เตรียมสถานการณ์สมมติ เพื่อทำให้ผู้เรียนฟังโดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ การเตรียมสถานการณ์และบทบาทสมมตินี้อาจเตรียมเขียนไว้อย่างละเอียดเพื่อมอบบทแก่ผู้เรียน หรือเตรียมเฉพาะสถานการณ์เพื่อทำให้ผู้เรียนฟัง ส่วนรายละเอียดผู้เรียนต้องคิดเอง

การเตรียมสถานการณ์และบทบาทสมมตินี้ ควรให้มีความชัดเจน มีความยากง่ายให้เหมาะสมกับระดับผู้เรียน มีเนื้อหาที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง และควรให้มีความขัดแย้งหรือปัญหาที่จะต้องแก้ไข เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกคิดและแก้ปัญหา

2. ขั้นตอนการสอน จัดแบ่งย่อยได้ 7 ขั้นตอนดังนี้

2.1 ช้่นนำเข้าสู่การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้สอนอาจใช้วิธีโยงประสบการณ์ใกล้ตัวผู้เรียน เล่าเรื่องราวหรือสถานการณ์สมมติ ชี้แจงประโยชน์ของการแสดงบทบาทสมมติและการร่วมกันช่วยกันแก้ปัญหา

2.2 เลือกผู้แสดง เมื่อผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว ผู้สอนจะจัดตัวผู้แสดงในบทบาทต่างๆ ในการเลือกตัวผู้แสดงนั้นอาจใช้วิธีดังนี้

2.2.1 เลือกอย่างเจาะจง เช่น เลือกผู้ที่มีปัญหาออกมาแสดง เขาได้รู้สึกในปัญหาและเห็นวิธีแก้ปัญหา

2.2.2 เลือกผู้ที่มีบุคลิกลักษณะคุณสมบัติ มีความสามารถเหมาะสมกับบทบาทที่กำหนดให้

2.2.3 เลือกผู้แสดงโดยให้อาสาสมัครเพื่อให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนและการตัดสินใจ

2.3 การเตรียมความพร้อมของผู้แสดง เมื่อเลือกผู้แสดงได้แล้ว ผู้สอนควรให้เวลาผู้แสดงได้เตรียมตัวและตกลงกันก่อนการแสดง ผู้สอนควรช่วยให้กำลังใจ ช่วยขจัดความตื่นเต้นประหม่า และความวิตกกังวลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้แสดงได้แสดงอย่างเป็นธรรมชาติ

2.4 การจัดฉากการแสดง การจัดฉากการแสดงอาจจัดแบบง่าย ๆ คำนึงถึงความประหยัดทั้งเวลาและทรัพยากร เช่น อาจสมมติโดยการเลื่อนโต๊ะเพียงตัวเดียว เพราะการจัดฉากนี้เป็นเพียงส่วนประกอบย่อยของการแสดง

2.5 การเตรียมผู้สังเกตการณ์ ในขณะที่ผู้แสดงเตรียมตัว ผู้สอนควรได้ใช้เวลานั้นเตรียมผู้ชมด้วย โดยควรทำความเข้าใจกับผู้ชมว่าควรสังเกตอะไรจึงจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์และอภิปรายในภายหลัง ผู้สอนผู้สังเกตการณ์ช่วยกันดู และบันทึกพฤติกรรม และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่อง ๆ ไป

2.6 การแสดง เมื่อทุกฝ่ายพร้อมแล้วจึงเริ่มแสดง การแสดงนี้ควรปล่อยให้ผ่านไป ตามธรรมชาติ ผู้สอนและผู้ชมไม่ควรเข้าขัดกลางกัน นอกจากในกรณีที่ผู้แสดงต้องการความช่วยเหลือ ในขณะที่แสดงผู้สอนควรสังเกตพฤติกรรมของผู้แสดงและผู้ชมอย่างใกล้ชิด

2.7 การตัดบท ผู้สอนหรือผู้กำกับควรตัดบทหรือหยุดการแสดงเมื่อการแสดงผ่านไปเป็นเวลาพอสมควร ไม่ควรปล่อยให้การแสดงเกินเยิ่นไปจะทำให้เสียเวลาและผู้ชมเกิดความ เบื่อหน่าย การตัดบทควรจะทำเมื่อ

2.7.1 การแสดงได้ให้ข้อมูลแก่กลุ่มเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์และอภิปรายได้

2.7.2 ผู้ชมและผู้แสดงพอจะเล่าได้ว่า เรื่องราวจะเป็นอย่างไรถ้ามีการแสดง ต่อไป

2.7.3 ผู้แสดงไม่สามารถแสดงต่อไปได้ เพราะเกิดความเข้าใจผิดบางประการ หรือเกิดอารมณ์สะเทือนใจมากเกินไป

2.7.4 การแสดงยืดเยื้อไม่ยอมจบหรือจบไม่ลง และผู้ชมหมดความสนใจที่จะ ชมการแสดงจนจบเรื่อง

3. ชั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง (ชั้นประเมินผล) ชั้นนี้ถือเป็นขั้นที่สำคัญยิ่ง ในการสอน เพราะเป็นขั้นที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้สังเกตเห็นและนำมา วิเคราะห์หรืออภิปรายจนเกิดเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับตนเองในขั้นนี้ครูควรที่จะเตรียมคำถาม ต่าง ๆ ไว้เป็นแนวทางสำหรับตนเอง ที่จะใช้กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และอภิปรายร่วมกัน โดยทั่ว ๆ ไปวิธีการที่ใช้ในการดำเนินการในขั้นนี้มีดังนี้

3.1 ชี้แจงให้ทั้งผู้แสดงและผู้ชมเข้าใจว่า การอภิปรายจะเน้นที่เหตุผลและ พฤติกรรมที่ผู้แสดงได้แสดงออกมาไม่ใช่เน้นที่ใครแสดงดีไม่ใช่อะไร

3.2 สัมภาษณ์ความรู้สึกและความคิดของผู้แสดง

3.3 สัมภาษณ์ความรู้สึกและความคิดของผู้สังเกตการณ์หรือผู้ชม

3.4 ให้กลุ่มผู้แสดงและผู้ชมวิเคราะห์เหตุการณ์ เสนอความคิดเห็นและอภิปรายร่วม กัน โดยครูอาจใช้คำถามต่าง ๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด

4. ชั้นแสดงเพิ่มเติม หลังจากการวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดงแล้ว กลุ่มอาจจะ เสนอแนวทางใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจ ครูอาจจะให้มีการแสดงเพิ่มเติมก็ได้แต่ถ้า การแสดงเพิ่มเติมไม่จำเป็น ครูสามารถข้ามขั้นไปถึงขั้นที่ 5 เลยก็ได้

5. ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุปผล หลังจากจบการอภิปรายเกี่ยวกับการแสดง แล้วครูควรกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ได้ ศึกษาแก่กันและกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์นี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้แนวความคิด กว้างขวางขึ้น

และส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นว่าสิ่งที่เรียนนั้นเกี่ยวข้องกับความเป็นจริง จะทำให้ผู้เรียนสามารถที่จะหาข้อสรุปหรือได้แนวความคิดรวบยอดที่ตนสามารถเข้าใจได้อย่างดี

8. วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง

ความหมาย วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง คือ การสร้างสถานการณ์ขึ้นมาให้ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริง ซึ่งผู้เรียนอาจจะประสบในภายหลัง การเรียนด้วยสถานการณ์จำลองนี้จะช่วยให้เกิดการถ่ายโยงความรู้ที่ดีที่สุดและได้ผลมากที่สุด ผู้เรียนจะได้คิดแก้ปัญหาจากสถานการณ์จำลองทำให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริงได้

ขั้นตอนการสอน

1. ขั้นเตรียมการสอน ได้แก่ การเตรียมในสิ่งเหล่านี้

1.1 กำหนดจุดประสงค์ ผู้สอนควรเตรียมให้ชัดเจนว่ามุ่งหมายให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอะไรบ้างเมื่อผู้เรียนเรียนรู้จากสถานการณ์แล้ว ต้องการให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาใดได้เมื่อพบสถานการณ์นั้นแล้ว การกำหนดจุดประสงค์ไว้ชัดเจน จะช่วยให้การสร้างสถานการณ์จำลองทำได้ง่ายขึ้น

1.2 กำหนดสถานการณ์จำลอง ผู้สอนควรได้พิจารณาเลือกสถานการณ์ที่เป็นจริงมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน โดยเป็นสถานการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ วินิจฉัย ตัดสินใจที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้และทักษะที่ต้องการ

1.3 กำหนดโครงสร้างของสถานการณ์จำลอง ซึ่งประกอบด้วยสิ่งเหล่านี้คือ

1.3.1 กำหนดจุดประสงค์ของสถานการณ์จำลอง

1.3.2 กำหนดบทบาทของผู้ร่วมกิจกรรมแต่ละคน

1.3.3 เตรียมข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นหรือเนื้อหา

1.3.4 กำหนดสถานการณ์ต่าง ๆ ให้เห็นเหมือนจริงในสังคม

1.3.5 ลำดับขั้นของเหตุการณ์ เวลา และปัญหาจากสถานการณ์

1.3.6 จบสถานการณ์ สรุป อภิปราย

1.3.7 กำหนดสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ให้พร้อม

2. ขั้นตอนการสอน

2.1 ผู้สอนเสนอสถานการณ์จำลองโดยอาจใช้วิธีต่อไปนี้

2.1.1 เต่าให้ฟังถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

2.1.2 ให้ดูรูปภาพแล้วเล่าประกอบ

2.1.3 ให้ดูภาพยนตร์สถานการณ์ที่เกิดขึ้น

2.1.4 ให้ดูจากฉากที่จัดไว้ และมีผู้แสดงบทบาทประกอบ

2.2 ผู้เรียนศึกษาปัญหาและหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหา อาจให้ผู้เรียนแบ่งเป็นกลุ่มย่อยร่วมกันแสดงความคิดเห็น

3. ชั้นอภิปรายและสรุปผล

การอภิปรายภายหลังการจบสถานการณ์จำลองเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันอภิปรายโดยพยายามค้นหาว่าอะไรเกิดขึ้นและทำไมจึงเกิดสถานการณ์เช่นนั้น การอภิปรายจะช่วยให้ครูประเมินความสำเร็จและความล้มเหลวของสถานการณ์ และควรทำทันทีเมื่อจบสถานการณ์จำลองนั้น ๆ ลักษณะของการอภิปราย ครูอาจใช้คำถามในลักษณะที่ประเมินผู้ร่วมกิจกรรม โดยให้อธิบายว่าเกิดความคิดอะไรบ้าง ในขณะที่เข้าไปร่วมกิจกรรมในสถานการณ์นั้น ๆ และได้กระทำอะไรจากความคิดนั้นไปบ้างและใครเป็นผู้มีอิทธิพลมากที่สุด และใครเข้าร่วมกิจกรรมได้ดีที่สุด ให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้อธิบายจากความรู้สึกที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นการประเมินผลในการสรุปตอนที่ควรอภิปรายเกี่ยวกับข้อดี ข้อเสีย และสิ่งที่ควรปรับปรุง เพื่อจะใช้สถานการณ์จำลองนั้นซ้ำอีก

9. วิธีสอนแบบศูนย์การเรียนรู้

ความหมาย ศูนย์การเรียนรู้เป็นวิธีการสอนที่เน้นความสำคัญของนักเรียนหรือยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางและใช้เทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่ใช้สื่อประสม (Multi media approach) และกระบวนการกลุ่ม (Group process) เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อส่งเสริมให้การเรียนการสอนมีชีวิตชีวาผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้และพัฒนาสติปัญญาจากการกระทำกิจกรรม และการศึกษาด้วยตนเอง โดยแต่ละศูนย์มีชุดการสอนให้นักเรียนแต่ละกลุ่มได้หมุนเวียนเรียนจนครบทุกศูนย์ (กรมวิชาการ, 2527 : 214)

ขั้นตอนวิธีสอนแบบศูนย์การเรียนรู้

การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้มีขั้นตอนการสอนดังนี้

1. ขั้นทดสอบก่อนเรียน การทดสอบก่อนเรียนเป็นการวัดพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนว่ามีความเข้าใจในเรื่องที่จะเรียนอย่างไร การทดสอบก่อนเรียนนี้ใช้เวลาไม่มากนักอาจเพียง 5-10 นาทีเท่านั้น เมื่อผู้เรียนทำแบบทดสอบเสร็จแล้ว ผู้สอนจะตรวจและให้คะแนนไว้

2. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน การนำเข้าสู่บทเรียนเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียนที่จะมีต่อบทเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อนำเข้าสู่ขั้นนี้ใช้เวลาไม่มากนักเช่นกัน อาจเพียง 10-15 นาที เช่น การนำเข้าสู่บทเรียนโดยการเล่านิทาน ถ้าเป็นกลุ่มผู้เรียนที่เป็นเด็กเล็กเพื่อเร้าความสนใจหรือเป็นการเล่นเกม แสดงบทบาทสมมติอาจใช้สื่อประกอบเป็นต้นว่า รูปภาพ แผนภูมิ ภาพยนตร์ สไลด์ ฯลฯ

เมื่อนำเข้าสู่บทเรียนแล้ว ผู้สอนจะอธิบายให้ผู้เรียนทราบถึงศูนย์กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะเรียนพร้อมทั้งชี้แจงลักษณะของกิจกรรมที่มีอยู่ในแต่ละศูนย์

3. ชั้นประกอบกิจกรรมการเรียน โดยเริ่มต้นดังนี้

3.1 การแบ่งกลุ่มผู้เรียน การให้ผู้เรียนประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนผู้สอนจะแบ่งกลุ่มกิจกรรมออกเป็น 5-6 กลุ่ม โดยมีวิธีแบ่งได้หลายแบบ เป็นค้ำว่า แบ่งตามความเหมาะสมคือคละกันระหว่างเด็กเรียนเก่ง เด็กปานกลาง และเด็กเรียนอ่อน หรือให้ผู้เรียนเลือกกลุ่มเองก็ได้

3.2 เมื่อแบ่งกลุ่มแล้ว ผู้เรียนจะอ่านบัตรคำสั่งและปฏิบัติกิจกรรมตามลำดับชั้น แต่ละกลุ่มจะใช้เวลา 15-20 นาที เมื่อประกอบกิจกรรมตามที่มอบหมายแล้วก็เตรียมเปลี่ยนกลุ่มปฏิบัติกิจกรรมต่อไป

3.3 การเปลี่ยนกลุ่มกิจกรรม ผู้สอนจะให้ผู้เรียนเปลี่ยนกลุ่มเพื่อให้ทุกคนได้ประกอบกิจกรรมทุกอย่างจนครบถ้วน

4. ชั้นสรุปบทเรียน เมื่อผู้เรียนได้ประกอบกิจกรรมครบทุกศูนย์แล้ว ผู้สอนจะต้องสรุปบทเรียนอีกครั้งเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจกระจ่างชัดยิ่งขึ้น

5. ชั้นประเมินผลการเรียน ผู้สอนจะให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน ซึ่งคว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนเพียงใด กล่าวคือ เรียนรู้มากขึ้นกว่าเดิมเท่าใด โดยนำไปเปรียบเทียบกับคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบก่อนเรียน

สำหรับกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำไปแล้วนั้น ผู้สอนควรประเมินผลและให้คะแนนด้วยเพื่อค้ำว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนมีประสิทธิภาพเพียงใด

10. วิธีสอนแบบผสมผสาน

ในการสอนผู้สอนย่อมกำหนดจุดประสงค์ไว้หลายด้าน ทั้งด้านความรู้ เจตคติ และทักษะ ถ้าผู้สอนใช้วิธีสอนวิธีใดวิธีหนึ่งวิธีเดียว อาจไม่สามารถสนองตอบจุดประสงค์ทุกด้านได้ ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นที่ผู้สอนต้องรู้จักเลือกใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธีอย่างผสมผสานกัน นอกจากนี้วิธีสอนแต่ละวิธีมีข้อดี และข้อจำกัดในตัวเอง ผู้สอนต้องเลือกใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ผู้เรียนและเนื้อหาวิชา บางครั้งบางชั่วโมงอาจต้องเลือกใช้หลายวิธีอย่างผสมผสานกันเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี การผสมผสานวิธีสอนหลาย ๆ วิธีเข้าด้วยกัน จะช่วยให้การเรียนการสอนสนุก น่าสนใจและเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

ความหมาย การสอนแบบผสมผสาน หมายถึง การสอนที่ผู้สอนนำวิธีการสอนหลาย ๆ วิธีมาผสมผสานกันเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด

รูปแบบการผสมผสานวิธีสอน

รูปแบบการผสมผสานวิธีสอนจัดทำได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

1. ผสมผสานเป็นรายชั่วโมง หรือรายคาบ
2. ผสมผสานเป็นรายสัปดาห์
3. ผสมผสานเป็นรายเดือนและรายภาค

แต่ละลักษณะมีรายละเอียดดังนี้

1. การผสมผสานเป็นรายชั่วโมงหรือรายคาบ

คำว่ารายชั่วโมงหรือรายคาบ หมายถึง รายครั้งที่มีการสอน เช่น เวลา 2 คาบ (40 นาที ในระดับประถมศึกษา และ 100 นาที ในระดับมัธยมศึกษา) เวลา 3 คาบ หรือเวลา 1 ชั่วโมง

ลักษณะการผสมผสานทำได้ 3 ลักษณะ โดยถือเอาการสอนแบบบรรยายเป็นการสอนหลักมีดังนี้ (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2534 : 149-153)

1.1 การบรรยายเริ่มต้นชั่วโมง เมื่อผู้สอนได้บรรยายไปพอสมควรและเห็นว่าห้องเรียนจะมีอาการน่าเบื่อหน่าย ก็อาจจะเปลี่ยนวิธีการด้วยการให้ผู้เรียนอภิปรายหรือทำงานเป็นรายบุคคลได้

1.2 การบรรยายอยู่กลางชั่วโมง บางครั้งเราอาจใช้การบรรยายไว้กลางชั่วโมงแล้วเริ่มต้นหรือปิดท้ายด้วยวิธีการอื่นๆ แต่ควรบรรยายสรุปก่อนเลิก

1.3 การบรรยายไว้ท้ายชั่วโมง ในการสอนโดยทั่วไปไม่จำเป็นจะต้องบรรยายก่อน แต่เราอาจเริ่มต้นด้วยกิจกรรมอื่นๆ ก่อน แล้วปิดท้ายด้วยการบรรยายก็ได้

2. การผสมผสานเป็นรายสัปดาห์

การผสมผสานเป็นรายสัปดาห์ในที่นี้หมายถึง การสอนที่ในหนึ่งสัปดาห์มีการสอนตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป การสอนแต่ละครั้งอาจจะเป็น 1 ชั่วโมง หรือ 2 ชั่วโมงก็ได้

รูปแบบการผสมผสานอาจทำได้ 3 ลักษณะเช่นกัน คือ

2.1 ใช้วิธีสอนแบบเดียวตลอดชั่วโมงแต่แตกต่างกันถ้าหากสัปดาห์นั้นมีการสอน 2 ครั้ง ครั้งหนึ่งสอนบรรยายตลอด ครั้งต่อไปควรเปลี่ยนเป็นการอภิปรายหรือฝึกปฏิบัติแทน

2.2 ใช้แบบผสมแต่เน้นแตกต่างกัน ถ้าใช้วิธีการผสมผสานในแต่ละครั้งควรเน้นให้แตกต่างกันในแต่ละครั้งภายใน 1 สัปดาห์

2.3 ใช้วิธีการต่อเนื่องกัน วิธีนี้นิยมวิธีการสอนแบบเดียวแต่ควรเป็นลักษณะการสอนที่มีความต่อเนื่องกัน เช่น การสอนแบบสัมมนา การสอนแบบให้รายงาน การสอนแบบโครงการ การสอนแบบฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

3. การผสมผสานเป็นรายเดือนและรายภาค

การผสมผสานเป็นรายเดือนและเป็นรายภาคนั้นไม่แตกต่างกันมากนัก ความสำคัญอยู่ที่ตรงที่ผู้สอนจะกำหนดจุดมุ่งหมายไว้อย่างไร วางแผนการสอนในลักษณะใด ต้องการให้ผู้เรียน

ได้รับประสบการณ์อะไรบ้าง สำหรับรูปแบบนั้นมีต่างๆ กันออกไป

สรุปได้ว่า **วิธีสอน** คือ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ วิธีสอนมีหลายวิธี แต่ละวิธีมีลักษณะ มีความมุ่งหมาย ขั้นตอนการสอน ข้อดี ข้อจำกัด และวิธีการนำไปใช้แตกต่างกัน ผู้สอนควรเลือกใช้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน เนื้อหาของบทเรียน ความสามารถ ความสนใจ ความวัยของผู้เรียน เวลา และสถานที่ ตลอดจนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของการเรียนในการเลือกใช้อาจใช้หลายวิธีผสมผสานกัน ได้โดยคำนึงถึงจุดประสงค์การสอนเป็นสำคัญ

12. สรุปแนวคิดในการวิจัย

จากแนวคิดของวิธีสอนแบบต่างๆ เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน สามารถนำมาสรุป ดังตาราง 2 และ 3 ดังนี้

ตาราง 2 แนวคิดของวิธีสอนแบบต่างๆ

วิธีสอน	แบบ	แบบ	แบบ	แบบ	แบบแบ่งกลุ่มทำ	แบบ	แบบ	แบบทดลอง	ใช้บทบาท	ใช้สถานการณ์	แบบศูนย์
	บรรยาย	เสถียร	อภิปราย	กิจกรรม	แก้ปัญหา	จำลอง	สมาชิก	จำลอง	การเรียน	การเรียน	การเรียน
กระบวนกรเรียนการสอน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ขั้นเตรียมการสอน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ขั้นดำเนินการสอน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ขั้นสรุป	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	✓
ขั้นประเมินผล	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

จากตาราง 2 จะเห็นได้ว่ากระบวนการเรียนการสอนที่วิธีสอนแบบต่าง ๆ ได้กล่าวไว้เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน ผู้วิจัยขอรวมชั้นดำเนินการสอนกับชั้นสรุปไว้ด้วยกัน เพราะชั้นสรุปเป็นขั้นตอนสุดท้ายของชั้นดำเนินการสอน ดังนั้น ผู้วิจัยขอพิจารณาคัดเลือกขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอนมาเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการว่าแตกต่างกันหรือไม่ กระบวนการเรียนการสอน ดังกล่าว ได้แก่ 1) ชั้นเตรียมการสอน 2) ชั้นดำเนินการสอน 3) ชั้นประเมินผล

จากความหมายของคำว่า ความต้องการ การมีส่วนร่วม และกระบวนการเรียนการสอน ผู้วิจัยได้สรุปไว้ในหน้า 9, 15 และ 36 ตามลำดับจึงทำให้ได้ความหมายของความต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนว่า หมายถึง ความรู้สึกที่ผู้มีหน้าที่ให้บริการหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการเข้าไปร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติความแผน และร่วมประเมินผล ในกิจกรรมการเรียนการสอน ที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในขั้นตอนต่าง ๆ 3 ชั้น คือชั้นเตรียมการสอน ชั้นดำเนินการสอน และชั้นประเมินผล ดังตาราง 3

ตาราง 3 สรุปการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอน	การมีส่วนร่วม		
	ขั้นเตรียมการสอน	ขั้นดำเนินการสอน	ขั้นประเมินผล
ร่วมวางแผน	ร่วมวางแผนในชั้น เตรียมการสอน	ร่วมวางแผนในชั้น ดำเนินการสอน	ร่วมวางแผนในชั้น ประเมินผล
ร่วมปฏิบัติตามแผน	ร่วมปฏิบัติในชั้น เตรียมการสอน	ร่วมปฏิบัติในชั้น ดำเนินการสอน	ร่วมปฏิบัติในชั้น ประเมินผล
ร่วมติดตามผล	ร่วมติดตามผลในชั้น เตรียมการสอน	ร่วมติดตามผลในชั้น ดำเนินการสอน	ร่วมติดตามผลในชั้น ประเมินผล

จากตาราง 2 และ 3 จะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนการสอนที่นักศึกษาหลายท่านและวิธีสอนแบบต่าง ๆ ได้ศึกษาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ผู้วิจัยจึงขอพิจารณาคัดเลือกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนการสอนในส่วนที่นักการศึกษากล่าวไว้เป็นส่วนมากมาศึกษา เพื่อต้องการเปรียบเทียบความต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและผู้ปกครองในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พระนครศรีอยุธยา ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่

จากเอกสารที่ได้ศึกษามาสามารถสรุปเป็นกรอบในการวิจัย ได้ดังนี้

ตาราง 3 สรุปการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน

การมีส่วนร่วม	กระบวนการเรียนการสอน		
	ขั้นเตรียมการสอน	ขั้นดำเนินการสอน	ขั้นประเมินผล
ร่วมวางแผน	ร่วมวางแผนในชั้น เตรียมการสอน	ร่วมวางแผนในชั้น ดำเนินการสอน	ร่วมวางแผนในชั้น ประเมินผล
ร่วมปฏิบัติตามแผน	ร่วมปฏิบัติในชั้น เตรียมการสอน	ร่วมปฏิบัติในชั้น ดำเนินการสอน	ร่วมปฏิบัติในชั้น ประเมินผล
ร่วมติดตามผล	ร่วมติดตามผลในชั้น เตรียมการสอน	ร่วมติดตามผลในชั้น ดำเนินการสอน	ร่วมติดตามผลในชั้น ประเมินผล

จากตาราง 2 และ 3 จะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนการสอนที่นักศึกษาหลายท่านและวิธีสอนแบบต่าง ๆ ได้ศึกษาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ผู้วิจัยจึงขอพิจารณาคัดเลือกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนการสอนในส่วนที่นักการศึกษากล่าวไว้เป็นส่วนมากมาศึกษา เพื่อต้องการเปรียบเทียบความต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและผู้ปกครองในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พระนครศรีอยุธยา ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่

จากเอกสารที่ได้ศึกษามาสามารถสรุปเป็นกรอบในการวิจัย ได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

		ความต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน			
		กระบวนการเรียนการสอน	ขั้นเตรียมการสอน	ขั้นดำเนินการสอน	ขั้นประเมินผล
สถานภาพของบุคคล 1. ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. ผู้นำชุมชน 3. ผู้ปกครอง	การมีส่วนร่วม				
	ร่วมวางแผน	ร่วมวางแผนในขั้นเตรียมการสอน	ร่วมวางแผนในขั้นดำเนินการสอน	ร่วมวางแผนในขั้นประเมินผล	
	ร่วมปฏิบัติตามแผน	ร่วมปฏิบัติในขั้นเตรียมการสอน	ร่วมปฏิบัติในขั้นดำเนินการสอน	ร่วมปฏิบัติในขั้นประเมินผล	
	ร่วมติดตามผล	ร่วมติดตามผลในขั้นเตรียมการสอน	ร่วมติดตามผลในขั้นดำเนินการสอน	ร่วมติดตามผลในขั้นประเมินผล	

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

8. การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายว่าด้วยการศึกษาของประเทศ จึงมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 เป็นต้นมา มีสาระสำคัญที่ใช้เป็นหลักในการปฏิรูปการศึกษาของชาติทั้งในส่วนที่เป็นความมุ่งหมายหลักการของการจัดการศึกษาสิทธิ และหน้าที่ทางการศึกษาระบบการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาการบริหารและจัดการศึกษามาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

มาตรา 24(6) การจัดการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

กำหนดให้เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมเป็นยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

8.1 บทบาทของการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน

บทบาทของชุมชนกับภูมิปัญญาไทย

จากการวิจัยเรื่อง การเรียนรู้ในวิถีชุมชน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พบว่า แต่ละชุมชนมีการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยองค์กรชาวบ้าน มีการถ่ายทอดความรู้อยู่ตลอดเวลาในเรื่องการเกษตร การออมทรัพย์ สมุนไพร ฯลฯ แม้ว่าปัจจุบันหน้าที่ในการจัดการศึกษาจะอยู่ที่โรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม ในความเป็นจริงสถานศึกษาก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และหนึ่งในหลักการบริหารโรงเรียนก็คือ การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน แต่บางแห่งโรงเรียนกับชุมชนมีสภาพต่างคนต่างอยู่จนเกือบจะไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเลย โดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา ซึ่งถ้าเป็นต่างประเทศที่มีการบริหารแบบกระจายอำนาจสถานศึกษากับชุมชนจะมีความสัมพันธ์กันมาก เนื่องจากชุมชนเป็นผู้จ่ายภาษี จึงมีสิทธิในการมีส่วนร่วมและตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษา

กล่าวได้ว่า ชุมชนมีทั้งบุคคล องค์ความรู้ และสถานที่ที่สามารถให้การศึกษาโดยจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยในลักษณะการศึกษานอกระบบและการศึกษาคอมพิวเตอร์ กล่าวได้ว่าชุมชนสามารถให้ความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทยได้อย่างสมบูรณ์

คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้มีส่วนร่วม (กรมวิชาการ, 2543 : 78) ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด มีลักษณะเด่นประการหนึ่ง คือ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญนอกจากครูแล้วยังมีผู้เกี่ยวข้องสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จหลายฝ่ายด้วยกัน แม้แต่ผู้เรียนเองก็ต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจังด้วย กิจกรรมต่างๆ ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเรียนรู้จะต้องมีบทบาทร่วมกัน ได้แก่

1. การสำรวจความต้องการ คือ สำรวจความต้องการการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการซักถาม สังเกต สัมภาษณ์ ฯลฯ เพื่อสร้าง/กระตุ้นความสนใจ สำรวจความสนใจและพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล
2. การกำหนดมาตรฐาน คือ การกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัด ความสนใจ และเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ
3. การวางแผนการเรียนรู้ คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
4. กิจกรรมการเรียนรู้ คือ วิธีการปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ความรู้จากการคิด วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติจริง

5. การประเมินผล คือ การประเมินประสพการณ์ด้านต่าง ๆ ของการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. การสรุปผลการเรียนรู้ คือการนำผลจากการประเมินมาใช้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงข้อบกพร่องจากการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนการสอน

การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในคุณค่าของตนเอง และนำคุณค่านั้นมาสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนมิใช่เขตห้ามเข้าอีกต่อไป หากแต่โรงเรียน ชุมชน สถาบันชุมชน ครอบครัว ช่อมมีส่วนให้แก่วัยเรียน การร่วมมือกันของทุกฝ่าย คือ การสร้างพลังอันแข็งแกร่ง คำจูงใจ เกิดผลแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นความคาดหวังของเราทุกคน

พ่อแม่ ผู้ปกครอง เข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยร่วมกับครูและผู้บริหารในการจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของลูกทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนรวมทั้งในแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบายการจัดการกระบวนการเรียนรู้ และเป็นแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

หน่วยงานกลางกระจายอำนาจในการกำหนดนโยบาย เป้าหมายแก่สถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูสอน

สื่อมวลชนมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสร้างความเข้าใจและเจตคติที่ถูกต้องแก่สังคมและส่งเสริมการปฏิบัติ

อรรถพร พงษ์วาท (2542 : 18) ได้เสนอให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง เพื่ออำนาจประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ แทนที่จะปล่อยให้ผู้มีอำนาจในระดับผู้บริหารเป็นผู้กำหนดการศึกษาที่ส่งเสริมการดำรงรักษารูปแบบของตนเองไว้เพียงฝ่ายเดียว นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการศึกษาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคม

จากการที่มีผู้กล่าวถึงบทบาทของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน สรุปได้ว่าการศึกษาคือหน้าที่ของคนทุกคน เพราะฉะนั้นทุกครอบครัว ชุมชน องค์กรท้องถิ่น จะต้องมีส่วนร่วมในเรื่องของการศึกษา สำหรับครอบครัวที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ รัฐบาลต้องให้การช่วยเหลือครอบครัวใดที่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไปได้ รัฐบาลควรเปิดโอกาสให้ทางครอบครัวนั้นเป็นผู้ดำเนินการได้เอง

8.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 111) กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนการสอน ได้ให้ความสำคัญ

สำคัญกับผู้เรียนมาช้านานแล้ว แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ก็มีความเข้าใจแต่ในภาคทฤษฎี เมื่อถึงคราวนำไปปฏิบัติจะจบลงด้วยการจัดการที่ความสำคัญมิได้อยู่ที่ผู้เรียน กลับกลายเป็นอยู่ที่เนื้อหาวิชาเพียงอย่างเดียว ทำให้ผู้เรียนได้แต่เรียนรู้ตัวความรู้ด้วยการท่องจำมากกว่าการใช้ความคิดหรือการใช้ความจำได้เป็นฐานที่มีการต่อยอดด้วยความคิด เพราะครูสอนโดยการบอกและการสั่งการมากกว่าการชี้แนะ การกระตุ้นให้คิด ดังที่เอกสารฉบับนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นปัญหาใหญ่ปัญหาหนึ่งในสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้ที่สมควรได้รับการแก้ไขพร้อม ๆ กับปัญหาอื่น ๆ อีกหลายด้าน

ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนที่มีความรู้ความสามารถได้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อน ครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา เรียนรู้อารมณ์ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการทุกด้านของเขา

การเรียนรู้ที่สมบูรณ์จะต้องผ่านการมีส่วนร่วมรู้ ร่วมคิด ร่วมทำจริงและร่วมประเมินผล โดยผู้เรียน กระบวนการนี้จะก่อให้เกิดความสุขแก่ตัวผู้เรียน ผู้สอน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอย่างต่อเนื่อง ตามบทบาทของแต่ละฝ่าย เช่น ผู้สอนทำหน้าที่ให้กำลังใจ ออกแบบกิจกรรมและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ อำนวยความสะดวก และเป็นที่ยปรึกษา ช่วยให้ผู้เรียนแสดงบทบาทค้นพบความสามารถของตนเอง และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพของสติปัญญาด้านการรู้จักคิด (IQ) และสติปัญญาด้านอารมณ์ (EQ)

ในกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ครูหรือผู้สอนมิได้มีความสำคัญน้อยลง แต่ยังคงมีความสำคัญอย่างมากหรืออาจจะมีมากกว่าเดิม เพราะเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนฐานของผลประโยชน์อันสูงสุดที่ผู้เรียนพึงได้รับตามสิทธิพื้นฐาน ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษา พ่อแม่ผู้ปกครองจำเป็นต้องรู้จักคิดค้น สร้างสรรค์ และจัดสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวย รวมทั้งเปิดทางใหม่ ๆ ให้แก่ผู้เรียน ให้เขาได้ค้นพบและรู้จักตัวเอง ดังนั้นผู้เรียนจะต้องได้ฝึกใช้ปัญญาขั้นสูงกว่าการท่องจำ นั่นคือ การได้ใช้สติปัญญาด้านการรู้จักคิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์ ตัดสินใจ แก้ปัญหา และสังเคราะห์เป็นสาระความรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง รวมทั้งเกิดทักษะการเรียนรู้ที่หลากหลายวิธี เช่น การค้นคว้า อภิปราย ถกเถียง สะท้อนความคิด ลงมือปฏิบัติจริง ทั้งที่ทำงานคนเดียว และทำงานกลุ่ม ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะร่วมมือช่วยเหลือกันและกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ครูผู้สอนรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลและสนับสนุนให้แต่ละคนวางแผนการเรียนรู้ตามความสนใจและเรียนตามลีลาความถนัดของตนเองได้

การจัดกระบวนการเรียนการสอนซึ่งส่งเสริมการเรียนรู้เช่นนี้เป็นการให้ความสำคัญหรือประโยชน์สูงสุดอยู่ที่ผู้เรียน ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ตรงทั้งด้านความรู้ เจตคติและการปฏิบัติ รวมทั้งด้านคุณธรรมและด้านคุณค่าต่อตนเองและต่อสังคมด้วย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ได้ให้หลักการและกรอบแนวคิด แนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้คนไทยพัฒนาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งเอกสารฉบับนี้ได้นำเสนอลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ไว้ตามที่นักวิชาการ นักคิด นักปฏิบัติ นักบริหารตลอดจนผู้เรียนเองวาดฝันไว้บนฐานกรอบความคิดของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว นั่นคือ คนไทย เป็นคนดี และคนมีความสุข

บัดนี้ถึงเวลาที่ทุกฝ่ายในสังคมไทย โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา การเรียนรู้จะต้องร่วมมือกับครอบครัวและชุมชนของผู้เรียน รวมทั้งผู้เรียนเองด้วยเพื่อปฏิรูปวัฒนธรรมการเรียนรู้โดยเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อผู้เรียน จากเดิมที่ถูกกละเลาะไม่ให้ความสำคัญ มาเป็นการมองผู้เรียนว่าเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด ในกระบวนการเรียนรู้ เป็นมนุษย์ผู้มีศักดิ์ศรี มีสิทธิหน้าที่ ที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพราะเขามีสมองมีความคิดเป็นของตนเอง มีธรรมชาติของความอยากรู้อยากเห็น ใฝ่รู้ใฝ่เรียน และต้องการมีความสุขในกระบวนการเรียนรู้ของตน

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 220) กล่าวว่า แม้ว่าปัจจุบันหน้าที่ในการจัดการศึกษาจะอยู่ที่โรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ก็ตามในความเป็นจริงสถานศึกษาก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และหนึ่งในหลักการบริหารโรงเรียนก็คือ การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน แต่บางแห่งโรงเรียนกับชุมชนมีสภาพต่างคนต่างอยู่จนเกือบจะไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเลย โดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา ซึ่งถ้าเป็นต่างประเทศที่มีการบริหารแบบกระจายอำนาจ สถานศึกษากับชุมชนจะมีความสัมพันธ์กันมาก เนื่องจากชุมชนเป็นผู้จ่ายภาษี จึงมีสิทธิในการมีส่วนร่วมและตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษาและภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญสำหรับสังคมไทย จำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนานำไปใช้และถ่ายทอดกันต่อไป เพื่อมิให้สูญหายไปจากวิถีชีวิตของคนไทย กระบวนการที่จะทำให้ภูมิปัญญาไทยฟื้นคืนชีพกลับมามีชีวิตชีวาก็ครั้งก็คือ กระบวนการศึกษา เราต้องนำวิธีการสอนที่เป็นภูมิปัญญาไทยกลับมาอีกครั้งหนึ่ง เพราะเป็นวิธีสอนที่มีลักษณะเหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบันหลายอย่าง ตัวอย่างเช่น การสอนทอผ้า การสอนรำ การสอนดนตรี ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสอนแบบใหม่

ศุมน อมรวิวัฒน์ (2545 : 2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้นิยามคำ การศึกษา ว่าหมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสารทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ธรรมาภิบาลความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้

อย่างตลอดชีวิต

ด้วยเหตุผลข้างต้น การจัดการศึกษาจึงเป็นภารกิจของหลายฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบทำหน้าที่อย่างประสานสัมพันธ์กันกระบวนการจัดการศึกษาเน้นการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ชุมชน รัฐ เอกชน องค์กรชุมชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ แม้แต่ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเหตุการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นก็ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่บุคคลสามารถศึกษาได้ตลอดเวลา

จากเหตุผลของความสำคัญดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ผู้ปกครอง ชุมชนและองค์กรท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน โดยการช่วยเหลือเด็กตั้งแต่ก่อนเข้าโรงเรียน จนเข้าสู่ระบบโรงเรียนเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพและยังต้องสนอแนะในเรื่องโอกาสทางการศึกษาของเด็กแก่ทางโรงเรียน

8.3 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน

ผลที่ผู้มีส่วนร่วมจะได้รับ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2539 :

100)

1. ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความสามารถของตนเอง ได้เรียนรู้วิธีแสวงหาความรู้ มีความสุขในการเรียนรู้ และรักที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. ครูมีความรู้ ความเข้าใจ เมื่อประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญช่วยให้ผู้เรียนมีความสุขผู้สอนก็มีความสุขและเรียนรู้ให้พัฒนาเป็นครูอาชีพ
3. พ่อแม่ รู้และเข้าใจความถนัด ความสนใจ ความสามารถและศักยภาพในการศึกษาเรียนรู้ของลูก ตลอดจนมีความสุขที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ของลูก
4. ผู้บริหารได้พัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนเป็นโรงเรียนที่แท้จริงไม่ใช่โรงสอนและได้ใช้กระบวนการบริหารที่นักเรียน ครู พ่อแม่ ชุมชนมีส่วนร่วม
5. สถาบันผลิตครูได้บัณฑิตและครูที่มีคุณภาพ มีสำนึก รับผิดชอบต่อตนเอง อาชีพ สังคมและประเทศชาติ
6. ชุมชนและสังคมส่วนรวมได้พลเมืองที่มีคุณภาพ ศักยภาพและมีสำนึกรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ
7. สังคมและประเทศชาติได้พลเมืองที่ดี มีคุณภาพและศักยภาพที่จะช่วยพัฒนาประเทศต่อไป
8. องค์กรอื่น ๆ ได้มีส่วนช่วยประเทศในการพัฒนาบุคคลที่จะเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพและศักยภาพที่จะช่วยพัฒนาประเทศต่อไป

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 184) กล่าวว่าผลที่ได้รับจากการที่ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนี้

1. ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน (Outcomes for students)

1.1 ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน (Student achievement) จากงานวิจัยของเฮนเดอร์สัน (Henderson) ปี ค.ศ. 1994 พบว่าการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

1.2 ความสัมพันธ์และเจตคติ (Relationships and attitudes) นักเรียนที่พ่อแม่หรือสมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนได้รายงานถึงเจตคติที่เป็นบวกต่อโรงเรียน ครู และการบ้าน และจากการสัมภาษณ์นักเรียนได้ พบว่า นักเรียนสนุกสนานกับการเรียน และครูเอาใจใส่ต่อนักเรียนมากขึ้น เพราะผู้ปกครองได้ติดต่อกับครูบ่อย ๆ และการบ้านก็มีความยากลดลง

1.3 ผลที่เกิดขึ้นกับพ่อแม่ (Outcomes for parents)

1.3.1 ทักษะความรู้ที่เพิ่มขึ้น พ่อแม่จำนวนมากตอบว่าได้เพิ่มทักษะและความรู้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาทั่วไปสำหรับผู้ใหญ่ (Adult basic education and general education development) ไม่เพียงแต่เพิ่มพูนทักษะเท่านั้นแต่ได้ทำให้เขาสามารถช่วยเรื่องการเรียนของลูกที่บ้านได้ด้วย นอกจากนี้ผู้ปกครองยังมีความเข้าใจในระบบการบริหารโรงเรียนมากขึ้น

1.3.2 ความสัมพันธ์และเจตคติ มีรายงานพบว่าผู้ปกครองมีเจตคติในทางบวกต่อโรงเรียนและครู การมีความสัมพันธ์กับโรงเรียนและครูทำให้มีบรรยากาศเปิดที่ทุกฝ่ายสามารถอภิปรายปัญหาที่เกิดขึ้นได้

1.3.3 ความสัมพันธ์กับโรงเรียนและหลักสูตร ผู้ปกครองรายงานว่าการที่ครูมาเยี่ยมที่บ้านทำให้ได้พูดคุยกันเรื่องความก้าวหน้าทางการเรียนของลูกอย่างใกล้ชิด พ่อแม่มีความเข้าใจมากขึ้นว่าลูกเรียนอะไรที่โรงเรียน สามารถให้การสนับสนุนได้ และเมื่อจำเป็นต้องร่วมตัดสินใจว่าจะให้ลูกเรียน เนื้อหาอะไรมากขึ้น พ่อแม่จะรู้สึกมีความรับผิดชอบในผลการตัดสินใจของตัวเองมากขึ้นด้วย

1.3.4 บทบาทใหม่ โรงเรียนและผู้ปกครองสามารถสร้างบทบาทใหม่ในความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ พ่อแม่ที่มีลูกอยู่ในชั้นประถมศึกษาจะมีบทบาทเป็นอาสาสมัครในชั้นเรียนหรือช่วยงานอาคารสถานที่ เมื่อลูกเลื่อนชั้นไปอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พ่อแม่ก็เปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ให้การสนับสนุน โรงเรียนจะจัดโปรแกรมเพื่อเสริมพลัง (Empowerment) ให้พ่อแม่ ซึ่งหลายคนกลายมาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้ความเชี่ยวชาญในอาชีพมาเสริมความรู้ให้เด็กในชั้นเรียน ทำให้ผู้ปกครองรู้สึกว่าคุณเองมีประโยชน์ต่อโรงเรียน

1.4 ผลที่เกิดขึ้นกับครู

1.4.1 ความสัมพันธ์กับครอบครัว ครูรายงานว่าเมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในโรงเรียนทำให้เกิดความสัมพันธ์ขึ้นระหว่างครูกับครอบครัวของเด็ก ครูพบว่าเด็กมีผลการเรียนดีขึ้นและมีปัญหาทางวินัยน้อยลง

1.4.2 บทบาทใหม่ ครูพบว่านอกจากจะเป็นผู้สอนเด็กแล้ว ได้มีบทบาทใหม่ คือ เป็นผู้สนับสนุนครอบครัวด้วย เมื่อครูมีภารกิจใดๆ เกี่ยวกับการบริการสังคมก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของครอบครัวนักเรียนด้วย

1.5 ผลที่เกิดขึ้นกับโรงเรียน

1.5.1 พ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจการโรงเรียนมากขึ้น

1.5.2 การสนับสนุนความพยายามในการปฏิรูป การที่พ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจการโรงเรียน ทำให้โรงเรียนได้รับการสนับสนุนเรื่องการปฏิรูป

1.6 ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน

1.6.1 ความสัมพันธ์กับโรงเรียน ชุมชนได้เข้ามามีส่วนเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาอาชีพซึ่งเป็นแหล่งความรู้สำหรับโรงเรียน และชุมชนมีความภูมิใจที่มีส่วนทำให้การปฏิรูปโรงเรียนประสบความสำเร็จ

1.6.2 ภาวะผู้นำ บทบาทใหม่สำหรับชุมชน ความคิดที่ว่าโรงเรียนเป็นของชุมชนไม่ใช่ความคิดใหม่ แต่ในอดีตที่ผ่านมาการบริหารโรงเรียนจะแปลกแยกจากชุมชน แต่เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ทำให้ชุมชนมีบทบาทใหม่ในฐานะผู้นำในการปฏิรูปการเรียนการสอน และมีความรับผิดชอบต่อโรงเรียนมากขึ้น

สุมน อมรวิวัฒน์ (2545 : 129) กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน มีดังนี้

1. ผลที่เกิดขึ้นในชุมชน

ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนซึ่งเปรียบเสมือนลูกหลานของตนเอง เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ทำให้โรงเรียนเห็นความสำคัญของชุมชน และนักเรียนเกิดความรักในท้องถิ่นตนเอง อยากเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตน ชุมชนสามารถที่จะเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนในเรื่องของการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนและให้การสนับสนุน

2. ผลที่เกิดขึ้นกับโรงเรียน

โรงเรียนเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้จากชุมชนและธรรมชาติ และสามารถขยายผลการจัดการเรียนรู้ไปยังชั้นเรียนอื่น ๆ ในโรงเรียน และเป็นการสร้างแนวคิดในการสอนด้วย

หลักสูตรท้องถิ่นให้กับคณะครูโรงเรียนอื่นที่มาเยี่ยมชมโรงเรียน

8.4 แนวคิดในการนำผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองเข้ามา มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน

แนวคิดในการนำผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง เข้ามา
มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน ได้มีผู้ให้แนวคิดไว้ ดังนี้

สมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทย 2540 (2541 : 69-70) เรื่องของนโยบายต้องเป็นเรื่องที่คน
ทุกกลุ่มในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางนโยบายเกี่ยวกับการศึกษา การกระทำบางอย่าง
โดยรัฐ โดยสังคม โดยบุคคล มีจำเป็นอย่างไรที่จะให้การศึกษาสำหรับอนาคตเป็นไปได้

1. การศึกษาต้องไม่ฝากไว้กับ สถาบันการศึกษาอีกต่อไป แต่ต้องกระจายการศึกษาออก
ไปให้กว้างขวาง แฝงอยู่ในสถาบันทางสังคมทุกชนิดนับตั้งแต่ครอบครัวเป็นต้นไป ในการนี้จะต้อง
เพิ่มศักยภาพสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ให้มีความสามารถในการทำให้เกิดการเรียนรู้ได้หน่วยของ
การเรียนรู้จะกระจายอยู่ทั่วไป หน่วยเหล่านี้อาจเป็นห้องสมุด สถานีสำหรับการสื่อสาร สถานี
สำหรับเข้าถึงฐานข้อมูล สถาบันทางวิชาการ ฯลฯ บางหน่วยก็อาจดำเนินงานได้โดยอาศัยผลกำไร
ทางธุรกิจ บางหน่วยก็อยู่ได้ด้วย การอุปถัมภ์ของรัฐ ของบริษัทหรือองค์กรทางเศรษฐกิจและสังคม
อื่น ๆ

2. สถาบันใหม่ ๆ ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ควรคำนึงถึงด้วย
เช่น โรงงาน ไร่นา องค์กรทางสังคมที่คนในสมัยใหม่ต้องสังกัดอยู่ด้วย สื่อมวลชน ฯลฯ กล่าว
อีกนัยหนึ่งก็คือ ต้องคิดถึงสถาบันหรือองค์กรที่คนในโลกสมัยปัจจุบันและอนาคตต้อง **ใช้ชีวิต** อยู่ใน
นั้นเป็นเวลานาน ๆ สถาบันหรือองค์กรเหล่านี้ควรเป็นหน่วยที่ให้การศึกษาได้ด้วย

3. รัฐต้องเป็นผู้นำในการสร้างหน่วยของการเรียนรู้ ด้วยการ **ใช้เครื่องมือสื่อสาร**
สมัยใหม่ รัฐอาจใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับการลงทุนก็ได้ แต่โรงเรียนต้องเป็นสถาบันการศึกษา
ไม่แต่เฉพาะแก่นักเรียนของโรงเรียน แต่ต้องเป็นสถาบันการศึกษาหรือการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน
ทั้งหมด

4. ความรู้ขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่ทุกคนคือการอ่านออกเขียนได้ ระบบการศึกษาสำหรับ
อนาคตต้องพยายามสร้างหลักประกันว่า ความรู้นี้จะถึงทุกคนในวัยอันสมควรในปัจจุบันหลัก
ประกัน ดังกล่าวคือ กฎหมายการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วใช้บังคับได้ไม่จริง
การตอบสนองต่อการศึกษภาคบังคับเกิดขึ้นจากผลตอบแทนที่สูงของการศึกษภาคบังคับต่างหาก
ฉะนั้น กฎหมายที่บังคับให้ทุกคนเข้าเรียนจนถึงระดับหนึ่งจึงไม่จำเป็น แต่ควรเข้าใจด้วยความ
สามารถในการอ่านออก เขียนได้ซึ่งเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ต่อไปในอนาคตนั้น ไม่จำเป็นจะต้อง
สอบผ่านห้องเรียนเสมอไป หากใช้สื่อและองค์กรอื่น ๆ ให้เต็มที่นอกจากโรงเรียนแล้ว ก็แทบจะ

กล่าวได้ว่าเป็นการยากที่ใครซึ่งเกิดและมีชีวิตในสังคมไทยในอนาคต จะปราศจากความสามารถพื้นฐานนี้ได้ โดยเฉพาะเมื่อคิดถึงการขยายตัวของ การสื่อสารคมนาคม และเครื่องมือสื่อสารที่สามารถใช้เพื่อประโยชน์ของการศึกษาแล้ว ก็จะเห็นได้ว่า การขยายความสามารถพื้นฐานเช่นนี้แก่พลเมืองทั่วไป ไม่ใช่เรื่องยาก

บรมสมร อยู่สถาพร (2538 : 107) ได้กล่าวถึง การจัดการศึกษาแบบโปรแกรมปาร์ควේ หรือแบบโรงเรียนที่ปราศจากกำแพงนี้ เป็นการ จัดโปรแกรมการเรียนการสอนที่ไม่ต้องอาศัยตึกเรียนที่ถาวรเหมือนโรงเรียนธรรมดาทั่วไป ศูนย์การดำเนินงานอาจจะอยู่ที่ใดที่หนึ่งภายในเมืองที่คณะดำเนินการไปเช่าเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางของการบริหารงานหรือเพื่อการจัดประชุมชั่วคราว ส่วนสถานที่เรียนหรือห้องเรียนนั้นจะ ได้แก่ ศูนย์ชุมชนต่าง ๆ เช่น สถานที่ราชการ สถานีโทรทัศน์ พิพิธภัณฑ์ ห้างร้านต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า ขอบเขตของโปรแกรมการเรียนแบบนี้ไม่จำกัดอยู่ ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ตัวเมืองเปรียบเสมือนโรงเรียน เป็นการเรียนที่อาศัยแหล่งชุมชนต่าง ๆ และชีวิตภายในตัวเมือง การจัดการเรียนการสอนแบบนี้จึงเป็นโรงเรียนที่ไม่มีขอบเขตหรือไม่มีกำแพงกั้นเพราะขอบเขตของโรงเรียนจะครอบคลุมไปทั่วตัวเมือง การศึกษาในโรงเรียนตามการจัดของโปรแกรมการเรียนประเภทนี้จะเป็นเพียงกระบวนการในการเรียนการสอนเท่านั้น

การจัดการศึกษาของโปรแกรมปาร์ควේนี้ จัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้ปกครองและนักการศึกษาของรัฐฟิลาเดลเฟีย ที่ต้องการแสวงหาทางเลือกในการจัดการศึกษาให้แตกต่างไปจากการเรียนการสอนแบบธรรมดาหรือแบบเก่าที่กำลังดำเนินอยู่ในเมืองฟิลาเดลเฟีย ในขณะที่การจัดการศึกษาตามแนวคิดใหม่ที่คณะกรรมการการศึกษาแห่งเมืองฟิลาเดลเฟีย ประเทศสหรัฐอเมริกาคิดค้นขึ้นมา เป็นแนวทางเลือกสำหรับการจัดการศึกษาให้นักเรียนในระดับไฮสกูลโดยมุ่งหวังให้นักเรียนได้รับการศึกษาในสิ่งแวดล้อมที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงเป็นการนำความคิดส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาแบบแนวคิดเปิดมาใช้ในการจัดโปรแกรมและเรียกชื่อ โปรแกรมที่จัดขึ้นว่า ปาร์ควේโปรแกรม โดยตั้งชื่อตามชื่อถนน "Benjamin Franklin Parkway Avenue" ซึ่งเป็นถนนที่สองข้างทางเรียงรายไปด้วยสถานที่สำคัญ ๆ ของทางราชการ สถานที่และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจให้ นักศึกษานำมาใช้ในการให้การศึกษาแก่เยาวชนของตน

แนวคิดของโปรแกรมปาร์ควේที่จัดการศึกษาโดยอาศัยชุมชนเป็นแหล่งให้ความรู้แก่นักเรียนแทนที่จะให้การศึกษาอยู่เฉพาะภายในขอบเขตของโรงเรียนหรือห้องเรียนนี้เชื่อว่านักเรียนจะสามารถเรียนได้ดีภายในสิ่งแวดล้อมที่นักเรียนสนใจ และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 106-109) ได้ให้แนวคิดไว้ ดังนี้ แนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning society) และการศึกษาดลอดชีวิต (Lifelong education)

จึงควรเป็นเรื่องที่มีการพูดถึงอย่างจริงจัง มีการวางแนวนโยบายในการแก้ปัญหาศักยภาพของคนไทยที่ยังอยู่ในระดับต่ำโดยการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ของคนในสังคมให้กว้างขวางมากที่สุด และการวางแผนการศึกษาออกโรงเรียน ขยายรากฐานการศึกษาภาคพื้นฐานการปฏิรูปและยกมาตรฐานครู การใช้สื่อการสอนจากเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มีความปรารถนาจะยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนให้ถึงระดับมัธยมศึกษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชน และประเทศ อันจะทำให้การศึกษาของไทยรับการสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่ครูในการวางรากฐานความคิดและจิตสำนึกของเยาวชนและคนในสังคมจะเข้ามาเป็นผู้กุมชะตาของสังคม นอกจากนี้ ยังเป็นหน้าที่ของผู้นำทางความคิดของสังคมทุกกลุ่มที่ต้องสวมบทบาทแห่งความเป็นครูด้วย และต้องแสดงบทบาทร่วมกันกับครูในระบบโรงเรียนอย่างเต็มที่ ในการนำทิศทางสังคมที่ถูกต้อง โดยการช่วยสร้างภาวะแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาของคนในแต่ละระดับในสังคมให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

เริ่มตั้งแต่ครอบครัวซึ่งถือเป็นครูคนแรก และเป็นครูผู้สร้างและปลูกฝังความคิดในสังคมที่มีอิทธิพลมากที่สุด ผู้นำครอบครัวจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาบทบาทแห่งความเป็นครูอย่างต่อเนื่องครอบครัวจะต้องสามารถสร้างคนในครอบครัวได้อย่างมีคุณภาพจะต้องเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตในทุก ๆ ด้าน และต้องเข้ามาแสดงบทบาทเองโดยเปลี่ยนค่านิยมเดิมในการฝากลูกไว้กับโรงเรียนฝากลูกไว้กับโทรทัศน์หรือสื่อมวลชน

สื่อมวลชนจะเป็นครู ทำหน้าที่ให้ความรู้ที่สำคัญมาในการพัฒนาคน สื่อมวลชนต้องทำหน้าที่ในการให้ความรู้ ให้ข่าวสาร กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ โดยวางอยู่บนพื้นฐานแห่งจรรยาบรรณที่ค้ำจุนเป็นหลัก ไม่ใช่เพื่อตอบสนองค้นหาของคนอ่านหรือนายทุนแต่ต้องเป็นผู้นำความคิด นำทิศทางการที่ถูกต้อง เป็นคุณครูที่ดีของคนในสังคม นักการเมืองและผู้บริหารประเทศเป็นครูที่ทำหน้าที่สำคัญในการเป็นแบบอย่างแก่คนในสังคม เป็นแบบอย่างแห่งการพัฒนาภูมิปัญญา เป็นแบบอย่างในการนำทิศทางการ เป็นแบบอย่างทุก ๆ ด้านที่อยากให้คนในสังคมดำเนินตาม ถ้านักการเมืองมีลักษณะซื่อสัตย์ มีความใฝ่รู้ มีความรับผิดชอบ มีความจริงใจ คนในสังคมก็ย่อมได้รับแบบอย่างที่ดีได้ นอกจากนี้บุคคลที่เป็นผู้นำในกลุ่มที่ตนเองเกี่ยวข้อง เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน บริษัทเอกชน หน่วยงานราชการก็สามารถมีบทบาทครูในระดับย่อย ๆ ของตนได้ สามารถช่วยสร้างความคิดให้พื้นฐานความรู้ สนับสนุนการสร้างภูมิปัญญา การพัฒนาตนเอง สร้างการใฝ่หาความรู้ให้เกิดแก่คนที่อยู่นอกระบบการศึกษาได้

อย่างไรก็ตามบทบาทและความสำคัญของครูที่อยู่ในระบบการศึกษาไม่ได้ลดน้อยลง กลับต้องมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการพัฒนาการศึกษา ครูต้องมีบทบาท ร่วมที่สำคัญในการกระตุ้นนักเรียนให้เห็นความสำคัญในการกระตุ้นให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญ ของการศึกษาต่อในระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการและการศึกษาตลอดชีวิต ครูเป็นผู้ที่ต้องได้รับการ พัฒนา ยกย่องมาตรฐานให้ทันโลก ต้องใฝ่เรียนรู้วิชาการข้อมูลข่าวสารที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ครูในระบบยังคงต้องรับบทบาทเป็นผู้วางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาว ของประเทศ

ผู้ที่ได้ชื่อว่ามียุทธศาสตร์เป็น ครู ไม่ว่าจะเป็นครูในระบบหรือครูนอกระบบ เช่น พ่อแม่ สื่อมวลชน ผู้นำประเทศ หรือพวกเราทุกคนในสังคม นับเป็นบุคคลที่สำคัญมากเพราะครู คือ ส่วนหนึ่งของผู้สร้างชีวิตและกำหนดอนาคตของเยาวชน กำหนดอนาคตของสังคมอนาคตของคน ในสังคมจะมีความคิด อุดมการณ์ โลกทัศน์อย่างไร ส่วนสำคัญส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับครู ครูในปัจจุบันนั่นเอง ครูจึงเป็นดังผู้วางโครงสร้างของการพัฒนาตนเอง การพัฒนาสังคม และ การพัฒนาประเทศชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้หากเราทุกคนทำหน้าที่ให้ดีที่สุดในการเป็นครู แก่กันและกัน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540 : 211) กล่าวว่า ในการประชุมนานาชาติเรื่อง การส่งเสริมการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน ที่จัดโดยธนาคารโลกเมื่อสัก 2-3 ปีที่แล้วมีรายงานว่า การมี ส่วนร่วมของประชาชน คือ เสาเอกของการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนการประชุมสุดยอดด้านสิ่งแวดล้อม โลกที่เมืองริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิลได้ทำให้เป็นที่กระจ่างแล้วว่า ความจริงยั่งยืนในการ พัฒนานั้นสำคัญที่คนและชุมชนยิ่งกว่าเครื่องมือเครื่องมือหรือเทคโนโลยีใด ๆ

รัฐและผู้ให้การสนับสนุนต่าง ๆ จากภายนอกต้องรู้ที่จะปล่อยวางเมื่อถึงเวลาอันเหมาะสม และมอบความไว้วางใจให้แก่ชุมชนในการคิดและชักนำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น

ข้อเสนอที่กล่าวมาโดยตลอดไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์ส่งเสริม การเรียนรู้ของชุมชนการพัฒนาหลักสูตรให้มีความหลากหลายสอดคล้องกับสภาพชุมชนต่าง ๆ ไป จนถึงข้อเสนอให้รวมพลังฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชนมาช่วยกันจัดการศึกษานั้น ล้วนแต่ชี้ความจำเป็นที่ รัฐจะต้องถ่ายโอนอำนาจบริหารการศึกษากลับไปยังประชาชน ชุมชน และท้องถิ่นเสียที

การจัดการศึกษาในอนาคตจำเป็นต้องใช้รูปแบบการบริหาร โดยกลุ่มสถานศึกษาและ ชุมชน เพื่อให้ชุมชนหรือองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการตั้งแต่การวางแผน และกำหนดจุดหมายของการจัดการศึกษา การจัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของ ท้องถิ่น ตลอดจนการตรวจสอบคุณภาพและการสนับสนุนทรัพยากรการเงิน เพื่อให้การศึกษาของ

เด็กและเยาวชนในชุมชนเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น

การจัดการในรูปแบบการบริหารโดยกลุ่มสถานศึกษาและชุมชน จะช่วยเกื้อหนุนให้เกิดการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาของรัฐสู่สถานศึกษา และจะนำไปสู่การปรับบทบาทของหน่วยงานของรัฐในส่วนกลางให้เป็น หน่วยงานอำนวยการ ที่ดูแลเฉพาะเรื่องกำหนดยุทธศาสตร์ การจัดทำแผนแม่บทระดับชาติระยะยาว การติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบาย การส่งเสริมสนับสนุนและตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การคุ้มครองสิทธิและโอกาสของผู้รับการศึกษาที่จะได้รับบริการที่มีคุณภาพ การวิจัยและพัฒนาเพื่อนำนวัตกรรมมาใช้พัฒนาการศึกษา การวางระบบ เชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อเชื่อมต่อแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนต่าง ๆ รวมทั้งการสนับสนุนด้านการเงิน โดยเฉพาะงบดำเนินการในรูปเงินอุดหนุนทั่วไป ส่วนการตัดสินใจในระดับปฏิบัติการนั้นจะต้องเน้นให้หน่วยงานระดับปฏิบัติการ เป็นผู้รับผิดชอบการตัดสินใจและการติดตามกำกับดูแลให้การดำเนินงานเป็นไปตามแนวทางหลักหรือนโยบายการศึกษาของประเทศ หน่วยงานระดับปฏิบัติการนี้จะต้องบริหารโดยกลุ่มสถานศึกษาและชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ปัญหาของระบบราชการการศึกษา นั้นเข้าขั้นวิกฤตอยู่หลายเรื่อง สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่ต้องรีบแก้ไขอย่างรวดเร็วที่สุดภายใต้ความเชื่อที่ต้องมีร่วมกันทุกฝ่ายว่า ชุมชนมีความสามารถในการเรียนรู้และชาวบ้านมีความคิดดี ๆ เป็นของตนเองได้เหมือนกันและถึงเวลาแล้วที่จะเกื้อหนุนให้ความคิดดี ๆ เหล่านี้ ได้ถูกใช้ให้เป็นประโยชน์สูงสุด

การจัดให้มีโครงการนำร่องเป็นต้นแบบการกระจายอำนาจบริหารการศึกษาลงไปสู่ระดับจังหวัด นับเป็นมาตรการสำคัญที่น่าจะช่วยกันผลักดันให้เกิดขึ้นโดยเร็ว ทั้งนี้การมอบหรือกระจายอำนาจบริหารการศึกษา ควรเน้นการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ ตั้งแต่ผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการในจังหวัดด้านการศึกษาและที่เกี่ยวข้อง หัวหน้าสถานศึกษาระดับโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ตลอดจนผู้นำชุมชนเพื่อเป็นกลไกในระดับท้องถิ่นที่จะมาร่วมกันวางหลักสูตร การเรียนการสอน การจัดสรรทรัพยากรเพื่อพัฒนาการศึกษาในท้องถิ่น การกำกับดูแลมาตรฐานสถานศึกษา การคัดเลือกครูและบุคลากรทางการศึกษา ไปจนถึงการพิจารณาความดีความชอบของครู

ผลจากการดำเนินโครงการนำร่องจะมีความสำคัญยิ่งในการปรับเปลี่ยนระบบบริหาร และการแบ่งอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา และอาจนำไปถึงขั้นการแก้ไขกฎหมายเพื่อรองรับอำนาจในการบริหารการศึกษาขององค์กรระดับท้องถิ่นต่อไป

ในการนี้ รัฐต้องเร่งสร้างกลไกการดำเนินงานเพื่อประสานความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในระดับจังหวัดที่ถูกคัดเลือกมาเป็นโครงการนำร่อง โดยการจัดเวทีประชุมระดมพลังความร่วมมือระหว่างนักวิชาการ เจ้าหน้าที่รัฐ นักธุรกิจ ชาวบ้านในชุมชน ผู้นำศาสนา นักพัฒนาในองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ ฯลฯ เพื่อแสวงหาเป้าหมายทิศทางการพัฒนาในจังหวัดของตน และคิดค้นงานที่จะทำร่วมกันเพื่อไปสู่เป้าหมายร่วมกัน

นอกจากนี้ ควรมีการตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นสำหรับจังหวัดนั้น ๆ ควบคู่ไปพร้อมกันเพื่อใช้ในกิจกรรมงานหรือโครงการที่ฝ่ายต่าง ๆ ได้คิดค้นร่วมกัน โดยรัฐจะต้องสนับสนุนงบประมาณในลักษณะเงินก้อนสมทบที่เท่าเทียมกับกองทุนที่ระดมจากฝ่ายต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดสำนึกความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน การระดมทรัพยากรจากภาคเอกชนและประชาชนมากขึ้นด้วย

ภายใต้บรรยากาศการมีส่วนร่วมของชุมชนนี้จะต้องส่งเสริมให้เอกชน องค์กรเอกชน สาธารณประโยชน์และสถาบันทางศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐในการจัดการศึกษา และฝึกอบรมแก่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ให้มากขึ้น เฉพาะในส่วนของภาคเอกชนนั้น รัฐควรจะมีนโยบายชัดเจนและแน่นอนในการส่งเสริมให้องค์กรภาคเอกชนต่าง ๆ เข้ามาจัดการศึกษาอ่อนคลาสิก กระบือขบให้มีความคล่องตัว มีอิสระในการบริหารจัดการที่ดีเพื่อให้การจัดการศึกษาของภาคเอกชน โดยเฉพาะโรงเรียนและสถาบันการศึกษาเอกชนทุกระดับ สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการได้ในแนวทาง และความถนัดของสถาบันแต่ละแห่ง

ในการนี้ สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นสามารถที่จะเป็นกลไกประสานความร่วมมือที่สำคัญระหว่างองค์กรในท้องถิ่น ระหว่างบ้าน วัด สถาบันศาสนา ชุมชน และโรงเรียน โดยเน้นการจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดความใกล้ชิดคิด การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไปจนถึงการเป็นกลไกประสานงานกับองค์กรภายนอกท้องถิ่นได้อีกด้วย

ทางหนึ่งที่จะส่งเสริมบทบาทของสถาบันการศึกษาในเรื่องนี้คือการให้โรงเรียน สถานศึกษาและสถาบันวิชาการในท้องถิ่น ดำเนินงานและจัดทำโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนา ร่วมกับชุมชนมากขึ้น เช่น การสนับสนุนให้สถาบันราชภัฏในท้องถิ่นตั้งศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น เพื่อพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจังหวัด ทั้งในภาคอุตสาหกรรม บริการและเกษตรกรรม โดยมีการสร้างแรงจูงใจ อาทิ งบประมาณสนับสนุนการวิจัย และการให้นำผลงานของครูอาจารย์ที่ทำโครงการเช่นนี้มาพิจารณา ในการพิจารณาความดี ความชอบ และการเลื่อนขั้นตำแหน่งได้

นอกจากนี้ เรายังอาจหามาตรการส่งเสริมอีกมากมาย ที่จะผลักดันการศึกษาเพื่อปวงชนให้เป็นไปได้โดยปวงชนโดยสถาบันต่าง ๆ ในสังคมอย่างแท้จริง เช่น

1. ส่งเสริมและหาแนวทางให้วัดและสถาบันศาสนาในท้องถิ่น นำเงินบริจาคจากประชาชนไปใช้ในการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น แทนการนำเงินบริจาคไปใช้เพื่อสร้างถาวรวัตถุแต่อย่างเดียว

2. สนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรเอกชน สาธารณประโยชน์ที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนในลักษณะของเงินก้อนสมทบพร้อมด้วยการจัดระบบการติดตามประเมินผลและตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐ

3. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายผู้ที่ทำงานด้านสื่อสารมวลชนที่มีคุณภาพ ให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและขยายตัวไปสู่สำนักสื่อสารมวลชนอื่น ๆ เพื่อสร้างแบบอย่างที่ดีในการผลิต และเผยแพร่สื่อต่าง ๆ อย่างรับผิดชอบต่อเด็กและสังคมเพื่อให้การสื่อสารมวลชนเข้ามาเป็นส่วนที่ผสมผสานอยู่ในภาพของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็ก ครอบครัว ชุมชนและสังคม

4. ส่งเสริมการฝึกอาชีพเคลื่อนที่สำหรับแรงงานในชนบท โดยหน่วยงานภาครัฐให้กว้างขวาง ยิ่งขึ้น โดยเน้นสาขาช่างที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 138) ได้ให้แนวคิดว่า การจัดการศึกษาทั้งระบบจะสัมฤทธิ์ผลได้นั้น ต้องไม่ฝากไว้ให้เป็นภาระของรัฐแค่ฝ่ายเดียว แต่ควรจัดสรรและกระจายภาระให้กับสังคมร่วมกันรับผิดชอบ โดยรัฐทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุน เช่น

สนับสนุนให้เอกชนมีบทบาทนำทางการศึกษา

รัฐควรส่งเสริมภาคเอกชนทั้งในและต่างประเทศให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยเปิดให้มีการแข่งขันกันอย่างเสรีตามกลไกตลาด โดยภาครัฐทำหน้าที่เป็นเพียงผู้กำกับดูแล ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทางการศึกษา และเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับคนที่ต้องการเข้าสู่ระบบการศึกษามากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการลงทุนที่รัฐจะต้องเป็นผู้จัดการศึกษาด้วย โดยมีแนวทางดำเนินการดังนี้

รัฐมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนทางการศึกษาของภาคเอกชน โดยใช้มาตรการต่าง ๆ คือ

1. การให้สิทธิพิเศษทางภาษี เช่น การงดเว้นหรือลดภาษีทุกชนิดทั้งทางตรงทางอ้อมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น ภาษีนำเข้าอุปกรณ์หรือเครื่องมือต่าง ๆ ทางการศึกษา ภาษีรายได้ทุกประเภทที่มีผลต่อการก่อตั้งสถานศึกษา เป็นต้น

2. การอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ เช่น การลดระเบียบขั้นตอนที่ยุงยากของการดำเนินการขอจัดตั้งสถานศึกษาเพื่อลดความล่าช้าอันเกิดขึ้นจากขั้นตอนเหล่านี้ หรือการที่ภาครัฐจัดสรรด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ เพื่อพร้อมสำหรับภาคเอกชนในการจัดตั้งสถานศึกษา เป็นต้น

3. การให้การสนับสนุนภาคเอกชนในการลงทุนทางการศึกษา ในสาขาวิชาที่จำเป็นในการพัฒนาประเทศในภาพรวมระยะยาวแต่อาจจะไม่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานเท่าใดนัก เพราะการลงทุนสาขาวิชาเช่นนี้จะไม่ค่อยคุ้มทุน เนื่องจากจะไม่ค่อยมีผู้นิยมเข้ารับการศึกษหรือไม่ค่อยมีผู้ยินดีลงทุนเพื่อการศึกษาในสาขาเช่นนี้มากนัก ด้วยเหตุนี้เองเมื่อเอกชนเป็นผู้ลงทุนก็จะไม่สามารถอยู่รอดเชิงธุรกิจและการดำเนินการได้เพราะมักได้รายได้ไม่คุ้มทุนที่ต้องลงทุนไป ดังนั้นหากรัฐไม่ได้ให้การอุดหนุนภาคเอกชนในการลงทุน รัฐก็ควรเป็นผู้ลงทุนทางการศึกษาในสาขาวิชาเหล่านี้เสียเอง

สนับสนุนให้บริษัทธุรกิจขนาดใหญ่จัดการศึกษาเองหรือจัดการศึกษาร่วมกับสถานศึกษา บริษัทที่มีธุรกิจขนาดใหญ่และมีความต้องการบุคลากรมาก และต้องเป็นบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถอย่างเจาะจงกับหน่วยงานของตน ควรได้รับการส่งเสริมให้มีแรงจูงใจและสามารถเป็นผู้จัดการศึกษาเองเพื่อสร้างคนที่มีคุณสมบัติตามที่ต้องการป้อนเข้าสู่บริษัทในเครือตนเองได้ การดำเนินการเช่นนี้จะเป็นการให้การศึกษาและอบรมที่ทำให้ได้บุคลากรตรงตามความต้องการของบริษัทที่เป็นผู้จัดการศึกษา โดยอาจมีรูปแบบดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาในระยะยาว เช่น การศึกษาระดับอาชีวศึกษา การศึกษาระดับอนุปริญญา หรือปริญญาตรี ตัวอย่างเช่น บริษัทแมคโดนัลด์ มีการจัดการศึกษาเองโดยจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยแมคโดนัลด์ (Mc Donald University) โดยเปิดให้การศึกษาแก่บุคคลทั่วไปและผู้เรียนจะเป็นผู้ลงทุนการศึกษาเอง ผู้ที่จบการศึกษาจะมีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการเข้าทำงานในบริษัทที่จัดการศึกษานั้น การให้บริษัทเป็นผู้จัดการศึกษาเองเช่นนี้ เป็นประโยชน์ทั้งด้านผู้เรียนที่จะได้รับการศึกษาและฝึกอบรมที่ตรงกับความต้องการของผู้จ้างงานทำให้มีโอกาสที่จะได้ทำงานกับบริษัทเจ้าของสถานศึกษาในขณะที่ผู้จัดการศึกษาก็สามารถได้บุคลากรที่ตรงกับความต้องการ และยังสามารถผลัดภาระการลงทุนเพื่อการศึกษาและฝึกบุคลากรไปยังผู้เรียน แทนการที่บริษัทจะต้องมารับภาระค่าใช้จ่ายเหล่านี้เองเมื่อต้องฝึกอบรมบุคลากรใหม่ที่จะเข้ามาทำงาน

2. การจัดการศึกษาระยะสั้น อาจจะมีอยู่ในระยะเวลาประมาณ 2 เดือน - 1 ปี หรืออาจจะสั้นกว่าหรือยาวกว่านั้นก็ได้เมื่อผู้เรียนเรียนจบจะได้รับประกาศนียบัตรและมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเข้าทำงานในบริษัทของผู้จัดการศึกษา โดยผู้เรียนจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าฝึกอบรมนี้เอง ตัวอย่าง เช่น บริษัทฮอนด้า ที่จัดการศึกษาในระยะสั้น ๆ ระดับประกาศนียบัตรเพื่อป้อนคนเข้าบริษัทของตนเอง

3. การจัดการศึกษาสลับกันระหว่างสถาบันการศึกษากับผู้ผลิต เป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับบริษัทเอกชน โดยการศึกษาในระยะแรกจะเป็นความรับผิดชอบของสถาบันการศึกษาปกติที่จะให้ความรู้พื้นฐานที่เป็นมาตรฐานเบื้องต้นที่ควรรู้ จากนั้นจึงส่งต่อ

ให้บริษัทหรือผู้ผลิตเป็นผู้จัดการศึกษาต่อในวิชาเฉพาะเจาะจงที่เกี่ยวข้องกับบริษัทนั้น ๆ เช่น ให้โรงเรียนในสถานศึกษาปกติ 2 ปีแรก ต่อจากนั้นจึงส่งไปเรียนต่อในบริษัทอีก 2 ปีหรือ 1 ปี แล้วแต่ระดับเนื้อหาวิชาและความรู้ความสามารถที่บริษัทต้องการให้ผู้เรียนมีก่อนรับเข้าทำงาน โดยการศึกษาแบบนี้ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงทุนทางการศึกษาเอง

4. การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษากับภาคการผลิต โดยเป็นการเปิดสาขาวิชาของบริษัทเอกชนในสถานศึกษาปกติ เพื่ออิงการใช้สถานที่ บรรยากาศของสถานศึกษา ทรัพยากร บุคลากร ฯลฯ เช่น การให้อาจารย์ในสถานศึกษาสอนในบางวิชา เช่น วิชาความรู้พื้นฐานวิชาภาษาสากล ในขณะที่บุคลากรของบริษัทจะแจ้ง เช่น การสอนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ บางโปรแกรม โดยเฉพาะการสอนเรื่องการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เฉพาะเจาะจงของบริษัท เป็นต้น โดยการศึกษาในลักษณะนี้ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงทุนทางการศึกษาเองสนับสนุนให้บริษัทธุรกิจเป็นผู้ลงทุนเพื่อให้เด็กเก่งเข้าทำงานในบริษัท

โดยบริษัทเอกชนจะเป็นผู้ออกทุนการศึกษาให้กับเด็กเรียนเก่งในสาขาวิชาที่บริษัทมีความต้องการ โดยมีเงื่อนไขผูกมัดในการรับทุนว่า เมื่อจบการศึกษาแล้วผู้เรียนจะต้องเข้าทำงานในบริษัทที่ให้ทุนการศึกษา ซึ่งวิธีนี้เป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กเรียนดี และบริษัทเองก็จะได้เด็กที่มีความสามารถที่ได้รับการพัฒนาอย่างเจาะจงเข้าไปทำงานในที่สุด

ส่งเสริมองค์กรภาคประชาชนจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาที่หลากหลาย

ควรมีการส่งเสริมให้คนกลุ่มต่าง ๆ องค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันทางศาสนา ชุมชนต่าง ๆ จัดกลุ่มแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกับรัฐในการส่งเสริมการศึกษา โดยจัดเป็นกองทุนเพื่อ การศึกษาสำหรับกลุ่มคนที่เฉพาะเจาะจง อาทิ

1. กองทุนเพื่อการศึกษาของคนพิการทางตา
2. กองทุนเพื่อการศึกษาของคนหูหนวกและเป็นใบ้
3. กองทุนเพื่อการศึกษาของคนปัญญาอ่อน
4. กองทุนเพื่อการศึกษาของคนยากจน
5. กองทุนเพื่อการศึกษาของเด็กอัจฉริยะ
6. กองทุนเพื่อการศึกษาของผู้ใช้แรงงาน
7. กองทุนเพื่อการศึกษาของเด็กที่ไม่มีทะเบียนบ้าน
8. กองทุนเพื่อการศึกษาของนักวิจัยและพัฒนา
9. กองทุนเพื่อการศึกษาของผู้สูงอายุ

รัฐควรสนับสนุนให้องค์กรทางสังคมต่าง ๆ เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งกองทุนเหล่านี้ตามความสมัครใจของตน ยกตัวอย่าง เช่น

1. วัด โบสถ์ มัสยิด เป็นผู้รับผิดชอบการส่งเสริมการศึกษาให้กับเด็กยากจนในชุมชนของคน โดยระดมทุนทรัพย์เป็นกองทุนการศึกษาเพื่อเด็กด้อยโอกาสของวัดทุก ๆ วัดจะต้องมีกองทุนนี้ขึ้น และให้วัดร่วมกับสถานศึกษาและชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบดูแลกองทุนนี้ โดยมีการตั้งเป้าหมายให้การศึกษาแก่เด็กให้มากที่สุดตามศักยภาพที่กองทุนจะทำได้ อาจเป็นการพัฒนาตามความถนัด ส่งเสริมให้เด็กเรียนดี ได้รับการศึกษาถึงระดับสูงสุดเท่าที่เขาสามารถจะทำได้ เพื่อกลับมาทำประโยชน์แก่ชุมชนและประเทศชาติ

2. องค์กรธุรกิจเอกชน ตั้งกองทุนส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี

3. มูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ร่วมมือกับองค์กรภาคประชาชน ชุมชน จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาของคนพิการ

4. นอกจากนี้กองทุนเหล่านี้อาจไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของเงินทุนเท่านั้น แต่มีรูปแบบหลากหลายได้ เช่น กองทุนเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ด้านดนตรีโดยการสนับสนุนให้ทุกโรงเรียนทุกองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ชุมชน บริษัทเครื่องดนตรีหรือการบริจาคหนังสือเก่า ๆ เพื่อตั้งเป็นห้องสมุดหนังสือ เป็นต้น

กองทุนเหล่านี้จะช่วยลดการระดมการเงินของภาครัฐและเป็นการกระจายโอกาสการสร้างคนให้กับคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมมีส่วนร่วมกับรับผิดชอบชีวิตของคนรุ่นต่อไป

การจัดตั้ง กองทุนเวลา เพื่อพัฒนาการเรียนรู้

กองทุนเวลา คือ กองทุนที่คนในสังคมกลุ่มต่าง ๆ จัดตั้งขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในแต่ละองค์กร แต่ละโรงเรียน หรือแต่ละชุมชนในสังคม สมัครเข้าเป็นสมาชิก โดยการจัดสรรเวลาที่คนสามารถอุทิศเพื่อกิจกรรมของสังคมได้ รวมทั้งบอกถึงประเภทกิจกรรมที่คนต้องการมีส่วนช่วยเหลือสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในสังคมช่วยกันสร้างสรรค์สังคมของคนใน ส่วนที่คนพอจะทำได้ ด้วยแนวทางนี้คนที่แข็งแรงกว่า หรือมีความรู้ความสามารถมากกว่า ก็จะมีโอกาสช่วยเหลือคนที่อ่อนแอกว่า ซึ่งจะเป็นการลดการฝากภาระทิ้งทิ้งไว้กับภาครัฐโดยกองทุนเวลานี้จะทำหน้าที่ในการจัดสรร และกระจายกำลังคนไปทำกิจกรรมสร้างสรรค์ในสิ่งที่แต่ละคนปรารถนา

แนวคิดการจัดตั้งกองทุนเวลา เป็นแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ที่เห็นว่ามีแนวโน้มที่จะสามารถเกิดขึ้นเป็นจริงได้ในสังคมไทย เพราะหากพิจารณาพื้นฐานค่านิยมของคนในสังคมไทย คนไทยของเรามีรากฐานของความมีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือและยินดีเสียสละเพื่อผู้อื่น เพียงแต่ว่าในอดีตที่ผ่านมาสังคมไม่ได้เปิดโอกาสให้คนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือกันและกันได้อย่างเต็มที่เท่าใดนัก ส่งผล

ทำให้การใช้เวลาของคนในสังคมหมดไปอย่างฟุ่มเฟือยและไม่เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง แต่หากสังคมเปิดโอกาสและเปิดช่องทางที่เป็นรูปธรรมอย่างเต็มที่ให้พวกเขามีส่วนร่วมใช้เวลาเพื่อช่วยเหลือสังคม ก็น่าจะมีคนที่เสียสละกระทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากมาย เช่น

1. พนักงานในองค์กรเสียสละเวลาว่างเข้า กองทุนเวลา อาจจะเป็นในช่วงเวลาเย็นหรือเวลาวันหยุดสุดสัปดาห์ ในการช่วยสอนเด็กพิการด้านต่าง ๆ เช่น อ่านหนังสือใส่เทปให้เด็กตาบอดเล่านิทานให้เด็กกำพร้าฟัง ฯลฯ

2. นักเรียนนักศึกษาเสียสละเวลาเข้า กองทุนเวลา เพื่อเรียนภาษามือ อันจะนำไปสอนพิเศษแก่เด็กหูหนวกและเป็นใบ้

3. สมาชิกในชุมชนที่มีการศึกษาเสียสละเวลาเข้า กองทุนเวลาเพื่อสอนเด็กถูกรังแกที่ไม่สามารถเข้าเรียนตามระบบปกติได้ เป็นต้น

กองทุนเวลาจะมีลักษณะที่เป็นทั้งการให้เวลาเพื่อเรียนรู้เป็นทั้งการพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้นำเพื่อช่วยพัฒนาผู้อื่นต่อไปและเป็นทั้งการให้เวลาเพื่อนำสิ่งที่ตนเองถนัดอยู่แล้วไปมอบเป็นคุณประโยชน์แก่สังคม เช่น การสอนดนตรี การสอนกีฬา การสอนการใช้อินเทอร์เน็ต การสอนบริหารจัดการบริหาร การสอนทักษะต่าง ๆ ให้กับคนด้อยโอกาสและผู้พิการในสังคม หากสังคมไทยมีกองทุนนี้เกิดขึ้นคนไทยก็จะมีโอกาสช่วยเหลือและพึ่งพาซึ่งกันและกันมากขึ้น อันจะเป็นการช่วยลดภาระของภาครัฐ และส่งเสริมการค้าทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ความสามารถระหว่างกันได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

สังคมไทยเป็นสังคมที่รักความบันเทิงและมักจะเห็นความรู้เป็นเรื่องหนักสมอง ไม่สนุกและน่าเบื่อหน่าย ดังนั้นการที่เราพยายามจะให้คนในสังคมเป็นคนที่รักการเรียนรู้และบริโภคความรู้ โดยวิธีป้อนของแข็งหรือตัดความบันเทิงออกไปก็เหมือนบังคับให้เขารับประทานในสิ่งที่เขาไม่ชอบ เช่น การเพิ่มสัดส่วนรายการความรู้เข้าไปและตัดลดรายการละครออกไปจากโทรทัศน์ก็จะไม่ประสบความสำเร็จ ผู้จัดรายการเองก็ต้องประสบกับภาวะขาดทุนเพราะผู้สนับสนุนรายการไม่เห็นด้วยเพราะคนไม่ชอบดูนั่นเอง ดังนั้นการที่เราจะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้กับประชาชนทั่ว ๆ ไปนั้น จึงต้องเป็นการดำเนินยุทธศาสตร์ ที่เรียกว่า ความรู้คู่บันเทิง

แนวคิดนี้จึงพยายามทำให้ ความรู้คือความบันเทิง หรือความบันเทิงกลายเป็นความรู้ โดยทำให้การเรียนรู้เป็นเรื่องสนุกและเข้าใจง่าย ทำให้ความรู้สาระเป็นเรื่องมีสาระอย่างกลมกลืนอันเป็น การเติมน้ำหวานในยาขม เพื่อช่วยให้คนรับประทานยาได้ง่ายขึ้น แนวทางที่สามารถทำได้ ได้แก่

การกำหนดเป็นนโยบายระดับชาติ ในการให้ละครทุกเรื่องต้องมีสัดส่วนของความรู้ในเชิงประยุต์ ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน เช่น สอนคนให้รู้จักใช้เหตุผลผ่านเรื่องราวที่เป็นสาระ

การเน้นสาระในความบันเทิง เช่น ตัวตลกแทนที่จะเล่าเรื่องตลกแบบไร้สาระ ก็ทำให้เด็กแบบไขว้สมอง ทำให้ประชาชนคิดได้ คิดเป็น รักการเรียนรู้ การเรียนรู้สำหรับเด็ก ก็ต้องเป็นการเรียนรู้ที่เด็กจะได้รับความรู้

ส่งเสริมให้มีการจัดอันดับ (Rating and ranking) เนื้อหาสาระในการ์ตูน ละครและรายการต่าง ๆ ว่ามีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ชมมากน้อยเพียงใด โดยแบ่งเป็น 10 อันดับรายการที่ดีที่สุด และ 10 อันดับรายการที่ไม่ดีที่สุด เพื่อให้คนเกิดการเปรียบเทียบและเลือกสรรรายการที่เขาจะรับได้

ส่งเสริมศิลปิน นักร้องนักแสดง ให้เล่นบทบาทเป็นผู้นำให้ประชาชนรักการเรียนรู้ โดยสร้างกระแสการปฏิรูปการศึกษาเพื่อประชาชนลงไปในกลุ่มนี้ และพยายามให้คนในวงการบินเท่งเหล่านี้ร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มแกนนำประชาชนเพื่อพัฒนาความรู้คู่ความบันเทิง ให้เขาคิดสร้างสรรค์ว่าจะสามารถทำสิ่งใดเพื่อประชาชนได้บ้าง โดยร่วมมือกับกลุ่มบุคคลที่มีความตั้งใจจริงในการปฏิรูปการศึกษา

เปิดโรงเรียนหรือสถาบันเพื่อฝึกอบรมผู้จัดรายการ นักแสดง นักร้อง ให้เป็นผู้สื่อสารความรู้แก่ประชาชน โดยได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงการศึกษา และทำให้เขาเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องจากสังคม เพื่อเปลี่ยนค่านิยมให้คนเห็นคุณค่าความรู้ และเป็นการเพิ่มค่า (Value added) ให้รายการที่เกี่ยวข้องกับความรู้มีมูลค่าทางการตลาดมากขึ้น และมีโฆษณาสนับสนุนรายการเพิ่มมากขึ้น

กำหนดให้รายการทุกรายการที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ต้องมีความบันเทิงแทรกด้วย เพื่อเป็นการจูงใจประชาชนให้ติดตามชม มิฉะนั้นหากเป็นรายการที่ให้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียวคนดูก็จะเบื่อและปฏิเสธที่จะรับความรู้ นั้น เช่น รายการสอนหนังสือทางโทรทัศน์ แทนที่จะให้ครูอาจารย์มาพูดให้คนฟังอย่างน่าเบื่อ ก็ควรคิดทำเป็นบทโทรทัศน์ บทวิทยุ หรือการ์ตูน ที่สอดแทรกทั้งความรู้และความบันเทิง คนดูก็จะยินดีติดตามชมรายการมากขึ้น

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 169) ให้แนวคิดว่า ข้อเสนอใหม่สำหรับการปฏิวัติการศึกษา ก็คือคืนการศึกษาให้กับครอบครัว หมายถึงการลดบทบาทและสัดส่วนความรับผิดชอบของโรงเรียนในการจัดการศึกษา และในขณะที่เดียวกันก็ต้องเพิ่มบทบาทของสถาบันครอบครัวให้สูงขึ้น ก่อนที่ระบบการศึกษาของเราจะวิกฤตมากไปกว่านี้ การที่โรงเรียนในประเทศไทยเกือบทุกระดับไม่ได้สนับสนุนให้พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของเด็กในโรงเรียนนั้น สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งน่าจะมาจาก งบประมาณเพื่อการจัดการศึกษาของประเทศไทยนั้นแตกต่างจากการจัดการศึกษาในต่างประเทศ เพราะการศึกษาในต่างประเทศนั้น ไม่ว่าจะป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย รวมถึงอุดมศึกษา โดยเฉพาะระดับอนุบาลถึงประถม

ศึกษานั้นงบประมาณมาจากภาษีที่ดินของคนในชุมชนหรือภาษีรายได้ของท้องถิ่น ดังนั้นการที่จะเก็บภาษีได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจของผู้ปกครองที่จะช่วยให้นักศึกษาในขณะที่ของไทยงบประมาณเกือบทั้งหมดมาจากรัฐบาลกลาง

ในขณะที่เราให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบโรงเรียนอย่างมาก จากการศึกษาของ สุมณฑา พรหมบุญ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งได้วิเคราะห์เรื่องการใช้เวลาของผู้เรียน พบว่า โดยปกติเด็กจะอยู่ในห้องเรียน 6 ชั่วโมงต่อวัน 5 วันต่อสัปดาห์ 16 สัปดาห์ต่อภาคเรียน และ 2 ภาคเรียนต่อปีสามารถที่จะคำนวณออกมาได้ว่า ในรอบ 1 ปี เด็กอยู่ในห้องเรียน 960 ชั่วโมง

โดยปกติวันหนึ่ง ๆ นั้นเด็กจะมีเวลา 12 ชั่วโมง เพราะฉะนั้น ใน 1 ปีเด็กจะมีโอกาสเรียนรู้ในห้องเรียนเพียงร้อยละ 19 ของเวลาทั้งหมด ดังนั้น เด็กจะสามารถเรียนรู้นอกห้องเรียนถึงร้อยละ 81 ของเวลาทั้งหมด เปรียบเทียบแล้วจะเห็นได้ว่าเวลาในโรงเรียนกับเวลาที่เด็กมีจริงในชีวิตประจำวันนั้นต่างกันมาก

พุทธองค์ทรงสอนไว้ว่า พ่อแม่คือครูคนแรกของลูกโดยเฉพาะแม่ เพราะการเรียนการสอนนั้นเริ่มต้นมาตั้งแต่ครั้งที่ลูกยังอยู่ในครรภ์มารดาตั้งได้กล่าวแล้ว และหลังจากเด็กเกิดจนถึงวัย 3 ขวบ พ่อแม่ยังมีบทบาทสูงในการเป็นครูของลูก พ่อแม่และครอบครัวมีหน้าที่หลักต่อลูกเล็ก ๆ อย่างน้อย 2 ด้านคือ

1. ชี้โลกกว้างให้ลูก ให้ได้เห็นได้สัมผัสทั้ง 6 ผัสสะ (หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ) ให้ได้พบเห็นสิ่งแปลกต่างๆ ให้กว้างขวาง เช่น มด สัตว์ คน ฯลฯ ให้ได้ฟัง ได้ชิม ฯลฯ เมื่อลูกถามพยายามย่อยคำถามให้ง่าย ให้เขาตอบเอง หรือเมื่อเราตอบก็ต้องอธิบายให้เข้าใจ
2. สร้างภูมิคุ้มกันให้ลูก ให้คิดขา ปลูกผี ฯลฯ และสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ชี้ให้เห็นผิดชอบชั่วดี อะไรควร อะไรไม่ควร อะไรควรหลีกเลี่ยง ฯลฯ

ลักษณะเด่นในความเป็นครูของพ่อแม่ที่แตกต่างไปจากครู ปกติหรือมีมากกว่าครูทั่วไปก็คือ

1. พ่อแม่ให้ความรัก ความเอาใจใส่ ความห่วงใยต่อลูกอย่างมากจนยากที่จะหาความรักของครูอาชีพมาทดแทนได้
2. บทบาทของพ่อแม่ที่มีต่อลูกนั้นเป็นบทบาทที่เรียกกันว่าเป็นครูตลอดชีวิต คือสามารถที่จะให้การอบรมสั่งสอนและสร้างแรงจูงใจแก่ลูกได้ตลอดเวลาตราบเท่าที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่
3. คนเป็นพ่อแม่ก็นักกล่าวได้ว่า เป็นครู 24 ชั่วโมง คือไม่ได้เป็นครูเฉพาะในเวลาราชการเหมือนกับครูอาชีพ

ลักษณะความเป็นครูของพ่อแม่ทั้ง 3 ประการนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นคุณสมบัติของครูที่ดีที่สุดในโลก แต่น่าเสียดายที่ระบบการศึกษาในปัจจุบันได้ลดบทบาทและความสำคัญในส่วนนี้ของพ่อแม่ไปทั้งหมด จนน่าจะเรียกได้ว่าเป็นความสูญเสียอันยิ่งใหญ่ของระบบการศึกษาไทย

ตั้งแต่เกิดเด็กจะได้เรียนรู้เรื่องความรักความผูกพันในครอบครัว การปรับอารมณ์ การเรียนรู้ภาษาพูด ระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มารยาทในสังคม ค่านิยม ขนบประเพณี คุณธรรม เจตคติ ตลอดจนฝึกหัดทักษะในการทำมาหากินตามอาชีพของครอบครัวหลายครอบครัว สอนภาษาและวรรณคดีโดยใช้นอกชานบ้านเป็นที่เรียน พ่อแม่เล่านิทานหรือเรื่องราวจากวรรณคดี และตำนานต่าง ๆ ชีวชนดูวงควาบนท้องฟ้า รวมถึงการอ่านหนังสือและการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาด้วยกัน

นอกจากนี้ครอบครัวยังเป็นแหล่งสำคัญสำหรับการเรียนรู้เรื่อง เพศศึกษา กล่าวคือ เด็กจะได้ศึกษาความแตกต่างทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย การปฏิบัติต่อเพศตรงข้าม และบทบาทหน้าที่ของแต่ละเพศจากความเป็นพ่อเป็นแม่และญาติพี่น้อง

จึงควรต้องเพิ่มบทบาทด้านการศึกษาของครอบครัวให้มากขึ้น โดยปรับแนวความคิดใหม่ว่าครอบครัวคือ ศูนย์การเรียนรู้ (Learning center) เนรมิตให้ครอบครัวทั่วประเทศจำนวนกว่า 10 ล้านครอบครัวกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ 10 ล้านแห่ง มีบรรยากาศของการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถให้การศึกษาค้นคว้าตลอดเวลา คือ พ่อแม่สอนลูก พี่สอนน้อง ปู่ย่าตายายสอนลูกสอนหลาน โดยกำหนดเป็นนโยบายให้ชัดเจนไว้ในกฎหมายการศึกษา และมีงบประมาณสนับสนุน

หากสามารถทำให้ทุกครอบครัวเป็นศูนย์การเรียนรู้ได้สำเร็จ จะได้ศูนย์การเรียนรู้ในอุดมคติที่มีความรัก ความอบอุ่น ความห่วงใยและความหวังดี เป็นจุดเชื่อมโยงการถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญที่สุดระหว่างคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สร้างความภาคภูมิใจในเกียรติประวัติและความสำเร็จของครอบครัว และสามารถสอนได้ครบถ้วนในทุกเนื้อหา ไม่ว่าจะเป็ความรู้ ค่านิยม คุณธรรม รวมไปถึงกระทั่งถึงภูมิปัญญาดั้งเดิมและเทคโนโลยีต่าง ๆ แล้วการที่จะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ก็จะไม่ไกลเกินฝันอีกต่อไป

จากแนวคิดในการนำองค์กรท้องถิ่น ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การศึกษาจะสามารถสร้างคนที่พึงประสงค์ได้นั้น หากทุกฝ่ายมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านการเรียนการสอน โดยทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้การศึกษาและเป็นผู้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง หากเป็นเช่นนี้ในที่สุดก็จะส่งผลนำสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้

ลักษณะความเป็นครูของพ่อแม่ทั้ง 3 ประการนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นคุณสมบัติของครูที่ดีที่สุดในโลก แต่น่าเสียดายที่ระบบการศึกษาในปัจจุบันได้ลดบทบาทและความสำคัญในส่วนนี้ของพ่อแม่ไปทั้งหมด จนน่าจะเรียกได้ว่าเป็นความสูญเสียอันยิ่งใหญ่ของระบบการศึกษาไทย

ตั้งแต่เกิดเด็กจะได้เรียนรู้เรื่องความรักความผูกพันในครอบครัว การปรับอารมณ์ การเรียนรู้ภาษาพูด ระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มรรยาทในสังคม ค่านิยม ขนบประเพณี คุณธรรม เจตคติ ตลอดจนฝึกหัดทักษะในการทำมาหากินตามอาชีพของครอบครัวหลายครอบครัว สอนภาษาและวรรณคดีโดยใช้นอกชานบ้านเป็นที่เรียน พ่อแม่เล่านิทานหรือเรื่องราวจากวรรณคดี และตำนานต่าง ๆ ซึ่งชวนดูควงควาบนห้องฟ้า รวมถึงการอ่านหนังสือและการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาด้วยกัน

นอกจากนี้ครอบครัวยังเป็นแหล่งสำคัญสำหรับการเรียนรู้เรื่อง เพศศึกษา กล่าวคือ เด็กจะได้ศึกษาความแตกต่างทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย การปฏิบัติต่อเพศตรงข้าม และบทบาทหน้าที่ของแต่ละเพศจากความเป็นพ่อแม่เป็นแม่และญาติพี่น้อง

จึงควรต้องเพิ่มบทบาทด้านการศึกษาของครอบครัวให้มากขึ้น โดยปรับแนวความคิดใหม่ว่าครอบครัวคือ ศูนย์การเรียนรู้ (Learning center) เนรมิตให้ครอบครัวทั่วประเทศจำนวนกว่า 10 ล้านครอบครัวกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ 10 ล้านแห่ง มีบรรยากาศของการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถให้การศึกษได้ตลอดเวลา คือ พ่อแม่สอนลูก พี่สอนน้อง ปู่ย่าตายายสอนลูกสอนหลาน โดยกำหนดเป็นนโยบายให้ชัดเจนไว้ในกฎหมายการศึกษา และมีงบประมาณสนับสนุน

หากสามารถทำให้ทุกครอบครัวเป็นศูนย์การเรียนรู้ได้สำเร็จ จะได้ศูนย์การเรียนรู้ในอุดมคติที่มีความรัก ความอบอุ่น ความห่วงใยและความหวังดี เป็นจุดเชื่อมโยงการถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญที่สุดระหว่างคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สร้างความภาคภูมิใจในเกียรติประวัติและความสำเร็จของครอบครัว และสามารถสอนได้ครบถ้วนในทุกเนื้อหา ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ค่านิยม คุณธรรม รวมไปถึงกระทั่งภูมิปัญญาดั้งเดิมและเทคโนโลยีต่าง ๆ แล้วการที่จะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ก็จะไม่ไกลเกินฝันอีกต่อไป

จากแนวคิดในการนำองค์กรท้องถิ่น ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนดังกล่าว หอสรุปได้ว่า การศึกษาจะสามารถสร้างคนที่พึงประสงค์ได้นั้น หากทุกฝ่ายมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านการเรียนการสอน โดยทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้การศึกษาและเป็นผู้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง หากเป็นเช่นนี้ในที่สุดก็จะส่งผลนำสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้

9. ตัวอย่าง/กรณีตัวอย่าง การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนของผู้บริหาร

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการ

กรณีตัวอย่าง โรงเรียนที่นำเอา ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน

ครูสงบ อุทธะอ่อน ปรมาจารย์ทางเครื่องสายไทย ที่จะพยายามอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันนี้เอาไว้ให้เพื่อลูกหลานชาวท่าเรือโดยแท้ สิ่งแรกที่พบเห็นที่บ้านของครูสงบ คือ อุปกรณ์ทางดนตรีเครื่องสายไทยไม่ว่าจะเป็น ซอด้วง ซออู้ ขิม จะเข้ ขลุ่ย และเครื่องประกอบ จังหวะทุกชนิดมากมายหลายชิ้นแต่ละอย่างเต็มบ้านไปหมด ท่านเป็นคนที่มีจิตใจรักและพยายามอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านนี้เอาไว้ ครูสงบเล่าให้ฟังว่า “ในสมัยก่อนผู้ที่เล่นและชอบเครื่องสายไทย ในท่าเรือก็มีหลายคนแต่ก็ยังไม่เคยรวมวงกันเล่น พอถึงปี พ.ศ. 2506 คุณลุงจวน แสงทวีป ผู้ที่มีพระคุณต่อคนท่าเรือหลาย ๆ คนและเป็นเจ้าของโรงเรียนแสงทวีปวิทยา เอื้อเฟื้อสถานที่รวบรวมผู้ที่ชื่นชอบดนตรีเครื่องสายไทย ให้มาซ้อมและต่อเพลงไทยกันที่โรงเรียน ปัจจุบันมี นายประสิทธิ์ จิตอารี นายแพทย์จรัส อีสกสงเคราะห์ นายสนั่น ปัญญลักษณ์ นายสุรัตน์ มธุพนธ์ นายหล่อ สังข์แจ่ม นายจรัญ บำรุงผล ที่ยังร่วมเล่นวงด้วยกัน ซึ่งปัจจุบันครูสงบก็ยังเป็นวิทยากรในการสอนดนตรีไทยซึ่งอยู่ในการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะ โดยเฉพาะขอให้แก่นักเรียนที่สนใจโดยใช้เวลาหลังเลิกเรียน ทำให้นักเรียนมีทักษะในการเล่นซอจนสามารถเล่นเป็นเพลงได้และยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ตลอดจนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

แหล่งกำเนิด ขนมห้ำบิ้นแห่งแรกในประเทศไทยอยู่ที่ อำเภอท่าเรือ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ผลิดมานาน ขนมห้ำบิ้นเจ้าแรกที่ผลิตจำหน่ายมานานคือ ขนมห้ำบิ้นแม่เสียน และขนมห้ำบิ้นแม่ฮืด ปัจจุบันเกิดขนมห้ำบิ้นแม่จ่าปี ตลาดหม่อมเจ้า ขนมห้ำบิ้นแม่ทองสุข ขนมห้ำบิ้นมะลิวัลย์ ขนมห้ำบิ้นคงเจริญรส สำหรับสูตรทำขนมห้ำบิ้น โบราณท่านว่า สูตรดั้งเดิมใช้เนื้อ มะพร้าวทึนทึก แป้งข้าวเหนียว น้ำตาลทราย กะทิสดคั้น หมักผสมกันในอัตราส่วนที่เหมาะสม แล้วผิงอบ ด้วยเตาอบแบบไฟอ่อน ๆ ปัจจุบันสถานศึกษาต่าง ๆ ในอำเภอท่าเรือ ได้เชิญวิทยากรที่มีความสามารถในการทำขนมห้ำบิ้นไปถ่ายทอดความรู้และฝึกทักษะในการทำขนมห้ำบิ้น ซึ่งเป็นขนมห้ำบิ้นดั้งเดิมของอำเภอท่าเรือ โดยเป็นกิจกรรมหนึ่งของการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีและเพื่อเป็นการอนุรักษ์ขนมห้ำบิ้นไทยและสืบทอดมรดกที่คนรุ่นก่อนได้ใช้ภูมิปัญญาในการทำ ที่สำคัญเป็นการฝึกอาชีพที่สามารถหารายได้ให้กับตัวเองได้อีกด้วย

การเล่นไม้คัด เป็นการแสดงออกทางศิลปะและเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนไทย ในสมัยก่อนนิยมเล่นเป็นงานอดิเรก เพื่อความสบายใจและการพักผ่อนหย่อนใจ โดยใช้เวลาว่างมาใช้ความคิดแสดงออกมาในเชิงศิลปะการคัดไม้ ทำให้ได้ไม้คัดตามต้องการ แต่ในปัจจุบันมิได้เล่นไม้คัดเพื่อ

ศิลปะจรรโลงใจเพียงอย่างเดียว แต่มีการเล่นเพื่อธุรกิจสามารถนำรายได้เป็นกอบเป็นกำแก่ผู้เลี้ยงไม่น้อยทีเดียว รูปแบบของไม้คัดไทยโบราณซึ่งถือว่าเป็นต้นแบบของไม้คัดไทยยุคปัจจุบันกำหนดไว้ 9 แบบ คือ ไม้ขวาน ไม้ลาก ไม้หกเหียน ไม้แขน ไม้ป่าซ่อม (ค่อม) ไม้ญี่ปุ่น ไม้กำมะลอ ไม้เอนชาย ไม้ตลก พันธุ์ไม้ที่นิยมนำมาทำไม้คัดมากที่สุดได้แก่ ตะโก ข่อย มะสัง โมกชา มะขาม มะขามเทศ ฯลฯ ผู้เชี่ยวชาญในด้านเลี้ยงไม้คัด ในอำเภอท่าเรือ มีหลายคน เช่น อาจารย์บุญเรือน ห่มชะเอน อาจารย์ศรีสวัสดิ์ ศรีสวัสดิ์ นายชูบ อำพันธ์รัตน์ นายสมบัติ อาริมิตร ซึ่งสถานศึกษาหลายแห่งในอำเภอ ท่าเรือ ได้เชิญผู้เชี่ยวชาญในการเลี้ยงไม้คัดไปถ่ายทอดความรู้และฝึกปฏิบัติกับนักเรียนในการเรียน การสอนสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับไม้คัดซึ่งเป็นของดีที่สร้างชื่อเสียงให้กับอำเภอท่าเรือ และยังเป็นมรดกจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะต้องช่วยกันสืบทอดสิ่งเหล่านี้ให้อยู่คู่ไปกับชาวอำเภอท่าเรือ ซึ่งปัจจุบันยังสามารถนำส่งขายยังต่างประเทศอีกด้วย สามารถสร้างรายได้โดยที่เราไม่ต้องเดินทางไปหางานทำที่อื่นเลย

ตุมน อมรวิวัฒน์ (2545 : 45) รายงานผลการดำเนินงานโครงการนำร่องระดับชาติ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ในโรงเรียนนำร่อง : รูปแบบที่กัตศร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี การวิเคราะห์ผลการสนทนาเจาะลึก (Focus group) จากการสนทนากลุ่มย่อยของโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้ภาคละ 5-6 โรงเรียน รวม 23 โรงเรียน และคณะผู้วิจัยในพื้นที่ 7 คน ตัวแทนจากโรงเรียนประกอบด้วย ผู้บริหาร และครูผู้ประสานงาน ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Focus group interview) พบว่า กิจกรรมเด่นของแต่ละโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้ และการขยายพรหมแดนความรู้ มีดังนี้

โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดโน) จังหวัดสมุทรปราการ กิจกรรมเด่นของโรงเรียนนี้ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่โรงเรียนและชุมชนเข้ามาร่วมกันจัดการเรียนการสอนเป็นหลักสูตรระดับสถานศึกษาชื่อ “อุตสาหกรรมสีเขียว” จังหวัดสมุทรปราการเป็นจังหวัดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมาก มีปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม มลพิษ ขยะจากโรงงาน และจากการสำรวจของโรงเรียนพบว่านักเรียนของโรงเรียน เมื่อจบการศึกษาแล้วส่วนใหญ่เข้าทำงานโรงงาน ดังนั้นโรงเรียน สถานประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรม จึงร่วมกันวางโครงการการเรียนรู้ในโรงงานอุตสาหกรรมขึ้น กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. สร้างความร่วมมือกันระหว่างโรงงานและโรงเรียน
2. ใช้ที่ดินว่างเปล่าของโรงงานให้เกิดประโยชน์
3. สร้างคุณธรรมแก่นักเรียนในด้านความรับผิดชอบต่องานและชุมชน และ
4. สนับสนุนให้นักเรียนมีรายได้พิเศษ กิจกรรมที่ได้มีการวางแผนงานร่วมกันทุกฝ่ายโดย

- 4.1 ศึกษาสภาพพื้นที่ในโรงงาน
- 4.2 เตรียมพื้นดิน
- 4.3 ขุดบ่อเลี้ยงปลาและเก็บกักน้ำ
- 4.4 ปลูกพืชผักสวนครัวและไม้ยืนต้น
- 4.5 ดูแลและเก็บผลผลิตและ
- 4.6 ฝึกการจำหน่าย

นักเรียนใช้เวลาเข้าร่วมกิจกรรมนี้กลุ่มละ 10 คน โดยโรงงานอำนวยความสะดวกในชั้นเตรียมดินและขุดบ่อน้ำ นักเรียนปลูกผักเลี้ยงปลาและรับผิดชอบเก็บพืชผลผลิตออกจำหน่าย หลังจากนั้นทุกฝ่ายดำเนินการประเมินผลร่วมกัน กิจกรรมนี้มีส่วนช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและช่วยให้นักเรียนมีความคุ้นเคยกับโรงงานอุตสาหกรรม สามารถวางแผนอาชีพหลังจบการศึกษาได้

โรงเรียนสตรีประเสริฐศิลป์ จังหวัดตราด กิจกรรมเด่น คือ หน่วยการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งนักเรียนได้แสวงหาความรู้และปฏิบัติจริง โดยมีวิทยากรจากวัดและชุมชนมาให้ความรู้และฝึกปฏิบัติ ผู้แทนโรงเรียนได้ยกตัวอย่างหน่วยย่อยเรื่อง “ศาสนพิธี” มีการสำรวจความสนใจและแบ่งนักเรียนชั้น ม.6 ทั้ง 8 ห้องเรียน รวมกันเป็น 3 กลุ่ม คือ การทำบุญพิธีขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญวันเกิดและวันแต่งงาน นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันวางแผนงาน โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาจัดกิจกรรมต่าง ๆ นับตั้งแต่การจัดสถานที่ การออกบัตรเชิญ การนิมนต์พระ การเตรียมอาหาร การจัดดอกไม้ การอาราธนาศีล อาราธนาธรรม การกราบไหว้ การแสวงหาความรู้หลักธรรมต่าง ๆ การเขียนรายงานเกี่ยวกับประเพณีการทำบุญ ตลอดจนผลงานที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ กิจกรรมนี้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และวิทยากรมีความพอใจ นักเรียนได้เรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิต

โรงเรียนเส้าไห้ “วิมลวิทยานุกูล” จังหวัดสระบุรี กิจกรรมเด่น คือ โครงการวิทยาศาสตร์ที่บูรณาการวิชาฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา เชื่อมโยงไปสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน ทำกิจกรรมโครงการวิทยาศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาค่ากณิศาสตร์ กิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์ภาษาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภาษาถิ่น (ไทยวน) กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม กีฬา และนันทนาการ

โรงเรียนครูไฉท์พูนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี กิจกรรมเด่นของโรงเรียนนี้คือ การศึกษานอกสถานที่ ซึ่งมีการประสานงานและเตรียมการอย่างรอบคอบทุกขั้นตอน ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง กิจกรรมอื่นที่ประสบความสำเร็จ คือ กิจกรรมสัปดาห์วิทยาศาสตร์ กิจกรรมตลาดนัดแม่กำรุ่งนิจิ์ การเชิญปราชญ์ชาวบ้าน และศิลปินพื้นบ้านมาช่วยสอน

โรงเรียนธารโศกวัฒนวิทย์ จังหวัดยะลา กิจกรรมเด่นของโรงเรียนธารโศกวัฒนวิทย์ คือ การสอนแบบบูรณาการแบบสหวิทยาการ ซึ่งเชื่อมโยงทุกวิชาและทุกระดับชั้น สาระการเรียนรู้ที่เลือกมาเป็นแกนคำหนึ่งถึง

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น
3. วิถีชีวิต
4. ปัญหาและสถานการณ์ และ

5. เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง “เงาะป่าซาไก” เรื่อง “เรารักไฟฟ้า” เรื่อง “ถ้าธารลอด” เรื่อง “ถูกธารโศก” เป็นต้น มีการใช้อินเทอร์เน็ต และแหล่งเรียนรู้ในจังหวัดเป็นที่ค้นคว้าความรู้ เชิญวิทยากรจากหน่วยราชการต่าง ๆ แผนการสอนแต่ละหน่วยถือเป็นหลักสูตรท้องถิ่นได้เลข กิจกรรมบูรณาการ คือ โครงการของนักเรียนและการวิจัยในชั้นเรียนของครู ครูวางแผนการสอนโดยใช้กระบวนการ PDCA ครบทุกขั้นตอน ในรอบแรกนี้มีงานวิจัยในชั้นเรียนรวม 19 เรื่อง กิจกรรมดังกล่าวข้างต้น ยังขยายจุดประสงค์ไปสู่การแก้ปัญหาของชุมชนและสร้างคุณภาพชีวิตแก่ชุมชนธารโศกอีกด้วย

โรงเรียนธาตุนม จังหวัดนครพนม กิจกรรมของโรงเรียนนี้ คือ การบวชยุวพุทธหรือบวชชาว ไนวันสำคัญทางศาสนาที่มี 4 วันในรอบปี โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชน การบวชยุวพุทธนั้นใช้เวลา 1 คืน 2 วัน โดยนักเรียนนุ่งหม้อขาว จัดพานดอกไม้คาราวะครู อาจารย์ พ่อแม่เพื่อกราบลา ช่วงที่ฝึกปฏิบัติตนและรับการอบรมที่วัดนั้นท่านผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุนมและพระนิสิตช่วยสอนหลักธรรม มารยาทชาวพุทธ และการประกอบศาสนพิธี การบวชยุวพุทธนี้แบ่งนักเรียนเป็นผลัด ฝรั่งละ 100 คนขึ้นไป ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้ผลมาก นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมเพื่อนรำบูชาพระธาตุนม โครงการเลี้ยงจิ้งหรีดในโรงงานเกษตรและกิจกรรมภาษาอีสานวันละคำอีกด้วย

โรงเรียนวังสามหมอวิทยาคาร จังหวัดอุดรธานี กิจกรรมกลุ่มที่โรงเรียนทำร่วมกับโครงการ อ.ภ.ป. คือ กิจกรรมสานแห่ด้านยาเสพติด เนื่องจากโรงเรียนอยู่พื้นที่ริมแม่น้ำปาว น้ำท่วมตลอดเดือนกันยายน – ตุลาคม มีแหล่งน้ำหลายแหล่งที่ปลาชุกชุม นักเรียนแบ่งกลุ่มกันแสวงหาความรู้ ทำกิจกรรมตามใบงาน รวมกลุ่มกับชาวบ้านสานแห่ จับปลา เรียนรู้เรื่องการผลิตเพิ่มค่าและการตลาด ปัจจุบันโรงเรียนกำลังพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์ได้อย่างก้าวหน้า

โรงเรียนมารีย์พิทักษ์สว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร กิจกรรมเด่นของโรงเรียน คือ การสำรวจและเรียนรู้จากผู้รู้ในชุมชน เป็นการสำรวจพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยาพื้นบ้าน นักเรียนนำพืชสมุนไพรเหล่านั้นมาทดลองในห้องปฏิบัติการ เพื่อแสวงหาความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านอีก

กิจกรรมหนึ่ง คือ โครงการพิทักษ์รักษาความสะอาด ซึ่งแบ่งนักเรียนตามระดับสายชั้น ใช้เวลาหลังกิจกรรมหน้าเสาธงและหลังเวลารับประทานอาหาร คูแลบริเวณโรงเรียน โดยนักเรียนจะจัดมอบหมายงานและหน้าที่กันเอง เป็นการฝึกความรับผิดชอบตั้งแต่ระดับประถมศึกษา

โรงเรียนวัดเหมืองแก้ว จังหวัดลำพูน กิจกรรมที่โรงเรียนวัดเหมืองแก้วได้ทำสำเร็จ คือ การสนองตอบหลักสูตรท้องถิ่น “โครงการเกษตรเพื่อชีวิต” ที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงโดยความร่วมมือจากชุมชนเมื่อเริ่มโครงการคณะครูได้ร่วมกันวางแผน กำหนดหลักการ เป้าหมาย และสาระการเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 กำหนดความยากง่ายของเนื้อหาและความต่อเนื่องของระดับชั้น กิจกรรมที่ปฏิบัติคือ การปลูกพืชผักสวนครัว การทำปุ๋ยที่ใช้สารจุลินทรีย์ที่ข่อยสลายได้ และการใช้พืชพื้นบ้านทำน้ำยากำจัดศัตรูพืช

โรงเรียนบ้านคุ้ม (ประสารราษฎร์วิทยา) จังหวัดแพร่ กิจกรรมการเรียนการสอนที่เด่นของโรงเรียน คือ การจัดกลุ่มสนใจ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยนักเรียนสมัครเข้ากลุ่มตามความสนใจกิจกรรมนี้จัดทุกวันพุธ เวลา 15.00 – 16.00 น. ตลอดภาคการศึกษา จัดครูประจำกลุ่มต่าง ๆ กลุ่มละ 3 – 4 คน กลุ่มสนใจมีทั้งหมด 6 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มศิลปวัฒนธรรมไทย
2. กลุ่มนาฏศิลป์
3. กลุ่มถนอมอาหาร
4. กลุ่มรีไซเคิล
5. กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้
6. กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

วิทยากรจากชุมชนมาช่วยเป็นวิทยากร มีครูคอยดูแล เพราะแต่ละกลุ่มประกอบด้วยนักเรียนทุกระดับชั้นนักเรียนเป็นผู้วางแผนและมอบหมายงานตามความสามารถมีการวัด และประเมินผลทุกชั้นตอน กลุ่มศิลปวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมศึกษานอกสถานที่ เช่น พิพิธภัณฑ์เงินตราสยาม พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พระธาตุพระลอ นอกจากนั้น ยังมีการเรียนภาษาล้านนา (ภาษาเมือง) และการฝึกมารยาทไทยด้วย

โรงเรียนตาศิลป์ประชาสรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ กิจกรรมประเภทโครงการงานมีลักษณะบูรณาการหลายวิชาที่นักเรียนได้ศึกษาทั้งในห้องเรียนและศึกษานอกสถานที่ นครสวรรค์มีแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น แหล่งท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ โรงงานปูนซีเมนต์ วัด และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นต้น กิจกรรมที่เด่น คือ ดวงใจและนักเขียนในดวงใจ ชาวนครสวรรค์เป็นนักเขียนซีไรต์คนหนึ่ง คือ นายศักดิ์ศิริ มีสมสืบ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายนักเขียนซีไรต์มาสร้างแรงบันดาลใจแก่นักเรียนได้มาก นักเรียนได้รับการพัฒนาทักษะภาษาไทยทั้งที่เป็นรายบุคคล

และทำงานกลุ่มเขียนบทกวีและรวมเรื่องสั้นจนนักเรียนสามารถผลิตหนังสือดีพิมพ์เผยแพร่ได้

โรงเรียนนครวิทยาคม จังหวัดเชียงราย กิจกรรมโครงการที่นักเรียนทำอยู่ คือ โครงการทดลอง และโครงการสร้างเครื่องเจาะน้ำบาดาล โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาในตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน ซึ่งมีสภาพค่อนข้างแห้งแล้ง ต้องใช้น้ำบาดาล เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนมาตลอด พนักงานขับรถของโรงเรียนเคยมีอาชีพเจาะน้ำบาดาลมาก่อน จึงรับหน้าที่เป็นครูสอนนักเรียน มัธยมศึกษาตอนปลายที่สนใจโครงการเจาะน้ำบาดาลได้ศึกษาวิธีการและปฏิบัติจริงเริ่มตั้งแต่ การสำรวจบริเวณโรงเรียน วิธีการใช้เครื่องเจาะ การปฏิบัติและการทบทวนผล นักเรียนสามารถเจาะน้ำบาดาลใช้ในโรงเรียน 5 บ่อ และหมุนเวียนไปเมื่อบ่อเก่าน้ำแห้ง ก็เจาะบ่อใหม่จากการเจาะน้ำบาดาล ได้นำไปสู่การเรียนรู้เรื่อง บ่อปลาและการเลี้ยงปลา คณะครูและนักเรียนได้ร่วมกันวางแผนงานเกษตรบ่อปลา เป็นแผนการเรียน บูรณาการเชื่อมโยงสู่การเรียนรู้ทุกวิชา

โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) จังหวัดเพชรบูรณ์ โรงเรียนนี้จัดกิจกรรมโครงการและการศึกษานอกสถานที่ ประสานงานกับชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น การศึกษาดูงาน การทอดผ้าพื้นเมือง การทำขนมจีน ศาลหลักเมือง กำแพงเมือง และห้องสมุดของวัด ครูและนักเรียนร่วมกันวางแผน จัดทำแผนภาพความคิด สร้างโครงการขึ้น ตัวอย่างที่เห็นชัด คือ การทำงานศึกษาค้นคว้าเรื่อง “นครบาลเพชรบูรณ์” ซึ่งนักเรียนมีแหล่งค้นคว้าที่สำนักงานเทศบาล ห้องสมุดและจากอินเทอร์เน็ต เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สร้างความตระหนักและความภาคภูมิใจในจังหวัดของตน

โรงเรียนชุมชนโนนหอมไผ่ล้อม (สุรยุทธ ยงชัยยุทธ, 2545 : 12) เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนนำร่องการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ จึงได้ระดมกรรมการสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะครู อาจารย์และผู้บริหารโรงเรียน ร่วมกันจัดทำหลักสูตรของโรงเรียนตนเสร็จแล้ว โดยยึดหลักสูตรแกนกลางเป็นหลัก เน้นสาระวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เช่นเดิม แต่วิธีการสอนจะเปลี่ยนไป เช่น รื้อฟื้นการท่องสูตรคูณขึ้นมาอีกครั้ง กลุ่มสาระการเรียนรู้ด้านการงานอาชีพ ได้จัดทำวิชาการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ให้กับนักเรียน กลุ่มสนใจได้เรียนรู้วิธีการเลี้ยงที่ถูกต้อง และนำความรู้ไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองโดยทาง อบต.โนนหอมได้จัดสรรงบประมาณ 13,000 บาท จัดซื้อไก่พันธุ์ไข่ 300 ตัว ให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง นอกจากนี้คนได้เสนอให้จัดทำสาระการเรียนรู้ด้านตัดเย็บเสื้อผ้า สนองตอบความต้องการของท้องถิ่นที่อยากให้นูตรหลานได้เรียนกันเพื่อเป็นวิชาชีพติดตัวถ้าหากไม่ได้เรียนต่อ ซึ่งในพื้นที่ตำบลโนนหอมเป็นแหล่งรับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้า ชูคออ้อมชุดกีฬา โดยเฉพาะเสื้อแจ็กเก็ตอยู่แล้ว จึงจะมีงานจากบริษัท ห้างร้าน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนมาป้อนให้ตลอดเวลา จนกลายเป็นอาชีพหลักของ

ชาวตำบลโนนหอมอีกอาชีพหนึ่งแล้ว ทั้งนี้ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลโนนหอมจะจัดสรรงบประมาณจัดซื้อจักรเย็บผ้าอุตสาหกรรมให้กับทางโรงเรียนเพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนต่อไป

โรงเรียนบ้านสีดางาม (สุรยุทธ ขงชัยยุทธ, 2545 : 4) หลักสูตรทำซอู้ สืบทอด เอกลักษณ์ไทย โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น

โรงเรียนบ้านสีดางาม อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นโรงเรียนที่เน้นการเรียนการสอนเรื่องการสืบสานมรดกของของท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยปลูกฝังให้เยาวชนของโรงเรียน รัก ห่วงแหน และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการทำหลักสูตรการประดิษฐ์ ซอู้ และการเล่นดนตรีไทย เพื่อสร้างทัศนคติและความภาคภูมิใจของคนไทย ในการจัดทำหลักสูตรการทำซอู้ว่านอกจากการสืบทอดมรดกท้องถิ่นแล้ว สิ่งหนึ่งที่เห็นชัด ในเขตบริการของโรงเรียนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสามารถในการผลิตซอู้และเล่นดนตรีไทย จึงได้เชิญเข้ามาสอนนักเรียนเพื่อสร้างฐานการประกอบอาชีพในอนาคต ซึ่งอาชีพนี้หาเรียนได้ไม่ถนัด และเชื่อว่าอนาคตการศึกษามละอาชีพที่ถ่ายทอดโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเกิดแพร่หลายและสังคมยอมรับ

สถาบันราชภัฏเวียงราช (สุรยุทธ ขงชัยยุทธ, 2545 : 21) ชูบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นนักศึกษาสัมผัสชาวบ้านหาประสบการณ์จริง ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อประชาชนทั่วไปหรือได้มุ่งเน้นการนำความรู้ด้านวิชาการทางทฤษฎีมาปรับประยุกต์ใช้ให้ได้กับชีวิตประจำวัน โดยขึ้นคอนการเรียนการสอนที่ปฏิบัติของวิทยาเขต คือ การนำนักศึกษาลงพื้นที่ในท้องถิ่นเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคน รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ภายหลังจากที่นักศึกษาได้เรียนรู้จากภาคทฤษฎีบ้างแล้ว ซึ่งในแต่ละสาขาวิชาจะเน้นการดึงเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน เนื่องจากการเรียนการสอนในปัจจุบันทางสถาบันไม่มุ่งเน้นเรื่องของการบูรณาการหรือสหวิทยา การนำความรู้จากหลากหลายสาขาวิชามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเน้นให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น ซึ่งเป็นปรัชญาแห่งความสำเร็จของสถาบันที่ค้องการสูงสุด ประกอบกับที่วิทยาเขตเชิงคำเป็น วิทยาเขตที่ได้เปรียบในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวัฒนธรรมไทยคือ วิถีชีวิตของคนกับป่า สิ่งแวดล้อม ทำให้นักศึกษาของสถาบันจึงมีโอกาสได้เรียนรู้จากท้องถิ่นได้มาก เมื่อเหตุการณ์จริงที่ได้สัมผัสยังทำให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้และแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองในบางครั้งหรือสามารถสอบถามได้จากผู้รู้ทั้งในและนอกสถาบัน อีกด้านหนึ่งทางวิทยาเขตได้เชิญบุคลากรผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นเข้ามาเป็นวิทยากรพิเศษ สอนให้กับนักศึกษาในด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมและรักษาคุณค่าของทรัพยากรมนุษย์อันเป็นแหล่งต้นทุนวัตถุดิบทางการศึกษาของสังคมแห่งนี้

โรงเรียนทุ่งกะโล่วิทยา (สุรยุทธ ขงชัยยุทธ, 2545 : 21) นอกเหนือจากการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการทางโรงเรียนจึงได้เชิญวิทยากร 3 สาขา ที่มีอยู่ในท้องถิ่นร่วมสอนด้วย ได้แก่ สาขาอาชีพท้องถิ่น ได้เชิญกลุ่มแม่บ้านผลิตผักตบชวาที่เป็นที่ยอมรับในจังหวัดมาสอนในวิชาการ ฝีมือ สาขาที่สองคือสอนกฎหมายเบื้องต้น โดยเชิญผู้พิพากษาศาลเยาวชน และครอบครัว (ผู้พิพากษา สมทบ) และรองอัยการจังหวัดอุดรดิตถ์ มาให้ความรู้แก่เด็ก ส่วนสาขาที่สามคือ เชิญวิทยากรฝ่ายส่งเสริมตามโครงการพัฒนา และฝึกสมาธิ เพื่อการเรียนรู้ หลังจากเชิญวิทยากร 3 สาขา มาสอนได้ร่วม 1 ปี ปรากฏว่าผลที่ออกมาทำให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น การทะเลาะกันในโรงเรียนก็แทบจะไม่เกิดขึ้นเลขทางผู้ปกครองก็ยอมรับว่าลูก ๆ มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เกือบ 100% ทั้งด้านอุปนิสัย มีความเคารพช่วยเหลือพ่อแม่ นอกจากนี้ นักเรียนที่อยู่ห้องบ๊วย ๆ ผลการเรียนก็ดีขึ้นมาก ครูอาจารย์เองก็พลอยปลาบปลื้มไปด้วย เมื่อเห็นเด็กของตนเองมีวิวัฒนาการดีขึ้น โครงการดังกล่าวทำให้การจัดการศึกษาให้กับเด็กประสบผลสำเร็จมากขึ้น

อาจารย์ใหญ่โรงเรียนดีเด่นเมืองสุพรรณ (สุรยุทธ ขงชัยยุทธ, 2545 : 21) เผยเคล็ดลับสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ นางศศิธร พรพรเจริญ อาจารย์ใหญ่ โรงเรียนวัดคลองชะโด สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เปิดเผยว่า โรงเรียนมีครู 8 คน นักเรียน 64 คน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โดยคณะครูได้ร่วมกันจัดกิจกรรมดำเนินโครงการพัฒนาการเรียนการสอน มีการแบ่งงานหน้าที่ในรายวิชาภาษาไทย สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ และให้ครูผู้รับผิดชอบจัดกิจกรรมในแต่ละวิชา โดยสร้างแบบฝึกหัด จัดกิจกรรมเสริมช่วงพักเที่ยงและหลังเลิกเรียนและจัดซ่อมเสริมนักเรียนที่เรียนอ่อนเป็นรายบุคคล โดยมีพระครูสุทัศน์ เจ้าอาวาสวัดคลองชะโด และกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนร่วมให้การสนับสนุนโครงการ ดังกล่าวประสบผลเป็นที่น่าพอใจ เพราะนักเรียนมีผลการเรียนดี และพัฒนาขึ้นในทุก ๆ ด้าน จนในปีการศึกษา 2543-2544 นักเรียนในระดับชั้นประถมปีที่ 5 มีผลคะแนนเฉลี่ยเป็นอันดับ 1 ของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอศรีประจันต์ อีกทั้งมีนักเรียนได้รับรางวัลดีเด่นเหรียญทอง ส่วนครูผู้สอนก็ได้รางวัลดีเด่นเหรียญทองรายวิชาเช่นกัน นอกจากนี้ผู้บริหารยังได้รับรางวัลดีเด่นเหรียญทอง 2 ปีซ้อนในปีดังกล่าวด้วย นางศศิธรกล่าวว่า และที่ผ่านมารโรงเรียนยังได้รับรางวัล อีกมากมาย อาทิ ปี 2532 ได้รางวัลที่ 2 กิจกรรมสหกรณ์โรงเรียนดีเด่นระดับอำเภอ ปี 2542 ได้รางวัลจัดกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน 100% ระดับจังหวัด ฯลฯ นางศศิธร กล่าวถึงเคล็ดลับการจัดการเรียนการสอนของทางโรงเรียนจนได้รับรางวัลทางการศึกษามากมายดังกล่าวว่า จิตสำนึกของคำว่าแม่พิมพ์คือ การส่งเสริมให้ถึงเป้าหมายด้วยความรู้ที่ชำนาญ สามารถเอาตัวรอดโน้มน้าวจิตใจได้ ซึ่งต้องให้ความรักเอ็นดูนักเรียนประดุจดังลูกหลาน รับประทาน รับฟังทุกปัญหาของเด็กและพร้อมที่จะเป็นผู้ให้คำปรึกษาและผู้แก้ปัญหาให้ด้วย

จิตสำนึกความเป็นครู ให้ความเป็นกันเองและเป็นที่ยอมรับไว้วางใจสำหรับเด็ก ทุกอย่างจะลงตัวและพุ่งเป้าสู่ความสำเร็จในที่สุด

กถิน สระทองเนียม (2542 : 28) รายงานจากโรงเรียนบ้านนาป่าหนาด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเขียงคาน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ว่า ไร่คำ เป็นกลุ่มชนเผ่าหนึ่งที่มีถิ่นกำเนิดอยู่บริเวณเมืองแกน โรงเรียนบ้านนาป่าหนาด ซึ่งเป็นแหล่งสถานศึกษาเพียงแห่งเดียวที่มีอยู่ในหมู่บ้านจัดเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวไร่คำขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และปฏิบัติจริงให้กับนักเรียนและผู้ปกครองในท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาท้องถิ่นดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ดอนรับป้อมซึ่งไทยแลนด์ได้อีกทางหนึ่งด้วย โดยภูมิปัญญาชาวบ้านและโรงเรียนได้ร่วมกันจัดกิจกรรมที่เกี่ยข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นมาของชาวไร่คำในหลากหลายกิจกรรม เริ่มต้นตั้งแต่การจัดกระบวนการเรียนการสอนให้กับนักเรียน โรงเรียนได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องไร่คำขึ้น เพื่อนำเรื่องราวของไร่คำในทุกด้านมาบูรณาการเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนในทุกกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ก็ได้้นำประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมประเพณี รวมถึงวิถีชีวิตของชาวไร่คำให้เด็กได้เรียนรู้ทำให้เด็กเกิดความสำนึกและเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีและความเป็นไร่คำ มากยิ่งขึ้น

กถิน สระทองเนียม (2542 : 28) ปฏิรูปอาชีพที่โรงเรียนบ้านแดง อุบลราชธานี อนุรักษ์หัตถกรรมไทย- สร้างรายได้ โรงเรียนบ้านแดง (บุญเสริมอุทิศ) เกษตรศาสตร์อนุสรณ์ 16 ซึ่งสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ปฏิรูปหลักสูตรขึ้นมาในโรงเรียนบ้านแดง เพื่อยกระดับรายได้เพิ่มทักษะในวิชาชีพของเด็กนักเรียนในโรงเรียนของตัวเองให้มีมาตรฐานสูงขึ้น เป็นการแก้ปัญหาพื้นฐานทางการศึกษา และลดช่องว่างที่มีอยู่อย่างมากมายให้ลดน้อยลงไปด้วย ผลงานสำคัญที่น่าภาคภูมิใจดังกล่าวนี้ ได้แก่ การสร้าง สอน และอบรมฝึกฝนงาน ศิลปหัตถกรรมจากต้นกกมาสร้างเสริมรายได้ให้กับเด็กนักเรียน สร้างเป็นงานหัตถกรรม เช่น ต้นกกกลมก็ลองเอามาทอเป็นเสื้อ โดยขั้นแรกก็ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในละแวกนี้มาช่วยกันทำช่วยกันสอนให้กับครู และเด็กนักเรียนควบคู่กันไปด้วย จนเด็กนักเรียนมีความชำนาญและเกิดทักษะมากขึ้นเรื่อย ๆ ต่อมาผมจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และปฏิบัติจริง นำเข้าสู่ระบบการเรียนการสอน สำหรับเด็กรุ่นใหม่ ๆ ที่เข้ามาเรียน ได้รับรู้ถึงความเป็นไทยอย่างแท้จริงนั้น ทั้งด้านความอ่อนช้อยสวยงาม ความเป็นระเบียบวิจิตรพิสดารความมานะอดทน และอื่น ๆ ซึ่งเอกลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ จะถูกถ่ายทอดจากจินตนาการ ความรู้สึกนึกคิดของผู้จัดทำออกมาทางผลงาน

โรงเรียนบ้านเกาะป้อ (ขติยา มหาสิน. 2546 : 23) เป็นโรงเรียนเพียงแห่งเดียวบนเนื้อที่ 900 ไร่ ของเกาะป้อแห่งนี้ เปิดสอนระดับอนุบาล – ป.6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

กระบี่ ภายในปีการศึกษา 2549 โรงเรียนบ้านเกาะป่องจะเป็นโรงเรียนชั้นนำของเกาะลันตา ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและข้อมูลสารสนเทศภายใต้กรอบวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ ครูใหญ่พิสิษฐชัย กำลังดำเนินโครงการหลายอย่าง โครงการอาหารกลางวันแบบบุฟเฟต์ โครงการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและสารสนเทศ โครงการพัฒนาบุคลากรกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ โครงการคอมพิวเตอร์กับการศึกษาและโครงการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และน่าสนใจคือโครงการธนาคารขยะแลกอาหาร ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนบ้านเกาะป่องตั้งอยู่บนสถานที่ท่องเที่ยวทำให้มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมมากมาย ซึ่งมักจะมาพร้อมกับขยะต่าง ๆ รวมทั้งขยะที่ลอยมาติดฝั่งด้วย มีโครงการดังกล่าวขึ้นเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการสร้างรายได้ให้ชาวบ้านและนักเรียนละแวกนี้ด้วยการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อให้ชาวบ้านนำขยะมาแลกกับอาหาร แก้ปัญหาด้วยการนำขยะดังกล่าวไปฝังกลบหรือเผาทำลาย อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบเป้าหมายโครงการต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติและสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านก็ถือว่าคุ้มค่า

โรงเรียนบ้านน้ำเกีฮัน (เชษฐา มะนัย, 2542 : 16) นายประภิต อະทะวัน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกีฮัน จังหวัดน่าน ให้รายละเอียดกับปฏิรูปการศึกษาว่า น้ำเกีฮันเป็นตำบลขนาดเล็กตั้งอยู่ในกิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่านมีโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่เปิดสอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 จำนวน 1 แห่ง ต่อมาได้ยกระดับเป็นโรงเรียนขยายโอกาสและเปิดสอนจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีสถานีนอนมัย จำนวน 1 แห่ง วัดสำหรับพุทธศาสนิกชน 1 แห่ง และโบสถ์ 1 แห่ง มีความวิฤทธิและเสื่อมถอยของศีลธรรมหลายประการ อาทิเช่น ชาวบ้านส่วนใหญ่ว่างงานและมั่วสุมเล่นการพนัน ดินยาเสพติด ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม การตัดไม้ทำลายป่า ขยที่คืนทำกินและบุกรุกทำลายป่า เด็กขาดการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่ ทำให้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนและโดนไล่ออกจากโรงเรียน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนมัยน้ำเกีฮันในขณะนั้นได้รับรู้ถึงสภาพปัญหาและเกรงว่าจะขยายผลให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมามากกว่านี้จึงได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสนอแนวคิด เพื่อแก้ปัญหาแบบองค์รวมต่อคณะกรรมการประสานงานพัฒนาระดับตำบล คณะกรรมการสภาตำบลชุมชน พระให้มีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมดำเนินงาน ในช่วงปลายปี 2534 – 2536 จึงเกิดรูปแบบการแก้ไขปัญหแบบมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และสถานีนอนมัย (บวรส อ่านว่า บอวระระสะ) ขึ้นภายใต้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องจนสามารถบูรณาการพัฒนาชุมชนในลักษณะองค์รวมแห่งการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งในปัจจุบันได้ โรงเรียนได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน โดยบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับยาเสพติดและการป้องกันในชั่วโมงการเรียนการสอนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยเนื้อหาการเรียนการสอนได้ถูกกำหนดโดยความร่วมมือของหลายฝ่าย ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล คณะครู

อาจารย์โรงเรียนบ้านน้ำเกีฮัน หน่วยศึกษานิเทศก์ สปอ. น่าน มากำหนดเนื้อหากิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกัน นอกจากนั้นยังจัดทำกิจกรรมการบ้านคุณครูสู่คุณพ่อ กลุ่มเป้าหมายหลักคือ กลุ่มเด็กระดับอนุบาลถึง ป.3 ที่ยังอ่านหนังสือไม่เก่ง โดยให้คุณพ่อเป็นผู้อ่านและสอนการบ้านที่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับภาษาเพศศึกษิต เพื่อกระจายความรู้จากเด็กสู่ผู้ปกครอง ชุมชน และเป็นภาระกระตุ้นให้ผู้ปกครองมีความรู้และตระหนักถึงพิษภัยที่มีผลต่อตัวเองและครอบครัวด้วย รวมทั้งจัดกิจกรรมการ จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครต่อต้านยาเสพติดในโรงเรียน โดยการนำกลุ่มเด็กนักเรียน เยาวชนที่เคยเสพยาเสพติด พ่อค้าเข้าร่วมกิจกรรมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อให้เป็นแกนนำในการกระจายความรู้สู่กลุ่มอื่น ๆ ต่อไป การแก้ไขปัญหายาเสพติดในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่การเข้าร่วมกันจัดตั้งกลุ่มดนตรีพื้นเมือง กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านน้ำเกีฮัน (เพื่อนใจ เพื่อนคาบ สะล้อ ซอซึง) กลุ่มชุมชนรักกีฬา และกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่ไม้ไผ่ทำให้มีรายได้เป็นหมุนเวียนช่วยเหลือสมาชิกภายในกลุ่ม

จากกรณีตัวอย่างสถานศึกษาที่นำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนและผู้ปกครองได้ เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน โดยให้ความรู้ และฝึกปฏิบัติ ร่วมปลูกฝังให้เกิดความภาคภูมิใจและชื่นชมในความสามารถ ความเพียรพยายามของภูมิปัญญาในห้องเรียนของผู้เรียนเอง ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น **และทำให้การจัดกระบวนการเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้** ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

10.1 งานวิจัยในประเทศ

สัมพันธ์ ลุปตา (2541 : 45) ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น” พบว่า

1. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับ “ปานกลาง” โดยมีส่วนร่วมในงานกิจการนักเรียนมากกว่าด้านอื่นๆ ปัญหาการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ปัญหาที่สำคัญคือ ชุมชนเข้าใจว่าภารกิจจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญคือบุคลากรในโรงเรียนควรมีนุชสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและชุมชนควรมีส่วนร่วมรับรู้การตัดสินใจ กำหนดนโยบายของโรงเรียน

2. คณะกรรมการโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับ “มาก” โดยมีส่วนร่วมในเรื่อง ให้ความเห็นชอบต่อแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนมากกว่าด้านอื่น ๆ

ปัญหาการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ปัญหาที่สำคัญคือ เมื่อมีการประชุมคณะกรรมการโรงเรียนมักไม่แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่จะคล้อยตามประธานในที่ประชุม สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ โรงเรียนต้องยอมรับในความสามารถในการตัดสินใจของคณะกรรมการโรงเรียนให้มากขึ้น

ส่วน บุญยิ่ง จอมงาม (2544 : 34) ทำการค้นคว้าแบบอิสระเรื่อง “ความต้องการมีส่วนร่วมจัดการประถมศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” ผลการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีความต้องการร่วมให้คำปรึกษาการจัดการศึกษาของแต่ละโรงเรียน ร่วมสร้างแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนให้นักเรียน แข่งข่าวดร้าวความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการดำเนินงานจากองค์การบริหารส่วนตำบลให้โรงเรียนได้รับรู้ และร่วมพิจารณาการให้ขวัญและกำลังใจแก่ครูและเจ้าหน้าที่ของโรงเรียน

นอกจากนี้ ประมาณ ตันจิกุล (2538 : 78) ได้ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการศึกษา และการพัฒนาชุมชนชนบท พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนคิดค้นปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาพร้อมทั้งขยายแนวคิดวิธีการแก้ปัญหาไปยังชาวบ้านในชุมชน โดยกลุ่มกิจกรรมจะมีโครงสร้างขนาดใหญ่หรือเล็ก ในขั้นตอนการวางแผนดำเนินการ กิจกรรมที่ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน จะมีสมาชิกจำนวนมาก ในขณะที่กิจกรรมที่ชาวบ้านยังไม่แน่ใจในวิธีการดำเนินการแก้ไขปัญหามีจำนวนสมาชิกจะน้อย และชาวบ้านที่อยู่รอบนอกจะเพิ่มขึ้นหรือสมาชิกกลุ่มจะลดลง ภายหลังจากที่มีการประเมินผลการดำเนินงาน โดยมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ภายในชุมชน แรงผลักดันด้านบุคคล โครงสร้างของกลุ่มความถี่และระยะเวลาที่มีสัมพันธ์ของกลุ่ม

สำหรับ อรอนงค์ ธรรมกุล (2539 : 56) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า กลไกสำคัญที่ทำให้สมาชิกขององค์กรชาวบ้านมีส่วนร่วม มีการเรียนรู้ มีความเชื่อมั่นและมีอุดมการณ์ ได้แก่ ความผูกพันเป็นเครือญาติ ตลอดจนการมีผลประโยชน์ร่วมกัน ผู้นำและสมาชิกมีบทบาทร่วมกันในการดำเนินกิจกรรม ตามกระบวนการที่พัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

ปรีชา ไชโย (2541 : 91-97) ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา ความทันสมัยของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง พบว่า ในด้านการวางแผน สมาชิกเห็นด้วยมากในการมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจกรรมให้ความเห็นชอบแผน เป็นกรรมการร่วมวางแผน เสนอความคิดเห็นต่อผู้บริหาร สนับสนุนทรัพยากร กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย และกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา ส่วนด้านการจัดองค์การ สมาชิกเห็นด้วยมากในการมีส่วนร่วมในการจัดองค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ในกิจกรรมการร่วมเป็นกรรมการโรงเรียน ให้ข้อเสนอแนะเพื่อนำผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติและข้อกำหนดในการปฏิบัติของครูจัดสวัสดิการแก่นักเรียนและครู และเป็นกรรมการกำหนดคุณสมบัติและร่วมพิจารณาบุคลากรที่เข้าทำงานในโรงเรียน

ส่วน เฉลิม นิลแก้ว (2542 : 62) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กรรมการโรงเรียน ส่วนใหญ่เคยปฏิบัติในด้านการเผยแพร่ข่าวสาร การรายงานความก้าวหน้าของโรงเรียนให้ประชาชนได้รับทราบ การขอความร่วมมือจากประชาชนให้เข้าร่วมพัฒนาโรงเรียน การติดต่อประสานงานกับชุมชนให้เข้ามาช่วยเหลือนักเรียนและเคยชี้แจง ทำความเข้าใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียนแก่ ประชาชนอย่างชัดเจน แต่ก็มีกรรมการ โรงเรียนจำนวนมากที่เคยชี้แจงแต่ไม่ชัดเจน นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมมากในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ส่วนการหาแนวทางแก้ปัญหาบุคลากรของโรงเรียนซึ่งเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน รวมทั้งการช่วยเหลือเด็กนักเรียนยากจนตัวแทนชุมชนซึ่งเป็นกรรมการให้ความช่วยเหลือน้อย

สมยศ เผือดจันทิก (2542 : 81) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม : กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ และโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมโดยการให้สัมภาษณ์นักเรียนการเป็นวิทยากรในชั้นเรียน การทำหน้าที่เป็นฟาร์มสาธิต การให้บริการศึกษาดูงานในห้องดิน ชุมชนไม่มีปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนเพราะจะมีการนัดหมายกันล่วงหน้า 1 วัน และชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจ ดีใจและเต็มใจเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน

จุฑารัตน์ จีนประชา (2539 : 72) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกโรงเรียนของผู้นำชุมชนในจังหวัดนครปฐมพบว่าผู้นำชุมชนที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางการสถิติที่ระดับ .01

ชูชาติ ห่วงสมจิตร (2540 : 58) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์วิจัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร” พบว่า การที่ชุมชนมีส่วนร่วม ส่วนใหญ่เป็นการบริจาคเงินและวัสดุ อุปกรณ์ เพราะประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มักใช้เวลาในการประกอบอาชีพและไม่มีเวลาว่างพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนในลักษณะอื่น

ในกิจกรรมการร่วมเป็นกรรมการโรงเรียน ให้ข้อเสนอแนะเพื่อนำผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติและข้อกำหนดในการปฏิบัติของครูจัดสวัสดิการแก่นักเรียนและครู และเป็นกรรมการกำหนดคุณสมบัติและร่วมพิจารณาบุคลากรที่เข้าทำงานในโรงเรียน

ส่วน เถลิ้ม นิลแก้ว (2542 : 62) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กรรมการโรงเรียน ส่วนใหญ่เคยปฏิบัติในด้านการเผยแพร่ข่าวสาร การรายงานความก้าวหน้าของโรงเรียนให้ประชาชนได้รับทราบ การขอความร่วมมือจากประชาชนให้เข้าร่วมพัฒนาโรงเรียน การติดต่อประสานงานกับชุมชนให้เข้ามาช่วยเหลือนักเรียนและครูผู้สอน ทำความเข้าใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียนแก่ ประชาชนอย่างชัดเจน แต่ก็มีกรรมการโรงเรียนจำนวนมากที่ครูผู้สอนแต่ไม่ชัดเจน นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมมากในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ส่วนการหาแนวทางแก้ปัญหาบุคลากรของโรงเรียนซึ่งเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน รวมทั้งการช่วยเหลือเด็กนักเรียนยากจนตัวแทนชุมชนซึ่งเป็นกรรมการให้ความช่วยเหลือน้อย

สมยศ เผือดจันทิก (2542 : 81) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม : กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ และโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม โดยการให้สัมภาษณ์นักเรียนการเป็นวิทยากรในชั้นเรียน การทำหน้าที่เป็นฟาร์มสาธิต การให้บริการศึกษาดูงานในห้องดิน ชุมชนไม่มีปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนเพราะจะมีการนัดหมายกันล่วงหน้า 1 วัน และชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจ ดีใจและเต็มใจเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน

จุฬารัตน์ จันทประชา (2539 : 72) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกโรงเรียนของผู้นำชุมชนในจังหวัดนครปฐมพบว่าผู้นำชุมชนที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางการสถิติที่ระดับ .01

ชชาติ พ่วงสมจิตร์ (2540 : 58) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ห้วงวัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร” พบว่า การที่ชุมชนมีส่วนร่วม ส่วนใหญ่เป็นการบริจาคเงินและวัสดุ อุปกรณ์ เพราะประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มักใช้เวลาในการประกอบอาชีพและไม่มีเวลาว่างพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนในลักษณะอื่น

ทัศนีย์ แสงศักดิ์ (2545 : 79) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมระยะสั้น ช่างอุตสาหกรรม กรมอาชีวศึกษาโดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) พบว่าบุคคลที่ควรมีส่วนร่วมมากที่สุดในการฝึกอบรมมี 3 กลุ่มคือ กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มผู้บริหารระดับกอง และกลุ่มผู้บริหารสถานประกอบการและรัฐควรส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีบทบาท และมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพให้มากขึ้น

สมาน ศิริพูนสวัสดิ์ (2530 : 57) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประธานกรรมการกลางหมู่บ้านในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาพบว่าประธานกรรมการกลางหมู่บ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในด้านการประชาสัมพันธ์ การวางแผน การประชุมชี้แจงแสดงความคิดเห็น การประสานงานกับหน่วยงานอื่น การพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมลงสู่หมู่บ้านการร่วมบริจาคเงินวัสดุอุปกรณ์และเสียสละแรงงานในระดับกองมากที่สุด

สมพงษ์ รินทะไชย (2538 : 63) ได้ศึกษาแนวโน้มการจัดการศึกษาของวิทยาลัยสารพัดช่างในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2540-2549) โดยใช้วิธีเทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) พบว่า ด้านนโยบายการจัดการศึกษาจะเน้นการศึกษาดลอดชีวิตและตอบสนองต่อผู้เรียนทุกระดับ โดยการร่วมมือกับ องค์กรในภาคเอกชนทั้งในและต่างประเทศเข้ามาร่วมในการจัดการศึกษา

โกศลย์ ตั้งใจ (2533 : 74) ได้มีการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วม คือ การติดต่อของพระสงฆ์กับเจ้าหน้าที่และกรรมการต่าง ๆ ในชุมชน ตำแหน่งหน้าที่ในวัดของพระสงฆ์ การได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับด้านการพัฒนาและการบริการทางการศึกษาและแรงจูงใจที่ทำให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน และยังมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมคือหน่วยงานของราชการที่เกี่ยวข้องไม่ค่อยจริงจังในการปฏิบัติงาน ควบคุม ดูแลติดตามผล

โศจิตถิษณ์ กมลศักดิ์วิกุล (2539 : 58) บทบาทของสมาคมผู้ปกครองและครูในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ในภาพรวมคณะกรรมการการบริหารสมาคม และผู้ปกครองมีความคิดเห็นว่าผู้ปกครองเข้าร่วมสนับสนุนโรงเรียนในรูปของวัสดุสิ่งของทุนทรัพย์ และเข้าร่วมในกิจกรรมหาทุนให้กับทางโรงเรียนมากที่สุดที่ระดับการมีส่วนร่วมปานกลางและกิจกรรมที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมน้อย คือ ร่วมสนับสนุนโรงเรียนในรูปแบบของแรงงาน

2. คณะกรรมการการบริหารสมาคมและผู้ปกครองมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ากิจกรรมที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมมากเป็นอันดับแรกและอันดับที่สอง คือการเข้าร่วมสนับสนุนโรงเรียนในรูปของวัสดุสิ่งของและทุนทรัพย์และเข้าร่วมกิจกรรมหาทุนให้กับทางโรงเรียน

10.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แคร์รี่ (Cary. 1970 : 147) ได้ศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วมตามบทบาทและหน้าที่ของผู้เข้าร่วมพบว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกเป็นผู้เข้าร่วมประชุมเป็นผู้บริจาคเงิน การเป็นกรรมการและการเป็นประธานกรรมการ

แวนีเยร์ (Vanier. 1973 : 3873-A) ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาความร่วมมือของผู้ปกครองและช่องทางที่จะนำมาสู่ความร่วมมือ” ปี ค.ศ. 1973 มีจุดมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

1. วัดระดับความร่วมมือของผู้ปกครองต่อระบบการศึกษาของ เวอร์ดัม เกรทเทอร์ มอนเทียล (Verdum Greater Montreal)
2. ศึกษาทำทีของผู้ปกครองต่อการนำผู้เชี่ยวชาญเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนการศึกษาครั้งนี้ต้องการเปรียบเทียบระดับความรู้ทัศนคติและความร่วมมือทางการศึกษาของครอบครัวชั้นต่ำและชั้นกลาง รวมทั้งต้องการวัดการตอบสนองของบุคคลเหล่านั้นตามระดับความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมที่มีต่อบุคลากรภายในโรงเรียน โดยส่งแบบสอบถามไปยังผู้ปกครองนักเรียนในเรื่องความรับผิดชอบทางการศึกษาและอีกส่วนหนึ่งไปยังผู้บริหารโรงเรียน ในเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง จากการศึกษาพบว่าระดับความร่วมมือของผู้ปกครองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญตามระดับชั้นในสังคม คนชั้นกลางมีกิจกรรมร่วมทางการศึกษามากกว่าคน ที่มีฐานะต่ำกว่า อย่างไรก็ตามความแตกต่างของระดับชั้นในสังคมก็ได้เป็นสาเหตุทั้งหมดของความแตกต่างกันในเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองซึ่งต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ อีกด้วย

ออรีเลีย (Aurelia. 1998 : 130) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของครอบครัวชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกัน พบว่าครอบครัวชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกันมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลานในระดับสูง

ดูมาส์ (Dumas. 1991 : 14-16) ได้เขียนบทความเกี่ยวกับแนวทางการสอนภาษาแบบธรรมชาติกับการทำงานร่วมกัน การติดต่อสื่อสาร และความร่วมมือระหว่างครูกับผู้ปกครองจะช่วยให้เด็กมีความสามารถในการอ่านที่เพิ่มขึ้น แต่การให้ความรู้ผู้ปกครองก็เป็นสิ่งที่ช่วยให้หลักสูตรการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จได้

ลอเรน (Lorrain. 1998 : 259) ได้ศึกษาปัญหาและปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณาจารย์ในโรงงานอุตสาหกรรมพบว่าสิ่งที่เป็ปัญหามากที่สุดคือกฎระเบียบและปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือความต้องการมีส่วนร่วมของคณาจารย์

เมย์ (May. 1991 : 127) ได้วิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ สถานภาพทางสังคม สถานภาพเศรษฐกิจ สถานภาพทางอาชีพ และที่อยู่อาศัย โดยบุคคลผู้มีสถานภาพและเศรษฐกิจต่ำ จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลผู้มี

สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง

บราวน์ (Brown, 1993 : 591) ได้วิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอย่างแข็งขันและไม่แข็งขัน มักมีฐานะแตกต่างกันออกไป และมีมีโนภาพสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมของเขา ประเพณีการรวมตัว แนวความคิดที่เขาถูกคาดหวังให้เข้าร่วมในกิจกรรมบางอย่าง บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมสูง (การศึกษา อาชีพ รายได้สูง) มักจะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแข็งขันมากกว่า คนที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำ

สมิธ (กัษวรรณ ชโลธร. 2545 : 35 ; อ้างอิงจาก Smith. 1971. "The Role of Citizens Committees..." Abstract) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทตัวแทนประชาชนในการวางแผนและพัฒนาการศึกษา พบว่า

1. คณะกรรมการการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนและประชาชน มีความต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ อันจะทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนาการศึกษา
2. คณะกรรมการจากประชาชน ไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว โดยที่คณะกรรมการไม่ได้มีส่วนรับรู้
3. คณะกรรมการโรงเรียนและผู้บริหาร เห็นพ้องต้องกันว่า โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิมมากหากได้มีคณะกรรมการดังกล่าวเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

ฮาคามเมม (กัษวรรณ ชโลธร. 2545 : 36 ; อ้างอิงจาก Hakamem. 1975. "An Investigation of School Community Communication..." Abstract) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในมลรัฐเซาท์คาโรไลนา ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ปกครองยังขาดความรู้ที่เพียงพอเกี่ยวกับความเป็นไปของโรงเรียนและการศึกษา ได้เสนอแนะให้มีการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มากขึ้น
2. การขาดข้อมูลข่าวสารและการติดต่อภายในชุมชนทำให้ผู้ปกครองขาดความสัมพันธ์กันภายในชุมชน
3. เครื่องมือที่ใช้ติดต่อไม่เพียงพอ มีข้อเสนอแนะให้แจ้ง นโยบายการติดต่อระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จุดมุ่งหมาย ความรับผิดชอบ รายละเอียดเกี่ยวกับการเงิน เวลาและความจำเป็นด้านอื่น ๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ

พอลโลซซี่ (Pallozzi. 1981 : 580) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของโรงเรียนท้องถิ่น ในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยสอบถามคณะกรรมการการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่ใช้ในการจัดการศึกษาคควรขยายออกไปเป็นรูปแบบของชุมชนเมืองด้วย การจัดการศึกษาคควรเสนอนโยบายที่ตรงกับความสามารถ

ของคุณและสิ่งที่โรงเรียนควรคำนึงถึงคือ ความรับผิดชอบกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นและอยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้ การปฏิบัติจะต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

11. สรุปแนวคิดในการวิจัย

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า ครู ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนที่มีความรู้ความสามารถได้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อน ครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษาเรียนรู้วิธีต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการทุกด้านของผู้เรียน การเรียนรู้ที่จะสมบูรณ์จะต้องผ่านการมีส่วนร่วมรู้ร่วมคิด ร่วมทำจริงและร่วมประเมินผลโดยผู้เรียน เนื่องจากไม่พบว่ามีรายงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงมาก่อน ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษากันคว้าเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาต่อไป